

**ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΑΓΙΑΣ ΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΠΑΤΕΡΙΚΗΣ
ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΘΡΗΣΚΕΙΟΛΟΓΙΑΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑΣ ΠΑΝΤΟΥΣΑ, Α.Ε.Μ. 343
ΜΕ ΘΕΜΑ «Η ΘΕΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ ΙΣΛΑΜ»**

**ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΗΛΙΑΣ
ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗΣ**

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2008

Στην οικογένεια μου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
1 ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ.....	13
1.2 Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗ ΜΕΔΙΝΑ (ΕΓΙΡΑ).....	22
1.3 Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
2 Η ΘΕΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΙΣΡΑΗΛ.....	30
2.1 Η ΘΕΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ.....	33
2.2 ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΕΟΚΡΑΤΙΑ.....	36
2.3 ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ.....	46
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
3 ΕΝΑ ΤΡΑΝΤΑΧΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΘΕΟΚΡΑΤΙΑΣ : ΤΟ ΙΡΑΝ	
3.1 Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΣΙΙΤΙΣΜΟΥ.....	56
3.1.1 Ιστορικό παρελθόν.....	62

3.1.2 Σιιτικό Ισλάμ : Ανάπτυξη και βασικά δόγματα.....	64
3.1.2.1 Ηγεσία της κοινότητας.....	64
3.1.2.2 Σιιτική νομολογία και θεμελιώδεις δοξασίες.....	65
3.1.2.3 Δωδεκαϊστικός Σιϊτισμός.....	66
3.2 Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΙΡΑΝΙΚΟΥ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ.....	67
3.3 Ο ΑΓΙΑΤΟΛΑΧ ΧΟΜΕΪΝΙ ΚΑΙ Η ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1979.....	73
3.4 ΤΟ ΙΡΑΝ ΣΗΜΕΡΑ.....	82
3.4.1 Ιρανικοί κρατικοί θεσμοί και πολιτικοί παράγοντες	83
3.4.1.1 Η θρησκευτική κυβέρνηση του Ιράν (velayat – e faqih)	83
3.4.1.2 Η προεδρία.....	85
3.4.1.3 Συμβούλιο των Φυλάκων (Shura – ye Negahban....	85
3.4.1.4 Ισλαμική Συμβουλευτική Συνέλευση (Majlis – e Shura – ye Islami)	86
3.4.1.5 Συνέλευση των Εμπειρογνωμόνων (Majlis – e Khobregan)	87
3.4.1.6 Συμβούλιο των Σκοπιμοτήτων (Majma – ye Tashkhis – e Maslahat – e Nezam ή Συμβούλιο για τη φορολογία των συμφερόντων του Συστήματος)	88

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4 ΙΣΛΑΜ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ.....	89
4.1 ΜΙΑ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.....	89
4.2 ΙΣΛΑΜ ΕΝΑΝΤΙΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ : ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ.....	91
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	98
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	103

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία υπήρξε μία πρόκληση για εμένα. Όταν ο σύμβουλος καθηγητής μου, κος Ηλίας Νικολακάκης, μου ανέθεσε ως θέμα διπλωματικής εργασίας τη Θεοκρατία στο Ισλάμ, πίστεψα ότι δεν θα ήταν ιδιαίτερα δύσκολο να το διαπραγματευτώ. Στην πορεία, όμως, διαφεύστηκα και συνειδητοποίησα ότι το θέμα ήταν πολύ πιο σύνθετο απ' ό,τι αρχικά πίστευα.

Καθώς επεξεργαζόμουν τη βιβλιογραφία, ήρθα αντιμέτωπη με μία ιστορική πραγματικότητα την οποία ούτε καν είχα φανταστεί, ότι δηλαδή ο ίδιος ο Μωάμεθ είναι ο ιδρυτής του πρώτου θεοκρατικού καθεστώτος. Ότι ολόκληρη η ζωή και η ύπαρξη του Μωάμεθ καταλήγει στον διπλό ρόλο που αυτός διαδραμάτισε στην ιστορία του Ισλάμ : ήταν ταυτόχρονα πολιτικός και πνευματικός ηγέτης.

Το γεγονός αυτό διαφαίνεται και στο Ιερό Κοράνιο, το οποίο διάβασα αρκετές φορές προσπαθώντας να βρω στίχους που να υπονοούν την έννοια της θεοκρατίας. Στην πορεία της συγγραφής της παρούσης εργασίας το Ιερό Κοράνιο υπήρξε μία από τις σπουδαιότερες πηγές μου. Μέχρι τη στιγμή εκείνη δεν είχα ασχοληθεί ιδιαίτερα με το Κοράνιο και τις διδασκαλίες του. Η παρούσα εργασία όμως στάθηκε αφορμή να το διαβάσω προσεκτικά και να τεκμηριώσω αυτά που γράφω με τα αντίστοιχα εδάφια του Κορανίου. Ως σύγγραμμα, με εξέπληξε με την αμεσότητα του και με την ιδιότητα του να περνάει ξεκάθαρα τα μηνύματα του στον αναγνώστη του. Άλλωστε είναι πολύ απλά γραμμένο, ώστε να μπορεί να το καταλαβαίνει ο καθένας, άμεσο, περιγραφικό και με μία πολεμική που λίγα συγγράμματα διαθέτουν.

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τον σύμβουλο καθηγητή μου κο Ηλία Νικολακάκη που μου ανέθεσε το θέμα

της παρούσης εργασίας και που με εμπιστεύτηκε να αναλύσω ένα τόσο περίπλοκο ζήτημα, το οποίο ουσιαστικά επηρεάζει κάθε πτυχή της ζωής ενός μουσουλμάνου, αλλά και τις σχέσεις που θα έχει εκείνος με τους αλλόθρησκους. Τον ευχαριστώ γιατί μου έδωσε την ευκαιρία να περιπλανηθώ σε έναν κόσμο που δεν γνώριζα και που πιθανόν να μην γνώριζα ποτέ. Η γνώση που πήρα κατά τη διάρκεια της μελέτης μου με έκανε να αναθεωρήσω κάποιες απόψεις μου και να αντιληφθώ καλύτερα το πως λειτουργούν τα πράγματα μέσα στον ισλαμικό κόσμο. Ελπίζω ότι μέσα από την εργασία μου αυτή θα γίνει κατανοητή η έννοια της θεοκρατίας με τον πιο απλό τρόπο.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τον κύριο λέκτορα Απόστολο Κραλίδη για τις υποδείξεις του, όπως και όλους τους υπαλλήλους της βιβλιοθήκης της Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ., επειδή καθ' όλη τη διάρκεια της συγκέντρωσης του υλικού μου ήταν πρόθυμοι να με βοηθήσουν σε ό, τι χρειαζόμουν

Τέλος, δεν θα παραλείψω να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, η οποία καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών με εμπύχωνε και μου έδινε ώθηση, δύναμη και κουράγιο να συνεχίσω και να ολοκληρώσω με επιτυχία τις σπουδές μου.

Παντούσα Ευαγγελία
Θεσσαλονίκη 2008

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αλλαγή που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στον παγκόσμιο πολιτικό και γεωφυσικό χάρτη, καθώς και τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου που αφύπνισαν τους ναρκωμένους στη δίνη της ευδαιμονίας και παγκοσμιοποίησης Δυτικούς έδωσαν επιπρόσθετη ώθηση στη μελέτη των ανατολικών σπουδών και συγκεκριμένα στη μελέτη ορισμένων πτυχών της μουσουλμανικής θρησκείας που συνδέονται άμεσα με το *modus vivere* ενός αξιολύβαστου πληθυσμιακού τμήματος του αραβικού κόσμου. Σε αυτά τα πλαίσια κινήθηκε και το δικό μας ενδιαφέρον, το οποίο στην παρούσα εργασία εντοπίζεται στην παρουσίαση σε ένα πρώτο επίπεδο και στην αξιολόγηση σε ένα δεύτερο, του φαινομένου της θεοκρατίας στο Ιράν, φαινομένου άμεσα συνδεδεμένου με το φανατισμό στο χώρο της θρησκείας.

Για τη διαπραγμάτευση του θέματος απαραίτητη κρίθηκε η επίσκεψις ονομάτων, η ετυμολογική δηλαδή και ιστορική προσέγγιση του όρου θεοκρατία. Σήμερα λέγοντας θεοκρατία εννοούμε το πολιτικό σύστημα, κατά το οποίο πηγή προέλευσης των νόμων διακυβέρνησης ενός λαού είναι τα ιερά κείμενα της θρησκείας του. Ο όρος επινοήθηκε από τον ιστορικό Φλάβιο Ιώσηπο τον πρώτο αιώνα μ.Χ. μετά από παρατήρηση της διαφορετικότητας του πολιτειακού συστήματος των Εβραίων σε σχέση με τα καθιερωμένα μοναρχικά, ολιγαρχικά ή και δημοκρατικά συστήματα των άλλων εθνών. Ο Ιώσηπος εντοπίζει την απαρχή της θεοκρατίας στα χρόνια του Μωυσή, ο οποίος μη ικανοποιούμενος από τα υπόλοιπα μοντέλα διακυβέρνησης απέδωσε την πάσα εξουσία και κυριαρχία στο Θεό.¹

¹ Dewey D. Wallace, JR., "Theocracy", ER, σ.427.

Αφορμή για περαιτέρω χρήση του όρου δίδεται στην «Φιλοσοφία της Ιστορίας» του Hegel, όπου επιστρατεύεται για να περιγράψει την πρώιμη φάση του αρχαίου ανατολικού πολιτισμού όπου δεν παρατηρείται διάκριση μεταξύ θρησκείας και κράτους. Παρόλα αυτά ο όρος δεν κατέστη αυστηρά προσδιοριστικός μιας συγκεκριμένης επιστήμης είτε αυτή ονομάζεται κοινωνική επιστήμη είτε θρησκευολογία. Εάν και συναντάται με περισσή συχνότητα στο χώρο των βιβλικών σπουδών, λόγω κυρίως της ιστορικής του καταγωγής², στην αντίληψη των περισσότερων είναι συνδεδεμένος με το Ισλάμ και με ορισμένες από τις βίαιες πρακτικές του καθώς η αναδρομή στην ιστορία της θρησκείας αυτής και στα θεμελιώδη κείμενά της καταδεικνύουν ότι το Ισλάμ είναι η πιο σπάνια αν όχι η μοναδική περίπτωση στην ιστορία των θρησκευμάτων που κατοχύρωσε την ύπαρξη μιας ιεροκρατικής κοινωνίας, δημιουργώντας κοινωνικές ανισότητες, τις οποίες νομιμοποίησε και βάσει των οποίων καθιέρωσε προϋποθέσεις για μια φανατισμένη έκβαση θρησκευτικότητας³.

Εάν και όπως προαναφέρθηκε ο όρος θεοκρατία επινοήθηκε τον πρώτο χριστιανικό αιώνα, η αντίληψη της διακυβέρνησης από ιερατικούς οργανισμούς και σωματεία, από βασιλείς ή γενικότερα από τη θεία θέληση και τον ιερό νόμο που αυτή επέβαλε υπήρξε ανέκαθεν ιδιαίτερα προσφιλής στην ιστορία της ανθρωπότητας. Θεοκρατίες του πρώτου τύπου (ιεροκρατίες) συναντώνται στην μετά τη βαβυλώνια αιχμαλωσία περίοδο, όπου το ιερατείο αναδύθηκε και κατέλαβε την εξουσία, στο Θιβητιανό Βουδισμό του δέκατου τρίτου αιώνα, αλλά και στα χρόνια του Μωάμεθ και των διαδόχων του χαλίφηδων. Θεοκρατίες με σαφές βασιλοκεντρικό χαρακτήρα υπήρξαν αυτές της Φαραωνικής Αιγύπτου και της αρχαίας Μεσοποταμίας⁴ αν και η αυστηρή κατηγοριοποίηση, όπως

² Dewey D. Wallace, JR., "Theocracy", ό.π., σ.427.

³ Αλ. Σ. Καριώτογλου, Σπουδή στη θρησκευολογία, εκδ. Γρηγόρη 2005, σ.146.

⁴ Dewey D. Wallace, JR., "Theocracy", ό.π., σσ.427-428.

διαπιστώσαμε κατά την πορεία της επεξεργασίας του θέματος είναι ιδιαίτερα επισφαλής και αποπροσανατολιστική.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στην εξέταση του φαινομένου της θεοκρατίας στο Ισλάμ και συγκεκριμένα στο Ιράν στη διαπραγμάτευση δηλαδή μιας κλασικής και ιδιαίτερα χαρακτηριστικής περίπτωσης θεοκρατίας ως πολιτικού-θρησκευτικού συστήματος. Παράλληλα κάνει νύξεις σχετικά με τη θεοκρατία στο Ισραήλ, καθώς και με την ιδιότυπη περίπτωση του Βυζαντίου αφενός για να καταδείξει τις διαφορές των συστημάτων αλλά και για να τονίσει την πολυπλοκότητα και συνθετότητα του φαινομένου καθώς και τις διαφορετικές εκφάνσεις του ανά τους αιώνες.

Πιο συγκεκριμένα για το Ισλάμ μπορούμε να αναφέρουμε τα εξής. Το Ισλάμ εμφανίστηκε στα μέσα του 7^{ου} αιώνα. Ξεκίνησε ως θρησκεία «εξ' αποκαλύψεως», καθώς ο «προφήτης του Ισλάμ» Μωάμεθ θεώρησε ότι ο Θεός του αποκαλύφθηκε σε όραμα και του ανέθεσε να φέρει στο δρόμο του μονοθεϊσμού τους πολυθεϊστές συμπατριώτες του Άραβες.

Κλασική περίπτωση θεοκρατίας ως πολιτικό – θρησκευτικού συστήματος αποτελεί το Ισλάμ.

Στη διπλωματική αυτή εργασία, θα προσπαθήσουμε να προσεγγίσουμε το θέμα της θεοκρατίας στο Ισλάμ, όσο γίνεται πληρέστερα. Δίνουμε ιδιαίτερη έκταση στη βιογραφία του Μωάμεθ, καθώς θεωρείται ως ιδρυτής του πρώτου θεοκρατικού καθεστώτος.

Στο **πρώτο μέρος** θα μας απασχολήσουν τα βιογραφικά στοιχεία του Μωάμεθ. Είναι ένα σημαντικό κομμάτι της εργασίας, γιατί από τα πρώτα στάδια της ζωής του Μωάμεθ, διαγράφεται μία πορεία, η οποία θα σημαδέψει την ψυχή και θα διαμορφώσει ολόκληρη την προσωπικότητα του ιδρυτή μιας ολόκληρης θρησκείας, η οποία αναπτύχθηκε ραγδαία και

συνεχώς αναπτύσσεται με φανατικούς οπαδούς σε όλον τον κόσμο.

Το κήρυγμα του Μωάμεθ ήταν σαφώς επηρεασμένο από τον Χριστιανισμό και εντελώς πρωτοποριακό για τα δεδομένα της κοινωνίας που ζούσε. Προσπάθησε να επιβάλλει, και τελικά τα κατάφερε, έναν αυστηρό μονοθεϊσμό σε μία κοινωνία που για πολλούς αιώνες ζούσε και ανέπνεε σε ένα περιβάλλον ειδωλολατρίας. Έγινε εμπνευστής ολόκληρων γενεών πιστών και το κήρυγμα του παίζει σημαντικότερο ρόλο σχεδόν σε όλες της πτυχές της καθημερινής ζωής τους.

Έπειτα θα ασχοληθούμε με το ίδιο το κήρυγμα του Προφήτη του Ισλάμ. Έχοντας παρακολουθήσει τη ζωή του, μπορούμε να καταλάβουμε καλύτερα το νόημα του κηρύγματος του, στο οποίο, όπως είπαμε, υπάρχουν οι ρίζες της θεοκρατίας που αποτελεί και το θέμα μας.

Επίσης θα ασχοληθούμε με το ίδιο το καθεστώς της θεοκρατίας, αρχίζοντας από την θεοκρατία στο αρχαίο Ισραήλ από την εποχή του Μωυσή , περνώντας από τη «μη καθαρή» θεοκρατία του Βυζαντίου και καταλήγοντας στην κατεξοχήν θεοκρατία του Ισλάμ. Θα αναπτύξουμε της έννοια της Umma, δηλαδή της ισλαμικής κοινότητας. Μέσα από την ισλαμική κοινότητα, και συγκεκριμένα την πρώτη ισλαμική κοινότητα που ίδρυσε ο Προφήτης Μωάμεθ στη Μεδίνα, ξεπήδησε η έννοια της θεοκρατίας. Για τη διακυβέρνηση μιας τέτοιας κοινωνίας έπρεπε να χρησιμοποιηθούν θεόπνευστοι νόμοι, νόμοι του Κορανίου. Η ισλαμική Umma, ήδη από την εποχή του Μωάμεθ ήταν μία πολιτικά οργανωμένη και αυτόνομη κοινότητα. Ο ηγέτης της κοινωνικό – θρησκευτικής αυτής πραγματικότητας ήταν ο Χαλίφης.

Θα αναφερθούμε πιο ειδικά στην έννοια του ισλαμικού κράτους και τις αρχές που το διέπουν βασιζόμενοι στις σούρες του Ιερού Κορανίου. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η θεοκρατία

είναι ουσιαστικά μία «κορανιοκρατία», καθώς του σύνταγμα ενός ισλαμικού κράτους βασίζεται πάνω στις αρχές και τις κατευθυντήριες γραμμές που δίνει το Ιερό Κοράνι.

Το πιο τρανταχτό παράδειγμα θεοκρατίας στο σύγχρονο κόσμο, είναι η περίπτωση του Ιράν. Με την περίπτωση αυτή θα ασχοληθούμε στο **δεύτερο μέρος** της εργασίας αυτής. Θα ξεκινήσουμε από την γέννηση του Σιιτισμού, καθώς ο Σιιτισμός αποτελεί την κυρίαρχη θρησκεία του Ιράν και αυτός με τη σειρά του συνέβαλλε στη γέννηση του ιρανικού εθνικισμού που άλλαξε την πολιτική ιστορία της χώρας. Θα προχωρήσουμε τη μελέτη μας βρίσκοντας τα αίτια που το Ιράν μετατράπηκε από ένα μοναρχικό κράτος με δυτικά πρότυπα, σε μία ισλαμική δημοκρατία με ένα κληρικαλιστικό καθεστώς, το οποίο, σύμφωνα με αρκετούς μελετητές της ιστορίας, έχει γυρίσει τη χώρα πολλά χρόνια πίσω, και το οποίο καθορίζει την διακυβέρνηση της χώρας, τόσο στο εσωτερικό της, όσο και στις σχέσεις της με τις άλλες χώρες.

Θα επιχειρήσουμε μία σκιαγράφιση της προσωπικότητας του Αγιατολαχ Χομεϊνί, ιδρυτού της αμφιλεγόμενης αυτής ισλαμικής δημοκρατίας του Ιράν, ο οποίος ουσιαστικά άλλαξε την πορεία μίας ολόκληρης χώρας και ενός λαού κατά 180 μοίρες. Θα αναφερθούμε στο βιβλίο που έγραψε ο Αγιατολαχ Χομεϊνί, στο οποίο επεξηγεί τον τρόπο με τον οποίο ο ίδιος αντιλαμβάνεται την έννοια των νόμων και το πως αυτοί μπορούν να επιτύχουν την ευημερία και ευτυχία του ανθρώπου.

Τέλος, στο **τρίτο μέρος**, θα εξετάσουμε κάποιες αρχές του Ισλάμ, οι οποίες για την χριστιανική θρησκεία είναι απαράδεκτες και κατακριτέες. Έπειτα, θα κάνουμε μία αντιπαράθεση της έννοιας της εξουσίας, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή στο χριστιανικό και στο μουσουλμανικό χώρο.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

Η θρησκεία του Ισλάμ ιδρύθηκε στην Αραβική χερσόνησο τον έβδομο αιώνα από τον **Μωάμεθ**, τον προφήτη του οποίου οι διδασκαλίες μεταμόρφωσαν την πολιτική, την οικονομία, και την κουλτούρα της Αραβίας και μίας μεγάλης γεωγραφικής περιοχής που εκτείνεται από το Μαρόκο και την Ισπανία μέχρι τα νησιά της Νοτιοανατολικής Ασίας.⁵

Ο Μωάμεθ γεννήθηκε περίπου το 570 από μία φτωχή οικογένεια στην πόλη της **Μέκκας**, που βρίσκεται σήμερα στην Σαουδική Αραβία. Πριν από τη γέννηση του, είπαν στη μητέρα του ότι ο γιος της θα γινόταν ηγέτης και προφήτης και ότι θα έπρεπε να τον ονομάσει Μωάμεθ, που σημαίνει στα αραβικά «ο Ένδοξος». Σύμφωνα με το μύθο, η γέννηση του Μωάμεθ συνοδεύτηκε από θαυμαστά σημάδια : ένα λαμπρότατο αστέρι φώτισε τον ουρανό από την ανατολή ως τη δύση, και το παιδί γεννήθηκε απολύτως καθαρό, με τον ομφάλιο λώρο του ήδη κομμένο.⁶

Όπως αναφέρει ο καθηγητής Γρηγόριος Ζιάκας, ο Μωάμεθ γεννήθηκε στη Μέκκα σε μία εποχή αναταραχής. Σύμφωνα με την παράδοση γεννήθηκε κατά το «έτος των ελεφάντων», το οποίο κατά τους ειδήμονες ιστορικούς τοποθετείται στο 570 μ. Χ. Ο Μωάμεθ γεννήθηκε την 12^η του αραβικού μήνα Rabi ‘al – Awwal, που συμπίπτει με την 20^η Απριλίου του εν λόγω έτους. Με τη φράση «έτος των ελεφάντων», νοείται μία εκστρατεία κατά της Μέκκας του

⁵ Arts of the Islamic World, a teacher's guide, Smithsonian, Freer Gallery of Art and Arthur M. Suckler Gallery, 2002, Smithsonian Institution, σ. 6

⁶ Arts of the Islamic World, a teacher's guide, ο.π., σ. 6

βασιλέως της Αιθιοπίας και κυρίαρχου της Ευδαίμονος Αραβίας Άβραμου, ο στρατός του οποίου επέδραμε και πολιορκήσε τη Μέκκα «εποχούμενος ελεφάντων», ότι δηλαδή οι ελέφαντες ήταν το σημαντικότερο «όπλο» που χρησιμοποιούσε στο στράτευμα του. Ο στρατός του, όμως, καταστράφηκε μάλλον από αμμοθύελλα, την οποία ακολούθησε επιδημία ευλογιάς και αυτό θεωρήθηκε από τους ειδωλολάτρες Άραβες ως θείο σημάδι κατά των «ασεβών», οι οποίοι ήθελαν να καταστρέψουν την Κα΄ba, το ιερό τους σύμβολο . Έτσι έγινε επικός θρύλος διαλαλούμενος για πολλά έτη. Ο Μωάμεθ στο Κοράνιο του (105, 1-5) υπενθυμίζει στους Μεκκίτες τον θρύλο για να τους πείσει να αρνηθούν τα είδωλα και να λατρεύουν τον ένα και μοναδικό Θεό της Κα΄ba. Έχοντας υπόψιν όλα τα παραπάνω, είναι φυσικό και επόμενο να θελήσει η μουσουλμανική παράδοση να τοποθετήσει τη γέννηση του προφήτου της στο έτος αυτό, ως θεϊκό σημάδι υπέρ του αραβικού κόσμου, ακόμη κι αν αυτή ενδέχεται να είχε σημειωθεί 2 ή 3 χρόνια νωρίτερα.⁷

Ο Μωάμεθ ανήκε στη φυλή των Κορεισιτών (Quraish), που ήταν η κυρίαρχη φυλή της Μέκκας. Επειδή έμεινε ορφανός σε μικρή ηλικία, δεν κληρονόμησε τίποτα από τους γονείς του, σύμφωνα με τα επικρατούντα τότε στην Αραβία έθιμα, και έζησε μια ζωή γεμάτη στερήσεις κατά τα παιδικά και νεανικά του χρόνια. Ο παππούς του Abdul – Muttalib ήταν ηγέτης της πατριάς των Χασεμιτών (Banu Hashim), οι οποίοι ήταν υπεύθυνοι για την φύλαξη του ιερού της Κα΄ba, και αυτός φυσικά ανέλαβε την προστασία του Μωάμεθ, όταν πέθανε η μητέρα του. Όταν πέθανε και ο παππούς του μετά από 2 χρόνια, η επιμέλεια του Μωάμεθ περιήλθε στα χέρια του θείου του Abu – Talib, αδελφού του πατέρα του και νέου προστάτη του ιερού.⁸

⁷ Γρηγορίου Ζιάκα, Ιστορία των θρησκευμάτων, Β' Το Ισλάμ, Θεσσαλονίκη 1991 , σσ 67-68

⁸ Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σσ 28-29

Όταν λοιπόν ο Μωάμεθ έγινε 8 ετών τέθηκε υπό την κηδεμονία του θείου του και πέρασε σχεδόν όλη την παιδική του ηλικία ζώντας κοντά στους βεδουίνους ως βοσκός, διατρέχοντας την αμμώδη έρημο, κάτω από τον αίθριο ουρανό. Κατά την πρώτη φάση της ζωής του ο Μωάμεθ συμεριζόταν τις αντιλήψεις των συμπατριωτών του, δηλαδή είχε και ο ίδιος πολυθεϊστικές – ειδωλολατρικές απόψεις. Κατά μαρτυρία μάλιστα του Ibn al – Kalbi, κάποτε θυσίασε πρόβατο στη θεά al – Uzza.⁹

Κατά το δωδέκατο έτος της ηλικίας του συνόδευσε το θείο του σε εμπορική περιοδεία στην Αραβία, κατά την οποία γνωρίστηκε με έναν χριστιανό μοναχό ονόματι Γεώργιο και έδειξε, όπως λέγεται, μεγάλη φιλομάθεια και ερευνητικότητα για τα θρησκευτικά ζητήματα.¹⁰

Ένας πολύ γνωστός μύθος εξιστορεί ένα ταξίδι που έκανε ο Μωάμεθ με το θείο του για εμπορικούς λόγους όταν ήταν 12 χρονών. Όταν σταμάτησαν στη Συρία για να ξεκουραστούν, ένα δέντρο χαμήλωσε τα κλαδιά του για να παρέχει σκιά στο παιδί. Ένας μοναχός ήταν μάρτυρας του φαινομένου αυτού και, αφού εξέτασε προσεκτικά το παιδί, βρήκε ένα ιδιαίτερο σημάδι ανάμεσα στους ώμους του παιδιού, το οποίο ερμήνευσε σαν τη σφραγίδα του προφητικού αξιώματος του Μωάμεθ. Ο μοναχός προειδοποίησε τον θείο του Μωάμεθ να γυρίσει στην Αραβία και να φυλάξει αυτό το ιδιαίτερο παιδί από εκείνους που θα επιχειρούσαν να το βλάψουν.¹¹

Ο Μωάμεθ δεν γνώριζε ανάγνωση, αν λάβουμε υπ' όψιν τις μαρτυρίες του Κορανίου (7, 156-157).¹² Οι Μουσουλμάνοι ισχυρίζονται πως ο ίδιος ο Μωάμεθ ήταν αγράμματος,

⁹ Αναστασίου Γιαννουλάτου, Ισλάμ Θρησκευολογική επισκόπησης, Αθήνα 1985, σ. 73

¹⁰ Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό Ελευθερουδάκη, Τόμος 9, Αθήνα 1964, σ. 641

¹¹ Arts of the Islamic World, A teacher's guide, ο.π., σ. 6

¹² Γρηγορίου Ζιάκα, Ιστορία των θρησκευμάτων, Β' Το Ισλάμ, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 68

απόδειξη επαρκής πως το Κοράνιο είναι πραγματικά ο Λόγος του Θεού.¹³

Όταν ενηλικιώθηκε, προσλήφθηκε στην υπηρεσία των εμπορικών υποθέσεων μίας πλούσιας χήρας της Χαντίτζιας (Khadīja) επίσης από τη φυλή των Κορεΐσιτών. Η έξυπνη και πολύ δραστήρια χήρα Χαντίτζια, η οποία φαίνεται ότι είχε κάποια φιλολογική παιδεία και θρησκευτική ευαισθησία, εκτίμησε την ευστροφία και τις ικανότητες του Μωάμεθ και για το λόγο αυτό τον έκανε διαχειριστή όλων των εμπορικών της επιχειρήσεων. Τελικά 25ετής ο Μωάμεθ παντρεύτηκε την Χαντίτζια, αν και αυτή διήνυε ήδη το τεσσαρακοστό έτος της ηλικίας της, και έτσι έγινε έμπορος και οδηγός караβανιών.¹⁴

Κανείς δεν μπορεί να παραθεωρήσει τον ρόλο της Χαντίτζια στη ζωή του Μωάμεθ. Από όσα αφήνουν να εννοήσουμε οι πηγές της μουσουλμανικής παράδοσης, η Χαντίτζια επιβλήθηκε στο Μωάμεθ όχι τόσο με τα πλούτη της, όσο με τα πνευματικά της χαρίσματα, τη διάνοια και την ευστροφία της, αλλά και με την ισχυρή της προσωπικότητα. Τον στήριξε και τον ενθάρρυνε στα πρώτα βήματα του κηρύγματος του, όταν ο Μωάμεθ πιεζόταν από αμφιβολίες για το αν τα οράματα του ήταν αληθινά, και ήταν αυτή που πρώτη πίστεψε στην αποστολή του. Με την Χαντίτζια ο Μωάμεθ έζησε μια πολύ ευτυχισμένη ζωή και γι' αυτό μέχρι το θάνατο της δεν παντρεύτηκε και άλλη γυναίκα. Απέκτησε μαζί της 6 παιδιά, από τα οποία όμως επέζησε μόνο η Φάτιμα, η μετέπειτα σύζυγος του εξαδέλφου του Αλή, γιου του θείου του Αμπού Ταλίμπ, και κατοπινού 4^{ου} χαλίφη του Ισλάμ και αρχηγού της παρατάξεως των Σιιτών (Shi'ah). Μετά το θάνατο της ο Μωάμεθ παντρεύτηκε κατά καιρούς άλλες 8 επίσημες γυναίκες, τις περισσότερες για πολιτικούς λόγους. Η πιο σπουδαία από αυτές, η οποία έπαιξε σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της

¹³ Ward Mc Afee, Τα πέντε μεγάλα ζωντανά θρησκευόμενα, Αθήνα 1990, σ. 229

¹⁴ Γρηγορίου Ζιάκα, Ιστορία των θρησκευμάτων, Β' Το Ισλάμ, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 68-69

ισλαμικής πολιτικής και της εδραίωσης της 1^{ης} μουσουλμανικής κοινωνίας και παράδοσης, ήταν η Αϊσά, η πιο αγαπημένη από όλες τις γυναίκες του, θυγατέρα του σπουδαιότερου στρατηγού του Αμπού Μπάκαρ, κατοπινού 1^{ου} χαλίφη του Ισλάμ (632-634). Η ισλαμική παράδοση τιμά ως «μητέρες των πιστών» την αγαπημένη του θυγατέρα Φάτιμα, την Χαντίτζια, όπως και όλες τις υπόλοιπες γυναίκες του προφήτη.¹⁵

Ο γάμος του Μωάμεθ με τη Χαντίτζια ήταν σπουδαίος σταθμός στη ζωή του και μάλιστα έγινε αφετηρία για μία νέα πορεία ζωής. Έγινε πλούσιος και του δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσει με τα караβάνια από κοντά πολιτισμένες χώρες της Μεσοποταμίας, της Παλαιστίνης και της Συρίας, στις οποίες κυριαρχούσε ο Χριστιανισμός. Το υψηλό πολιτιστικό επίπεδο των χωρών αυτών σε συνδυασμό με τα χριστιανικά κηρύγματα που άκουσε εκεί, ιδιαιτέρως αυτό για την έσχατη ημέρα της κρίσεως, επέφεραν μια μεγάλη αλλαγή μέσα του. Συγκρίνοντας το ειδωλολατρικό περιβάλλον της χώρας του με εκείνο των χριστιανικών χωρών που επισκέφτηκε, αντιλήφθηκε ότι η ανωτερότητα τους οφείλονταν στην καθαρότητα της πίστεως τους στον ένα θεό. Τον κατέλαβε λοιπόν η επιθυμία να διαφωτίσει τους συμπατριώτες του και να τους οδηγήσει σε μία καθαρή μονοθεϊστική πίστη. Ο Μωάμεθ ήταν ανεξάρτητος οικονομικά και δεν είχε καμία σκέψη να αυξήσει τον πλούτο του, αλλά ήθελε να γνωρίσει ο ίδιος περισσότερα θρησκευτικά πράγματα και να οδηγήσει τους συμπατριώτες του στο μονοπάτι της πραγματικής αλήθειας του θεού. Έγινε έτσι σιωπηλός οραματιστής και πολλές φορές αποσύρθηκε σε μία σπηλιά κοντά στη Μέκκα, όπου συλλογιζόταν τα θρησκευτικά προβλήματα, νήστευε και οραματιζόταν.¹⁶

Καθώς ο Μωάμεθ ήταν ένας άνθρωπος πολύ ευαίσθητος ψυχικά και επίσης πολύ επηρεασμένος από τη συμπεριφορά

¹⁵ Γρηγορίου Ζιάκα, Ισλάμ, Θρησκεία και Πολιτεία, Θεσσαλονίκη 2003, σσ. 16-17

¹⁶ Γρηγορίου Ζιάκα, Ιστορία των θρησκευμάτων, Β' Το Ισλάμ, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 70

των μάντεων της χώρας του, επιδιόταν συστηματικώς στην προσευχή, για την οποία ασφαλώς είχε πολλές παραστάσεις και από τις επισκέψεις του σε χριστιανικά μοναστήρια και ερημητήρια. Το μήνα του Ραμαζανίου (Ramadan) είχε τη συνήθεια να ανεβαίνει για περισυλλογή σε ένα σπήλαιο του όρους Χίρα (Hira), που βρισκόταν κοντά στη Μέκκα. Μία νύχτα, που αργότερα ονομάστηκε «Νύχτα της θείας Εντολής» (Laylat Al Qadr), μέσα στην απόλυτη ηρεμία και το σκοτάδι του σπηλαίου και ενώ αυτός ήταν ξαπλωμένος και τυλιγμένος με το μανδύα του, αντιλήφθηκε να πέφτει επάνω του ξαφνικά ένα δυνατό κύμα φωτός. Μόλις συνήλθε από το ξάφνιασμα, είδε ένα υπερβατικό ον, που στην αρχή το ονόμασε άγιο πνεύμα, αργότερα όμως το ταύτισε με τον άγγελο Γαβριήλ. Μέσα στην ταραχή του, είδε τον άγγελο να ξετυλίγει ένα μεταξωτό ύφασμα, επάνω στο οποίο υπήρχαν γράμματα και τον άκουσε να παραγγέλλει: «διάβασε». Όμως ο Μωάμεθ απάντησε ότι δεν γνωρίζει γράμματα. Ο άγγελος τότε επανέλαβε «διάβασε», τον έπιασε από το λαιμό και τον πίεσε τόσο σφιχτά, ώστε, από ανάγκη άρχισε να διαβάζει. Αυτό που ανέγνωσε τότε ο Μωάμεθ ήταν οι πέντε πρώτοι στίχοι του κεφ. 96 του Κορανίου.¹⁷

Κατεχόμενος από δέος και αμφιβάλλοντας για το νόημα της οπτασίας ο Μωάμεθ επέστρεψε στο σπίτι του και διηγήθηκε στην σύζυγο του την εμπειρία που είχε μέσα στη σπηλιά. Η Χαντίτζια τον βοήθησε να υπερνικήσει την ταραχή του και εξέφρασε την βεβαιότητα ότι ο άγγελος που είχε εμφανιστεί στον Μωάμεθ ήταν ο αρχάγγελος Γαβριήλ. Για να αποσαφηνιστεί μάλιστα περισσότερο το νόημα του γεγονότος, τον προέτρεψε να συναντήσει έναν συγγενή της ονόματι Ουάρακα. Εκείνος αφού άκουσε το περιστατικό, απεφάνθη ότι

¹⁷ Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σ. 30

ο άγγελος με την εμφάνιση του καλούσε τον Μωάμεθ στο προφητικό αξίωμα.¹⁸

Ο Μωάμεθ από τότε δεχόταν συνεχώς προφορικές αποκαλύψεις από τον άγγελο σε μικρές ενότητες 5 έως 15 στίχων, για να μπορεί να απομνημονεύει εύκολα τις παραγγελίες. Αργότερα οι ενότητες έγιναν πολύ μεγαλύτερες από ότι οι πρώτες. Όλες αυτές καταγράφηκαν και απετέλεσαν το Κοράνιο, όπου οι παλαιότερες αποκαλύψεις, σύντομες γενικώς, βρίσκονται στο τέλος του, ενώ οι μεταγενέστερες, μακροσκελείς, προς την αρχή.¹⁹

Όπως και αν προτιμά κανείς να εξηγεί τα συχνά οράματα του Μωάμεθ, είναι φανερό ότι πίστευε ειλικρινά ότι ο Θεός του είχε αναθέσει να μεταρρυθμίσει την πίστη των συμπατριωτών του Αράβων και από πολυθεϊσμό να την μετατρέψει σε μονοθεϊσμό. Πίστευε ότι στο παρελθόν ο Θεός είχε αποκαλυφθεί σε πολλούς προφήτες, στον Αβραάμ, έπειτα στον Μωυσή, στον Χριστό, και τώρα κατά την τελική φάση της αποκαλύψεως, σε αυτόν τον ίδιο. Αν και αρνιόταν την θεϊκή φύση του Χριστού, επέμενε στην θεοπνευστία των διδασκαλιών και του Χριστού και των προφητών της Παλαιάς Διαθήκης. Μάλιστα θεωρούσε τον Χριστό ως τον μεγαλύτερο από τους όλους προφήτες του παρελθόντος και τοποθετούσε τα κηρύγματα του ως δεύτερα μόνο των δικών του.²⁰

Ο Μωάμεθ εμφάνισε τον εαυτό του ως προφήτη που έστειλε ο Θεός στους Άραβες για να τους λυτρώσει από την ειδωλολατρία. Αναγνωρίζει ως αρχηγό των προφητών τον Αβραάμ και συγκαταλέγει στους προφήτες τον Μωϋσή και τον Χριστό. Σε ένα χωρίο του Κορανίου εμφανίζει ο Μωάμεθ τον Χριστό να προαναγγέλλει την έλευση του. Στο 61^ο κεφάλαιο του Κορανίου στο εδάφιο 6 παριστάνει τον Ιησού να λέει :

¹⁸ Αναστασίου Γιαννουλάτου, ο.π., σ. 78

¹⁹ Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σ. 30

²⁰ Κωνσταντίνου Γιαννακόπουλου, Μεσαιωνικός Δυτικός Πολιτισμός, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 191-192

«Απόγονοι του Ισραήλ, εγώ είμαι απόστολος του Θεού, σταλμένος προς εσάς για να επικυρώσω τον Μωσαϊκό Νόμο που στάλθηκε πριν από εμένα και να σας προαναγγείλω τον ερχομό και άλλου αποστόλου, μετά από εμένα, του οποίου το όνομα θα είναι Αχμέτ (Ένδοξος)». Οι σχολιαστές του Κορανίου λένε ότι το όνομα Μωάμεθ (ένδοξος) έχει την ίδια ρίζα με το όνομα Αχμέτ, το οποίο αντιστοιχεί με την ελληνική ομηρική λέξη «περικλυτός». Προσθέτουν ακόμη ότι στο «περικλυτός» υπολανθάνει η λέξη «παράκλητος», για το οποίο μίλησε ο Ιησούς στο κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο ιστ' 7. «Εάν γαρ μη απέλθω, ο Παράκλητος ουκ ελεύσεται προς υμάς, εάν δε πορευθώ πέμψω αυτόν προς υμάς». Οι Άραβες ερμηνευτές υποστηρίζουν ότι στο κείμενο του Ιωάννη υπήρχε η λέξη «Περικλυτός», την οποία οι χριστιανοί άλλαξαν με τη λέξη «Παράκλητος».²¹

Ο Μωάμεθ εμφανίζει τον εαυτό του ως τον τελευταίο από τους προφήτες και για αυτό αυτοαποκαλείται «Σφραγίδα των Προφητών».

Ο Μωάμεθ επί μία τριετία περιορίστηκε στο να κηρύττει και να γνωστοποιεί τις αποκαλύψεις του σε στενό μάλλον κύκλο συγγενών και φίλων. Σε αυτό το χρονικό διάστημα, απέκτησε πενήντα μαθητές, οι περισσότεροι των οποίων ήταν νέοι εύπορων οικογενειών, αλλά μαζί με αυτούς υπήρχαν και μερικοί ισχυροί άνδρες. Πρώτη, όπως είπαμε, ήταν η σύζυγος του Χαντίτζια, δεύτερος ο Ουάρακα, εξάδελφος της Χαντίτζια, ιουδαϊκής καταγωγής, αλλά χριστιανός στο θρήσκευμα, που διατελούσε σύμβουλος του Μωάμεθ στα θρησκευτικά θέματα, μεταφράζοντας του κείμενα από τη Βίβλο. Ένας άλλος πιστός ήταν ο δούλος του Ζαΐντ, όπως και ο νεαρός εξάδελφος και έπειτα γαμπρός του Αλής, που επρόκειτο να γίνει ο τέταρτος Χαλίφης και αρχηγός της παρατάξεως των Σιϊτών. Σύντομα προστέθηκαν και μερικοί άλλοι από τους θεμελιωτές του

²¹ Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, Τόμος 9, στήλη 118

Ισλαμισμού, όπως είναι ο Αμπού Μπάκρ (Abu Bakr), εξάδελφος του Μωάμεθ και αργότερα πεθερός του, που θα γινόταν ο πρώτος Χαλίφης, ο Ομάρ (Umar), που αργότερα έγινε δεύτερος Χαλίφης, ο Οθμάν (Uthman), που νυμφεύθηκε τη θυγατέρα του Μωάμεθ Ροκάγια και έγινε ο τρίτος Χαλίφης.²²

Μετά την πρώτη τριετία ο Μωάμεθ δέχθηκε μία αποκάλυψη, σύμφωνα με την οποία άρχισε να κηρύττει σε όλο το λαό. Όπως είπαμε παραπάνω, ανήκε στη φυλή των Κορεΐσιτών, της οποίας δύο ήταν οι διαπρεπέστερες πατριές, η δική του, των Χασεμιτών, και η άλλη των Άμπντ Σεμισιτών. Η πατριά των Χασεμιτών τον προστάτευε, ενώ η άλλη, των Άμπντ Σεμισιτών τον εχθρευόταν με μανία, γιατί έμενε πιστή στην ειδωλολατρία, που άλλωστε με την προσέλευση προσκυνητών εξασφάλιζε ένα υψηλό επίπεδο εμπορικής κινήσεως. Αυτό δεν σήμαινε βέβαια ότι τα μέλη της δικής του φυλής προσχώρησαν στο θρησκευτικό του κήρυγμα, επειδή στην πλειονότητα τους έμεναν και αυτά πιστά στην ειδωλολατρία, αλλά τον προστάτευαν, γιατί έτσι απαιτούσε το έθιμο. Οι άλλες πατριές των Κορεΐσιτών είχαν απαιτήσει από τον Αμπού Τάλεμπ, τον θείο του, ή να υποχρεώσει τον Μωάμεθ να σταματήσει να κηρύττει ή να τον αποκηρύξει, αλλά τελικώς εκείνος δεν έπραξε ούτε το ένα ούτε το άλλο και έτσι έθεσαν υπό απαγόρευση όλη την πατριά, οπότε ταλαιπωρήθηκαν όχι μόνο οι οπαδοί του Μωάμεθ, αλλά και οι υπόλοιποι συγγενείς του, ακόμη και οι μακρινοί. Τελικώς έχασε την προστασία από τη φυλή του συνολικώς. Προσπάθησε να βρει νέους προστάτες ακόμη και σε άλλη πόλη, αλλά δεν το κατόρθωσε. Το κήρυγμα του απορρίφθηκε, αλλά και ο ίδιος καταδιώχθηκε.²³

Το έτος 620, κατά τη διάρκεια δεινών περιστάσεων, ο Μωάμεθ γνώρισε μερικούς προσκυνητές από τη πόλη Ιαθρίβη, μία πόλη που βρισκόταν 250 μίλια βορειότερα από τη Μέκκα

²² Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σ. 31

²³ Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σ. 34

και της οποίας ο πληθυσμός αποτελούνταν από ειδωλολάτρες, ιουδαίους αλλά και χριστιανούς. Οι παραδόσεις των τριών αυτών κοινωνικών ομάδων αλληλεπιδρούσαν μεταξύ τους. Σε μία εποχή λοιπόν που κανένας δεν τολμούσε να πλησιάσει ένα αποκηρυγμένο κήρυκα, οι προσκυνητές από την Ιαθρίβη – που θα ονομάζουμε Μεδίνα από τώρα και στο εξής – έξι σείχηδες πατριών, όχι μόνο τον πλησίασαν αλλά εντυπωσιάστηκαν από την ομορφιά του λόγου του Μωάμεθ, που τους υπενθύμισε όσα είχαν ακούσει για τον Μεσσία των Ιουδαίων και τον Ιησού Χριστό των Χριστιανών, και δέχτηκαν την υποταγή τους στον Αλλάχ, στο Ισλάμ.²⁴

Αργότερα, επειδή οι πιέσεις της αντίπαλης πατρίδας, των Άμπντ Σεμισιτών, άρχισαν να γίνονται εντονότερες, και στην πραγματικότητα επρόκειτο πλέον περί διωγμού, ο Μωάμεθ έκανε έκκληση στους οπαδούς του να φροντίσει ο καθένας για τη σωτηρία του εαυτού του, υποδεικνύοντας ως ασφαλέστερο καταφύγιο τη Μεδίνα. Οι οπαδοί του στη Μέκκα πρέπει να ήταν τώρα γύρω στους τετρακόσιους. Από τον Ιούλιο λοιπόν του έτους 622 άρχισε η μετανάστευση του πληθυσμού αυτού καθ' ομάδες προς τη Μεδίνα, και η μετοικεσία αυτή ονομάζεται Εγίρα (Hijra).²⁵

1.2. Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗ ΜΕΔΙΝΑ (ΕΓΙΡΑ)

Η μετανάστευση των Μουσουλμάνων από την Μέκκα στη Μεδίνα θεωρείται ως ένα πολύ σημαντικό γεγονός και αυτό φαίνεται από το ότι η χρονολογία των Μουσουλμάνων δεν αρχίζει με την πρώτη αποκάλυψη του Μωάμεθ, αλλά με την Εγίρα, δηλαδή *τη φυγή από τη Μέκκα στην Ιαθρίβη*, που από

²⁴ Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σ. 35

²⁵ Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σ. 36

τότε είναι γνωστή ως *Medinat um – nabi*, ή η πόλη του Προφήτη. Θα μπορούσε βέβαια να ονομαστεί απλώς Μεδίνα ή «Πόλη».²⁶

Η συνένωση των αραβικών φυλών του νότου υπό την ηγεσία του Μωάμεθ ως θρησκευτικού ηγέτη ήταν μια αφορμή αλλά και μια αιτία να ενεργοποιηθεί και ο δυναμισμός τους σε πολιτικό επίπεδο.²⁷

Ο Μωάμεθ, που ξεκίνησε σαν φυγάς από τη Μέκκα, με μόνο σύντροφο, τον Αμπού Μπάκρ (Abu Bakr), έγινε δεκτός στη Μεδίνα σαν θριαμβευτής από τους οπαδούς του, που στη συνέχεια άρχισαν να αυξάνουν με αλματώδη ρυθμό. Αναγνωρίστηκε από όλες τις αραβικές φυλές της Μεδίνας ως απεσταλμένος του Αλλάχ. Έτσι απέκτησε διπλή εξουσία, πολιτική και θρησκευτική, και συνέστησε ένα θεοκρατικό καθεστώς.²⁸

Ο Προφήτης Μωάμεθ πέθανε από δηλητηρίαση την 28^η μέρα του μήνα Safar το 11^ο έτος της Εγίρας, 630 μ. Χ.²⁹ Σε αυτό το σύντομο χρονικό διάστημα, κατάφερε να εγκαθιδρύσει ένα πολύ μεγάλο θρησκευτικό κίνημα και η βάση για μία νέα κοινωνία πιστών.³⁰

Πολλοί λόγιοι έχουν αναφερθεί κατά καιρούς στον Μωάμεθ, άλλοι με κολακευτικά λόγια και άλλοι με σκληρούς χαρακτηρισμούς. Ο Δάντης έχει αναφερθεί στον Μωάμεθ λέγοντας ότι εκφράζει τα αισθήματα ενός πολύ βασανισμένου η ακόμη και καταραμένου ανθρώπου, ενώ αντίθετα ο Βολτέρος επιτέθηκε κατά του Μωάμεθ αποκαλώντας τον καμηλιέρη επαναστάτη που έγραψε ένα βιβλίο το οποίο παραβιάζει σε κάθε σελίδα του τη λογική του ανθρώπου. Ο άνθρωπος, λέει, ο

²⁶ Ward Mc Afee, ο.π., σσ. 230-231

²⁷ Βλασίου Φειδά, Εκκλησιαστική Ιστορία Α', Αθήνα 1994, σ. 366

²⁸ Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σσ. 37-38

²⁹ Imam Muhammad Shirazi, The Prophet Muhammad, A Mercy to the world, Fountain Books 2005, σ. 1

³⁰ Arts of the Islamic World, a teacher's guide, ο.π., σ. 8

οποίος κηρύσσει πόλεμο εναντίον των συμπατριωτών του και μάλιστα το κάνει εις το όνομα του Θεού δεν είναι άξιος για καμιά τιμή και γενικά για οποιοδήποτε πράγμα.³¹

Με λίγα λόγια μπορούμε να πούμε ότι «ο Μωάμεθ άρχισε τη ζωή του ως βοσκός, κατόπιν εξελίχθηκε σε έμπορο, ο έμπορος σε προφήτη και τέλος ο προφήτης σε αρχηγό θεοκρατικού κράτους. Τα χαρακτηριστικά του είναι πολύπλευρα : τον αντικρίζουμε ως ένθερμο οραματιστή, επιτυχημένο επιχειρηματία, δικαστή, ευαίσθητο ποιητή, δυναμικό θρησκευτικό αναμορφωτή, πανούργο στρατηγό, ικανό πολιτικό ηγέτη. Οι εχθροί του – και μεταξύ αυτών πρωτεύουσα θέση κατείχαν οι Βυζαντινοί – δεν δίστασαν να τον χαρακτηρίσουν ηδονιστή, νευρωτικό, επιληπτικό, αδίστακτο, φιλόδοξο και τα παρόμοια. Για πολλούς μουσουλμάνους πάντως εξακολουθεί να είναι ο τέλειος άνθρωπος, το «προαιώνιον φως», η «κόρη του οφθαλμού», η ζωή του δε, αποτελεί για αυτούς πρότυπο για μίμηση».³²

1.3 Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΜΩΑΜΕΘ

Τέσσερις μεγάλες ιδέες υπάρχουν στο κέντρο του Ισλάμ: Ο Θεός (**Allah**), η κοινότητα (**umma**), η θεία αποκάλυψη (**Koran**), και ο νόμος (**shari'a**).³³

Allah: η αραβική λέξη για το Θεό, την ανώτατη ύπαρξη. Μέσα σε έναν κόσμο πολυθεϊστικών αντιλήψεων, ο Μωάμεθ έφερε μία παγκοσμίως εφαρμόσιμη **μονοθεϊστική** πίστη. Στο Ισλάμ, η λέξη *Allah* δεν είναι απλώς ένα όνομα για το Θεό. Είναι ένας τρόπος περιγραφής της παγκόσμιας θεϊκής δύναμης.

³¹ Παναγιώτη Γ. Φούγια, Ισλάμ, Πηγές, Πορεία, Προκλήσεις, Διάλογοι, Μαλλιάρης Παιδεία, 2002, σ. 64

³² Αναστασίου Γιαννουλάτου, ο.π., σ. 96

³³ Arts of the Islamic World, a teacher's guide, ο.π., σ. 8

Umma: η ισλαμική κοινότητα. Το να είσαι Μουσουλμάνος σημαίνει υποταγή στον ένα Θεό και το να γίνεσαι μέλος της παγκόσμιας ισλαμικής κοινότητας. Παρόλο που τα μέλη αυτής της κοινότητας προέρχονται από ποικίλα περιβάλλοντα και κουλτούρες, μοιράζονται την πίστη στον Αλλάχ, τον Προφήτη Μωάμεθ και τους πέντε Στύλους του Ισλάμ.

Koran (επίσης *Qur'an*): το σώμα των θείων αποκαλύψεων που μεταδόθηκαν προφορικά στον Προφήτη Μωάμεθ και γράφτηκαν από τους ακολούθους του μετά το θάνατο του. Ο Μωάμεθ έλαβε το μήνυμα του Θεού στα αραβικά και συνεπώς αυτά έγιναν η γλώσσα του Κορανίου. Κάθε στίχος θεωρείται σημάδι από το Θεό, και η αγνότητα και η ομορφιά του δεν μπορεί να μεταφραστεί σε καμία άλλη γλώσσα. Το κείμενο είναι τόσο καθαρό που το να το αγγίξεις είναι μία πολύ ισχυρή τελετουργία, το να το αποστηθίσεις είναι ένα ευσεβές καθήκον, και το να το ψάλλεις ή να το αντιγράψεις είναι ένα ιερό επάγγελμα. Παρομοίως, πριν εισέλθει κάποιος σε ένα τζαμί ή διαβάσει ή αγγίξει το Κοράνι, πρέπει να πλυθεί με τελετουργικό τρόπο. Το Κοράνι είναι το κέντρο όλων των ισλαμικών διδασκαλιών και τεχνικών.

Shari'a: Ισλαμική θρησκεία και νόμος που κυβερνά κάθε πτυχή της ζωής ενός μουσουλμάνου. Πριν την εγκαθίδρυση του Ισλάμ, η κοινωνία βασιζόταν κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος σε άγραφους κανόνες και φυλετικά και οικογενειακά έθιμα, οπότε η εισαγωγή της ιδέας της υποταγής σε ένα κοινό σύνολο θρησκευτικών νόμων υπήρξε μία ριζοσπαστική αλλαγή. Παρόλες τις διαφορετικές ερμηνείες κάποιων θεμάτων της Shari'a, όλοι οι Μουσουλμάνοι ενώνονται ακολουθώντας τα πέντε στοιχεία της ισλαμικής πίστης, που ονομάζονται Πάντα Στύλοι. Μαζί με το Κοράνιο, τα **hadith**, μία συλλογή των πράξεων του Προφήτη και των ρητών του, όπως συναρμολογήθηκε και καταγράφηκε από τους ακολούθους του,

λειτουργεί ως ένας επιπλέον οδηγός για μία σωστή ισλαμική ζωή.

Το μήνυμα του Μωάμεθ χτυπούσε κατευθείαν τον πολυθεϊσμό του γηγενούς πολιτισμού. Κήρυττε ότι ο Αλλάχ (Allah) είναι ο μοναδικός Θεός. Ο Αλλάχ, ήδη πριν το Μωάμεθ, ήταν μία από τις πολλές θεότητες του Αραβικού φυλετικού πανθέου, αλλά ο Μωάμεθ έδωσε σε αυτήν την ήδη υπάρχουσα θεότητα νέο νόημα και νέο ρόλο. Οι Άραβες συνήθιζαν να παριστάνουν τους διάφορους θεούς τους με είδωλα από λίθο ή ξύλο. Είναι γεγονός ότι η Ka'ba είχε χρησιμοποιηθεί ως αποθήκη αυτών των αρχαίων θρησκευτικών μορφών τέχνης. Για τον Μωάμεθ όμως η άσκηση της ειδωλολατρίας ισούνταν με βλασφημία. Ο Αλλάχ ο Μεγαλειώδης δεν θα μπορούσε να περιοριστεί από κάποια ανθρώπινη παράσταση του, και η ίδια αρχή ίσχυε για κάθε τμήμα της δημιουργίας του, άρα και έπρεπε να σταματήσει κάθε απεικόνιση του.³⁴

Ο αρχικός πυρήνας του κηρύγματος του είχε τρεις σκοπούς. Πρώτον είχε σκοπό να καταδικάσει τον πολυθεϊσμό και την ειδωλολατρία, που επικρατούσε στη Μέκκα, δεύτερον να διακηρύξει ότι ο Θεός είναι ένας, ο Αλλάχ, ο παντοδύναμος, ο δημιουργός του κόσμου, και ότι είναι γεμάτος καλοσύνη προς τα λογικά του δημιουργήματα, και τρίτον να αφυπνίσει τον άνθρωπο, ώστε να αναγνωρίσει το Θεό και να δείξει σε αυτόν απόλυτη αφοσίωση και υποταγή. Η κατάληξη του κηρύγματος ήταν ότι θα υπάρξει τελική κρίση, η οποία δεν θα αργήσει πολύ, και τη στιγμή εκείνη όλοι οι άνθρωποι θα εμφανιστούν ενώπιον του Θεού θα κριθούν από αυτόν όσον αφορά στην ποιότητα των έργων τους, την αγαθή ή την κακή, και αναλόγως θα καταλήξουν στον παράδεισο ή στην κόλαση.³⁵ Το κεντρικό θέμα της θρησκευτικής διδασκαλίας του Μωάμεθ ήταν ο αυστηρός και ανένδοτος μονοθεϊσμός του. Επίσης είναι

³⁴ Ward Mc Afee, ο.π., σ. 229

³⁵ Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σ. 31

σημαντικό ότι ο ίδιος ο Μωάμεθ κατέστησε τους οπαδούς του πολύ προσεκτικούς, ώστε να μην προβούν σε καμία ενέργεια θεοποίησης του.³⁶

Βάση της ισλαμικής δογματικής αποτελεί η πρόταση: «Δεν υπάρχει άλλος Θεός πλην του Αλλάχ». Στην πρόταση αυτή προστίθεται και η αναφορά στην προφητική αποστολή του Μωάμεθ : «Ο Μωάμεθ είναι ο προφήτης του».

Τέτοιος αυστηρός μονοθεϊσμός προφανώς δεν έχει καμία σχέση με μία πίστη, όπως η πίστη στη χριστιανική τριάδα. Η μοναδικότητα του Θεού είναι ο ακρογωνιαίος λίθος του Ισλάμ, όπως ονόμασε ο Μωάμεθ τη νέα πίστη, που σημαίνει κατά λέξη «υποταγή στο θέλημα του Θεού».

Το ενδιαφέρον του Μωάμεθ και της ισλαμικής θρησκείας για την ούμμα, δηλαδή τη μουσουλμανική κοινότητα, είναι βαθιά χαραγμένο στους «στύλους» (ρουκν), στα πέντε θεμέλια του Ισλάμ που δεσμεύουν κάθε μουσουλμάνο, σουνίτη και σηίτη. «Ενώ οι χριστιανοί έφτασαν στο σημείο να ταυτίσουν την ορθοδοξία με την ορθή πίστη, οι μουσουλμάνοι, όπως και οι Εβραίοι, αξιώνουν την ορθοπραξία, την ομοιομορφία των θρησκευτικών τελετών και θεωρούν το δόγμα ως ένα δευτερεύον ζήτημα».³⁷

Ο κάθε πιστός Μουσουλμάνος έχει πέντε βασικά καθήκοντα, τα οποία περικλείουν όλες τις θρησκευτικές και κοινωνικές αξίες της ισλαμικής θρησκείας και ονομάζονται «Στύλοι του Ισλάμ». Κατά την ισλαμική παράδοση ο προφήτης της είπε: «Το Ισλάμ στηρίζεται σε πέντε στύλους: α) στην πίστη ότι ο Θεός είναι ένας και σε εκείνον ανήκει η υποταγή, και ότι ο Μωάμεθ είναι ο απόστολος και δούλος του Θεού, β) στην προσευχή, γ) στην ελεημοσύνη, δ) στη νηστεία κατά το μήνα Ραμαντάν και ε) στο ιερό προσκύνημα στη Μέκκα».³⁸ Το

³⁶ Κωνσταντίνου Γιαννακόπουλου, ο.π., σ. 192

³⁷ Κάρεν Άρμστρονγκ, Ο Εμπόλεμος Θεός, Αθήνα 2002, σ. 72

³⁸ Γρηγορίου Ζιάκα, Ιστορία των θρησκευμάτων, Β' Το Ισλάμ, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 375

αν κάποιος πιστός θα γίνει τέλειος μουσουλμάνος εξαρτάται από την έμπρακτη τήρηση των εντολών αυτών και τίποτα άλλο δεν απαιτείται για την τελείωση του. Αναλυτικότερα τα πέντε αυτά καθήκοντα είναι, ή αλλιώς οι λεγόμενοι «Πέντε Στύλοι» του Ισλάμ είναι:

A) Η *ομολογία πίστεως* (shahada) στον ένα Θεό και στο προφητικό αξίωμα του Μωάμεθ. Ό,τι συνιστά την ισλαμική κοινωνία ως «κοινωνία Θεού» είναι η κοινή αυτή πίστη των μελών της. Όλοι οι Μουσουλμάνοι ομολογούν ομόφωνα την πίστη στον «ένα Θεό και στον απόστολο του Μωάμεθ». Η πίστη αυτή στο Θεό και στο προφητικό αξίωμα του Μωάμεθ είναι η βάση της ισλαμικής θρησκείας. Χωρίς την πίστη αυτή δεν μπορεί να ανήκει κανένας στο Ισλάμ.

B) Η *προσευχή* (salat), η αποτελείται πρώτον από τις πέντε καθημερινές προσευχές που καθορίζει ο νόμος και πρέπει να κάνει ο πιστός μόνος του όπου και να βρίσκεται χωρίς να χρειάζεται να πηγαίνει στο τζαμί, και δεύτερον από την προσευχή της Παρασκευής που γίνεται στο τζαμί. Κάθε πιστός λοιπόν πρέπει να προσεύχεται πέντε φορές την ημέρα μόνος του, ή πηγαίνοντας στο τζαμί, στραμμένος πάντα προς την κατεύθυνση της Μέκκας.

Γ) Η νομικώς καθορισμένη «*ελεημοσύνη*» (zakat). Αυτή στην αρχικά ισλαμική κοινότητα και στα κατοπινά θεοκρατικά ισλαμικά κράτη, ήταν ένα είδος φόρου για τις ανάγκες των φτωχών της ισλαμικής κοινότητας. Αποδέκτες είναι οι φτωχοί, οι απελευθερωμένοι δούλοι, οι χρεωμένοι, οι οδοιπόροι, οι χήρες και τα ορφανά και οι ανάπηροι των «θρησκευτικών πολέμων» (jihad).

Δ) Η *νηστεία* (Sawm). Γίνεται καθ' όλη τη διάρκεια του μήνα Ραμαντάν, κατά τον οποίο έγινε η πρώτη αποκάλυψη στον Μωάμεθ. Η μουσουλμανική νηστεία είναι ιδιόρρυθμη. Ο

πιστός νηστεύει όλη τη διάρκεια της ημέρας και λύνει τη νηστεία του κατά τη διάρκεια της νύχτας.

Ε) Το προσκύνημα (hajj) στους ιερούς τόπους της Μέκκας, καθώς και στον τάφο του Προφήτη στη Μεδίνα. Ο μήνας του ιερού προσκυνήματος ονομάζεται Δουλ – Χίτζα. Το ιερό προσκύνημα είναι «καθήκον» του θρησκευτικού νόμου για κάθε πιστό. Γι' αυτό όνειρο κάθε μουσουλμάνου είναι να επισκεφτεί μία φορά στη ζωή του τους ιερούς τόπους του Ισλάμ.

Εκτός από τα παραπάνω καθήκοντα κάθε μουσουλμάνου υπάρχουν και άλλα που καθορίζονται από την ισλαμική κοινότητα. Σπουδαίο είναι το καθήκον του Τζιχάντ (jihad), «εντατικού αγώνα», γνωστού στον δυτικό κόσμο με τον όρο «ιερός πόλεμος». Το καθήκον αυτό είναι ατομικό και αποσκοπεί στην εξάπλωση και την κυριαρχία των «δικαίων του Θεού» σε όλη τη γη.³⁹

Οι περισσότερες από τις θεμελιώδεις ιδέες του Ισλάμ εμπεριέχονται στο Κοράνιο, το Ιερό Βιβλίο του Ισλάμ. Με το πέρασμα των αιώνων και μέσω των διαφόρων ερμηνειών της παράδοσης δημιουργήθηκαν αρκετοί ακόμη θεσμοί στον ισλαμικό κόσμο. Τα δύο κύρια θρησκευτικά και δογματικά ρεύματα του Ισλάμ είναι οι Σουνίτες και οι Σιίτες.⁴⁰

³⁹ Γρηγορίου Ζιάκα, Ισλάμ, Θρησκεία και Πολιτεία, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 80

⁴⁰ HPCR Central Asia, Policy Brief, Issue 2, v. 1, updated 15 Oct. 2001, Programm on Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University, σ. 2

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2 Η ΘΕΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΙΣΡΑΗΛ

Ο Θεός του Ισραήλ είναι ο κεντρικός χαρακτήρας των εβραϊκών γραφών. Παρόλο που δεν αναφέρεται στο Βιβλίο της Εσθήρ και στο Άσμα Ασμάτων, ο Θεός εμφανίζεται σε όλα τα υπόλοιπα 22 βιβλία της εβραϊκής Βίβλου. Μέσα σε αυτά τα βιβλία ο Θεός παρουσιάζεται ως δημιουργός, προμηθευτής και νομοθέτης. Η πλειοψηφία των συγγραφέων υποθέτει ότι αυτός είναι δίκαιος, ότι έχει μία ιδιαίτερη σχέση με το λαό του Ισραήλ και ότι δίνει μεγάλη προσοχή στις προσευχές. Αλλά επειδή η Βίβλος δεν είναι μία επιστημονική πραγματεία και επειδή όλες οι εσωτερικές αντιφάσεις έχουν αφαιρεθεί από τους εκδότες, βρίσκουμε μεγάλες διαφωνίες όσον αφορά τα κρίσιμα στοιχεία της ισραηλιτικής πίστης και ανάμεσα σε αυτά περιλαμβάνονται και οι έννοιες του Θεού.⁴¹

Στην Βίβλο υποδηλώνεται η ύπαρξη της θείας δικαιοδοσίας σε όλες τις πτυχές της ζωής του ανθρώπου και μάλιστα με έναν πολύ πιο ξεκάθαρο τρόπο από ότι σε άλλες σωζόμενες πηγές της Ανατολής. Παρόλο που οι βαβυλωνιακές νομικές συλλογές, όπως για παράδειγμα ο Κώδικας του Χαμουραμπί, έχουν μεγάλη ομοιότητα με τους νόμους της Πεντατεύχου, εν τούτοις το περιεχόμενο τους είναι διαφορετικό. Ο Χαμπουραμπί ισχυρίζεται ότι οι θεοί τον κάλεσαν να εγκαθιδρύσει την δικαιοσύνη και ότι ο ίδιος ως βασιλιάς έφτιαξε τους νόμους και τους έθεσε σε ισχύ. Αντίθετα, στην Εβραϊκή Βίβλο γίνεται ξεκάθαρο ότι όλοι οι νόμοι που αφορούν τους πολιτικούς θεσμούς των Ισραηλιτών αλλά και εκείνοι που διέπουν τις κοινωνικές σχέσεις τους,

⁴¹ I. Mircea Eliade, The Encyclopedia of Religion, volume 6, Macmillan Publishing Company, New York 1987, σ. 1

αποκαλύφθηκαν στον Μωυσή από τον ίδιο τον Γιαχβέ στο ιερό βουνό του.⁴²

Η αποκλειστική λατρεία του Γιαχβέ ήταν η θρησκευτική έκφραση όλων των πολιτικών και κοινωνικών παραγόντων που είναι υπεύθυνοι για την ύπαρξη του Ισραήλ. Η απαίτηση για να λατρεύεται μόνο ο Γιαχβέ ήρθε στο προσκήνιο με τον αποικισμό της χώρας, στην ανάπτυξη της μοναρχίας με τον Saul (ενδέκατος αιώνας πΧ) στην επιβολή του οίκου του Ομρι από τον Jehu (842 – 815 πΧ), στον αντι – ασσυριανισμό του Hezekiah (715 – 686 πΧ) και στον επεκτατισμό του Josiah (640 – 609 πΧ). Έφτασε στην λογική της κατάληξη, τον μονοθεϊσμό, στα κηρύγματα της εξόδου και στην αναδόμηση της κοινωνίας μετά την έξοδο τον 5^ο αιώνα πΧ.⁴³

Ο ηθικός μονοθεϊσμός, που σήμερα πλέον οι μελετητές συνηθίζουν να τον εμφανίζουν ως αποκλειστικό προϊόν και πρωτότυπο στοιχείο της σκέψης των προφητών, στην πραγματικότητα δεν είναι κάτι το καινούργιο. Αιγυπτιακά και βαβυλωνιακά κείμενα δείχνουν ότι τουλάχιστον μερικά μέλη του ιερατείου τους ελιχαν φτάσει σε σημείο να συλλαμβάνουν την έννοια του Θεού, ως ένα αδιαχώριστο σύνολο πολυάριθμων θεοτήτων με διαφορετικά ονόματα, τα οποία ουσιαστικά αποδίδονταν στον ίδιο Θεό ανάλογα με την ποικιλομορφία των εκδηλώσεων του. Η προφητική σκέψη έρχεται ως συνέχεια των αντιλήψεων αυτών και τελικά διαγράφει οριστικά το πλήθος των θεϊκών όντων για να εξάρει την ηγεμονική παρουσία και προσωπικότητα του ενός από αυτά.⁴⁴

Από ελεύθερη επιλογή των ανθρώπων, ο Ιεχωβάς έγινε ο κοσμικός άρχων του εβραϊκού κράτους. Γι' αυτό το λόγο τον κατέστησαν υπεύθυνο και για την νομοθετική δύναμη αλλά και για την κυριαρχία του κράτους. Έχοντας αυτό στο μυαλό, ο

⁴² I. Mircea Eliade, οπ, σ. 5

⁴³ I. Mircea Eliade, οπ, σ. 5

⁴⁴ Adolphe Lods, Οι Προφήτες, Εκδόσεις Δίβρης, Αθήνα 1979, σσ. 123-124

Ιώσηππος, αλλά και άλλοι μεταγενέστεροι του, αποκάλεσαν την εβραϊκή διακυβέρνηση θεοκρατία. Ο όρος Θεοκρατία υποδηλώνει μια θεϊκή διακυβέρνηση. Ο όρος αυτός δικαίως αποδίδεται στον μωσαϊκό νόμο. Ωστόσο υπάρχει ο κίνδυνος της παραπλάνησης από τον όρο αυτόν, εάν αυτός αποδοθεί σε ευρεία κλίμακα, και έτσι να μην εκτιμηθεί επαρκώς η πραγματική φύση και η εξουσία του εβραϊκού πολιτεύματος. Το γεγονός είναι ότι υπήρχε μία πολύ έντονη παρουσία του θεοκρατικού στοιχείου στο εβραϊκό πολίτευμα, αλλά αποτελούσε μόνο ένα στοιχείο του πολιτεύματος και όχι το ίδιο το πολίτευμα. Με άλλα λόγια, η εβραϊκή κυβέρνηση δεν ήταν μία καθαρή θεοκρατία, αλλά μία θεοκρατία με την περιορισμένη έννοια του όρου. Οι Εβραίοι, όπως και όλα τα υπόλοιπα έθνη, είχαν τους κοσμικούς ηγέτες τους, δηλαδή ανθρώπους που ασκούσαν εξουσία σε άλλους ανθρώπους, και οι οποίοι αναγνωρίζονταν από το νόμο ως ανώτατοι άρχοντες του έθνους.⁴⁵

Τότε ποία ήταν η πραγματική δικαιοδοσία της θεοκρατίας και ποίοι οι αντικειμενικοί σκοποί της; Οι αντικειμενικοί σκοποί της θεοκρατίας, χωρίς να παραβλέπουμε και άλλους, ήταν κυρίως δύο. Ο πρώτος ήταν να διδάξει στην ανθρωπότητα την αληθινή έννοια της κοσμικής διακυβέρνησης: Ο Θεός παραμένει ένα σημαντικό μέρος της νομοθεσίας, ως νομοθέτης του Ισραήλ, για να επιδείξει πώς πρέπει να δημιουργηθεί η αστική αρχή μεταξύ των ατόμων, και πώς πρέπει να αντιμετωπιστεί οποιοδήποτε πρόβλημα, έτσι ώστε να προωθήθει καλύτερα η ευημερία και η ευτυχία ενός έθνους, και επίσης να υποδείξει πώς πρέπει να ρυθμιστούν οι σχέσεις μεταξύ των κυβερνητών και των κυβερνομένων. Αλλά ένα άλλο αντικείμενο του θεοκρατικού χαρακτηριστικού γνωρίσματος της εβραϊκής κυβέρνησης, ήταν η συντριβή και η εξάλειψη της ειδωλολατρίας. Το σχέδιο ήταν, πρώτα, να επηρεαστεί ένας

⁴⁵ E.C. Wines, *The Hebrew Republic*, Book II Organic Law of the Hebrew State, pages 64-65

χωρισμός μεταξύ των Ισραηλιτών και των ειδωλολατρικών γειτόνων τους, και, αργότερα να γίνει η ειδωλολατρία ένα έγκλημα ενάντια στο κράτος, που να είναι τιμωρητέο από το αστικό δίκαιο, χωρίς να υπάρχει καμία παραβίαση της αστικής ελευθερίας. Ένας θεμελιώδης σκοπός των μωσαϊκών πολιτικών ήταν η κατάργηση της ειδωλολατρικής λατρείας, και η αντικατάσταση της στην συνείδηση του κόσμου με την αληθινή θρησκείας. Το μόνο μέσο, που θα ήταν επαρκές στην επίτευξη αυτού του αποτελέσματος, όσο μπορεί να δει η ανθρώπινη φρόνηση, ήταν αυτό το ίδιο το όργανο της εβραϊκής θεοκρατίας.⁴⁶

2.1 Η ΘΕΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Δεν μπορούμε να πούμε με σιγουριά αν στο Βυζαντιο είχαμε ένα καθεστώς θεοκρατίας. Στο Βυζαντίο και μάλιστα στα χρόνια του αυτοκράτορος Κωνσταντίνου του μέγα, έμφανίστηκε μία πολιτική με το όνομα Κωνσταντινιανισμός ή αλλιώς και Καισαροπαπισμός. Αυτή περιλάμβανε την αναγνώριση της χριστιανικής θρησκείας ως επίσημη θρησκεία του κράτους και με συγκεκριμένη μορφή και αρμοδιότητες του ιερατείου. Όπως είπαμε παραπάνω αρχικά διαμορφώθηκε από τον ρωμαίο αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Α' τον Μέγα (337 μΧ.), συνέχισε να υπάρχει στην βυζαντινή αυτοκρατορία (μέχρι το 1453 μΧ), το Φράγκικο βασίλειο, την Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία (962-1806 μΧ) και σε πολλά άλλα κράτη της Ευρώπης σε πολλά από τα οποία μπορεί να άλλαξε η μορφή που αρχικά είχε λόγω της Προτεσταντικής μεταρρύθμισης, αλλά συνεχίζει να υπάρχει ως και σήμερα. Σύμφωνα με την έννοια του Καισαροπαπισμού, τ κράτος και η εκκλησία πρέπει να σχηματίσουν με πολύ δεμένη

⁴⁶ E.C. Wines, ο.π., σ.65

συμμαχία, έτσι ώστε το ένα μέρος να εξυπηρετεί σκοπούς του άλλου, αλλά και να εργάζονται μαζί προς ικανοποιησιν κοινών συμφερόντων τους.⁴⁷

Δεν μπορούμε να γνωρίζουμε με σιγουριά για τον αν στα αλήθεια δόθηκε στον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο η εμπειρία ενός οράματος που τον κατευθυνε στην χριστιανική πίστη. Ο βιογράφος του Ευσέβιος αναφέρει ότι πολλά χρόνια αργότερα ο ίδιος ο αυτοκράτορας του εξομολογήθηκε αρκετά διστακτικά, ότι ενώ προχωρούσε για να εισβάλλει στην Ιταλία το 312 μΧ, του φανερώθηκε ξαφνικά και μέσα στο καταμεσήμερο, το όραμα ενός λαμπερού σταυρού που είχε στη βάση του τις λέξεις «Εν τούτω νίκα», και ότι το ίδιο βραδυ ο Χριστός εμφανίστηκε στον ύπνο του και του παρήγγειλε να τοποθετήσει πάνω στις ασπίδες των στρατευμάτων του το χριστιανικό μονόγραμμα ΧΡ.⁴⁸

Μετά τη θρησκευτική μεταστροφή του το 312, ο Κωνσταντίνος προχώρησε βήμα βήμα ώστε να ανακηρύξει τον Χριστιανισμό ως την μοναδική θρησκεία της αυτοκρατορίας. Από το 312 έως το 320 ανεχόταν τον παγανισμό, αλλά παράλληλα ανύψωνε την θέση του Χριστιανισμού με αξιοπρόσεκτη δυναμικότητα. Από το 320 έως το 330 έδωσε μία μεγάλη ώθηση στην οργανωση της εκκλησίας και σχεδίασε μία κατα μέτωπον επίθεση στον πολυθεϊσμό. Και τέλος από το 330 έως και το 337, μετα τη μεταφορά της πρωτεύουσας από τη Ρώμη στο Βυζάντιο, κήρυξε έναν ανοιχτό πόλεμο ενάντια στην παλαιά θρησκεία.⁴⁹

Ο Κωνσταντίνος πίστευε ότι ο ανώτατος Θεός που λάτρευαν οι χριστιανοί του είχε δώσει τη νίκη στη γέφυρα της Μουλβίας και την εξουσία σε ολόκληρη την αυτοκρατορία. Έλπιζε ότι κάνοντας το θέλημα του Θεού θα κερδίζε και άλλη

⁴⁷ E. Glenn Hinson, "Constantinianism", The Encyclopedia of Religion, vol. 4 Macmillan Publishing Company, New York 1987, σ. 71

⁴⁸ Steven Runciman, Η Βυζαντινή Θεοκρατία, Εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2005, σ.15

⁴⁹ E. Glenn Hinson, ο.π., σ. 71

ευημερία για τον ίδιο και τους υπηκόους του και φοβόνταν ότι αν πρόσβαλλε τον Θεό θα τον έριχνε από την εξουσία και μαζί με εκείνον και την αυτοκρατορία ολόκληρη. Ενδιαφερόταν για την διατήρηση μίας ενομένης Ορθόδοξης Χριστιανοσύνης. Για αυτό και αργότερα ότι είδε τους Χριστιανούς να είναι διασπασμένοι, ένιωσε ότι είναι χρέος του να επιβάλλει την ενότητα. Για τον λόγο αυτόν συγκάλεσε και την πρώτη οικουμενική σύνοδο στην Νίκαια στην οποία προέδρευσε και ο ίδιος.⁵⁰

Στην περίπτωση του Κωνσταντίνου του Μέγα παρατηρούμε ότι ο ίδιος μπορεί να μην έχει κληρική εξουσία στα χέρια του, όμως η ανάμειξη του στα εσωτερικά ζητήματα της εκκλησίας είναι εμφανής. Αυτό επίσης φαίνεται και απο το γεγονός ότι μέχρι καποιο σημείο θρησκεία και κρατος ήταν ένα. Σε μία ομιλία του στους επισκόπους, παρομοίασε τον εαυτό του με «επίσκοπο σταλμένο από το Θεό για αυτούς που είναι εκτός της εκκλησίας». Επίσης θεωρούσε και τον εαυτό του ως τον «δεκατοτρίτο Απόστολο».⁵¹ Τα λόγια και οι πράξεις όμως του Κωνσταντίνου δείχνουν ότι είχε πάρει πολύ σοβαρά υπό την προστασία του τον Χριστιανισμό και ότι η μεταστροφή του ήταν πέρα για πέρα ειλικρινής. Αν όμως με αυτήν του την ενέργεια, να προστατευει τους χριστιανούς δηλαδή, κατάφερε να ενισχύσει τη δύναμη της αυτοκρατορικής απολυταρχίας αυτό δεν θα οφειλόταν τόσο σε κάποιο κακόβουλο δικό του σχέδιο, αλλά σε διάφορες περιστάσεις και ελλείψεις από μέρους των Χριστιανών.⁵²

Στο Βυζάντιο ο αυτοκράτορας και ο πατριάρχης είναι καταδικασμένοι να συνεργάζονται, αν φυσικά μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τον όρο αυτόν. Αλλιώς διαταράζονται τα θεμέλια της ίδιας της αυτοκρατορίας. Ας μην ξεχνάμε άλλωστε και την αλληλεπίδραση που έχουν οι δύο πλευρές μεταξύ τους.

⁵⁰ E. Glenn Hinson, ο.π., σ. 71

⁵¹ E. Glenn Hinson, "Constantinianism", π.π., σ.71

⁵² Steven Runciman, ο.π.17

Ο Χριστιανισμός είχε νομιμοποιηθεί και είχε γίνει η επίσημη θρησκεία του κράτους με αυτοκρατορικές αποφάσεις, αλλά και η αυτοκρατορία έγινε Βυζαντινή γιατί ήταν Χριστιανική.⁵³

2.2 ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΕΟΚΡΑΤΙΑ

Με έναν σημαντικό αριθμό ανθρώπων που ασπάστηκαν το Ισλάμ και μετανάστευσαν από τη Μέκκα στη Μεδίνα, όπως και την πλειοψηφία των ντόπιων Μεδινιτών, θα μπορούσε να πει κανείς ότι η πρώτη μουσουλμανική κοινότητα άρχισε να παίρνει μορφή στην πόλη της Μεδίνας, κάτω από την καθοδήγηση του Προφήτη. Μέσα από τις διδασκαλίες του, ο Αγγελιοφόρος του Αλλάχ έφερε αρμονία και ειρήνη στις διάφορες αντιμαχόμενες ομάδες και φυλές της πόλης και των γύρω περιοχών. Επειδή πριν από την άφιξη του, πλεονεξία, έχθρα και πόλεμος επικρατούσαν ανάμεσα στους κατοίκους της, ο Προφήτης κατάφερε σε ένα μικρό χρονικό διάστημα να σπείρει του σπόρους μίας ειρηνικής και συνεκτικής τάξης με την έννοια ότι παρ' όλη τη φτώχεια τους μοιράζονταν ό, τι είχαν μεταξύ τους και με τους μουσουλμάνους πρόσφυγες από τη Μέκκα.⁵⁴

Στον ισλαμικό κόσμο σήμερα, όπως θα δούμε, κάποιοι μουσουλμάνοι ενδιαφέρονται πολύ για δύο πράγματα. Πρώτον, απεχθάνονται την εκοσμίκευση της δυτικής κοινωνίας, η οποία διαχωρίζει τη θρησκεία από την πολιτική, την Εκκλησία από το κράτος. Δεύτερον, θα ήθελαν να δουν τις κοινωνίες τους να κυβερνώνται σύμφωνα με τον ιερό νόμο του Ισλάμ, τη Σαρία. Αυτό μάλλον φαίνεται πολύ περίπλοκο σε ανθρώπους του

⁵³ Ελένης Γλύκατζη – Αρβελέρ, Η Πολιτική Ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, Εκδόσεις Αργώ, Αθήνα 1977, σ. 151

⁵⁴ Imam Muhammad Shirazi, ο.π., σ. 16

σύγχρονου πνεύματος, οι οποίοι, φοβούνται ότι το ιερατικό κατεστημένο θα είναι τροχοπέδη στη συνεχή πρόοδο, την οποία θεωρούν ως ένα ουσιώδες στοιχείο μιας υγιούς κοινωνίας. Έχουν βιώσει τον διαχωρισμό Εκκλησίας και κράτους ως απελευθέρωση και για το λόγο αυτό, η ιδέα ενός Θεού αποκεκαλυμμένου νόμου τους φαίνεται εντελώς ασύμβατη με τα σύγχρονα ήθη.⁵⁵

Όλες οι συντηρητικές κοινωνίες του κόσμου έχουν και από μία «Χρυσή Εποχή» να αναπολήσουν. Μία από αυτές ήταν η περίοδος του Προφήτη Μωάμεθ και των τεσσάρων *ρασιντάν* («δίκαιων») χαλίφηδων, δηλαδή των άμεσων διαδόχων του προφήτη. Στην εποχή τους δεν υπήρξε ποτέ διαχωρισμός της θρησκείας από το κράτος, και όλους τους κυβέρνησαν την κοινωνία σύμφωνα με τον ισλαμικό νόμο. Ο Μωάμεθ ήταν ταυτοχρόνα και προφήτης αλλά και πολιτικός ηγέτης και καθοδηγητής της κοινότητας. Το Κοράνι, η εξ' αποκαλύψεως ιερή Γραφή που παραδόθηκε στους Άραβες στις αρχές του έβδομου αιώνα, καταδείκνυε ως πρώτο καθήκον ενός πιστού μουσουλμάνου τη δημιουργία μίας κοινωνίας δικαιοσύνης και ισότητας, στην οποία οι φτωχοί και αδύναμοι άνθρωποι θα ήταν σεβαστοί. Για αυτό όμως αναγκαίος ήταν ένας *τζιχάντ* (μία λέξη που θα πρέπει να μεταφράζεται περισσότερο ως «αγώνας» ή «προσπάθεια», παρά ως «ιερός πόλεμος», όπως θεωρούν συχνά οι Δυτικοί), σε όλα τα μέτωπα: πνευματικό, πολιτικό, κοινωνικό, προσωπικό, στρατιωτικό και οικονομικό. Βάζοντας ως πρώτη προτεραιότητα τα σχέδια του Θεού για την ανθρωπότητα και την πλήρη εφαρμογή τους, οι μουσουλμάνοι θα πετύχαιναν την προσωπική και κοινωνική τους ολοκλήρωση, η οποία θα τους προσέφερε την αίσθηση της ενότητας με τον Θεό. Το να αποκλείσει κανείς κάποια πτυχή της ζωής και να την θέσει εκτός των ορίων αυτής της θρησκευτικής «προσπάθειας»,

⁵⁵ Κάρεν Άρμστρονγκ, ο.π., σ. 70

αποτελεί σκανδαλιστική παραβίαση της αρχής της ενότητας (ταουχίντ), η οποία είναι μία από τις πρωταρχικές ισλαμικές αρετές. Ο παραπάνω αποκλεισμός θα ισοδυναμούσε με άρνηση του ίδιου του Θεού. Για έναν αφοσιωμένο και πιστό μουσουλμάνο, η πολιτική είναι ό,τι και για τους χριστιανούς τα μυστήρια. Είναι μία δραστηριότητα που πρέπει να ιεροποιηθεί, έτσι ώστε να αποβεί δίοδος προς το Θείο.⁵⁶

Ο Μωάμεθ δεν είχε την συναίσθηση ότι δημιουργούσε μία νέα θρησκεία, αλλά πίστευε ότι απλά έφερνε την αρχέγονη θρησκεία της ανθρωπότητας στην αραβική φυλή του, στην οποία δεν είχε σταλεί ποτέ πριν ένας προφήτης και δεν είχε καμία ιερή Γραφή στην δική της γλώσσα. Από την εποχή του Αδάμ ακόμη(τον οποίο το Κοράνι θεωρεί ως τον πρώτο από τους προφήτες), ο Θεός έχοντας ως σκοπό τη διαρκή επικοινωνία του με τον άνθρωπο, είχε στείλει αγγελιοφόρους σε κάθε λαό, για να τους πει πως να καθορίσουν τον τρόπο ζωής τους. Τα ανθρώπινα όντα έχουν ελεύθερη βούληση και θέληση και μπορούν να επιλέξουν να υπακούσουν ή όχι στη θεϊκή τάξη, σε αντίθεση με τα ζώα, τα ψάρια ή τα φυτά, που είναι από τη φύση τους *μουσλίμ*, αφού υποτάσσονται ενστικτωδώς στη θεϊκή τάξη. Όταν τα ανθρώπινα όντα περιφρονούν τους βασικούς νόμους της ύπαρξης και δημιουργούν τυραννικές κοινωνίες που καταπιέζουν τον αδύνατο και αρνούνται να μοιράσουν τον πλούτο τους δίκαια, οι πολιτισμοί καταρρέουν. Το Κοράνι αναφέρει πως όλοι οι μεγάλοι προφήτες του παρελθόντος – ο Αδάμ, ο Νώε, ο Μωυσής, ο Ιησούς κι ένα πλήθος άλλων – έχουν όλοι τους επαναλάβει το ίδιο μήνυμα για την κοινωνική δικαιοσύνη. Τώρα το Κοράνι έδωσε το ίδιο θεϊκό μήνυμα στους Άραβες, διατάζοντας τους ν' ασκήσουν την κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα, που θα τους φέρει σε αρμονία με τους βασικούς νόμους της ύπαρξης. Όταν οι μουσουλμάνοι συμμορφώνονται

⁵⁶ Κάρεν Άρμστρονγκ, ο.π., σσ. 71-72

προς το θέλημα του Θεού είναι συντονισμένοι με τον τρόπο που τα πράγματα θα πρέπει να είναι. Το να παραβιάσουν το νόμο του Θεού θεωρείται ως κάτι αφύσικο, σαν να προσπαθεί ένα ψάρι να ζήσει στη στεριά.⁵⁷

Η έννοια του Θεού όμως δεν περιορίζεται μόνο στο ότι είναι ο παντοδύναμος Κύριος, η πρωταρχική αυθεντία του κόσμου και ο δεσπότης της ημέρας της κρίσεως. Ταυτόχρονα νοείται και ως ο αγαθός δημιουργός, ο οικτίρμων και ελεήμων, ο οποίος φροντίζει για τα δημιουργήματα του και τα προφυλάσσει από τους κινδύνους και τις θλίψεις της ζωής. Η πίστη και οι ελπίδες των μουσουλμάνων προς τον Θεό εκφράζονται χαρακτηριστικότερα στην πρώτη sura του Κορανίου, την al – Fatiha, η οποία επαναλαμβάνεται καθημερινά από τους μουσουλμάνους στις πέντε ημερήσιες προσευχές τους:

*«Εις το όνομα του Θεού, του οικτίρμονος και ελεήμονος. Δόξα εις τον Θεόν, Τον Κύριο όλων των κόσμων (al – alamin), τον οικτίρμονα και ελεήμονα, τον δεσπότη της ημέρας της κρίσεως. Σε προσκυνούμε και σε ικετεύομεν. Οδήγησον ημάς εις την ευθείαν οδόν, εις την οδόν εκείνων εις τους οποίους επέδειξας τας ευεργεσίας σου και οι οποίοι δεν υπέπεσαν εις την οργήν (σου) και δεν επλανήθησαν».*⁵⁸

Ο άνθρωπος σύμφωνα με τη διδασκαλία του Ισλάμ κατανοείται κάτω από διπλή έννοια: ως ατομικό όν αλλά και ως συλλογικό όν. Σύμφωνα με τους θεολόγους, το όνομα του πρώτου ανθρώπου και πρώτου προφήτη του Ισλάμ, του Αδάμ, σημαίνει άνθρωπος ως ατομική και ταυτόχρονα ως συλλογική πραγματικότητα.⁵⁹

Ο Μωάμεθ αυτό προσπάθησε να το δείξει έμπρακτα στους πρώτους πιστούς οπαδούς του Ισλάμ ιδιαίτερα κατά την

⁵⁷ Κάρεν Άρμστρονγκ, ο.π., σσ. 74-75

⁵⁸ Γρηγορίου Ζιάκα, Πίστις, Ελπίς και Σωτηρία κατά το Ισλάμ, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 8

⁵⁹ Αλέξανδρου Καριώτογλου, Ορθοδοξία και Ισλάμ, Αθήνα 1994, σ. 25

περίοδο της παραμονής του στη Μεδίνα, ότι δηλαδή ως άτομα είναι απόλυτα υπεύθυνα, ο καθένας απέναντι στο Θεό, αλλά και ταυτόχρονα ότι εντάσσονται όλοι στην ισλαμική κοινότητα, την umma, ομολογώντας πίστη στο Ισλάμ.⁶⁰

Κατά το Ισλάμ, ο μοναδικός σκοπός της δημιουργίας είναι η δοξολογία του Θεού και η απόλυτη υποταγή στο θέλημα του. Γι' αυτό κάθε όν και πράγμα στο σύμπαν δοξολογεί και προσκυνάει το δημιουργό του.

«Δεν είδατε άραγε, λέγει το Κοράνιον, ότι όλα τα πράγματα (shai'), τα οποία εδημιούργησεν ο Θεός, κλίνουν την σκιάν των δεξιά και αριστερά προσκυνούντα τον Θεόν και κύπτοντα με ταπεινοφροσύνην ενώπιον αυτού; Πάντα τα εν πυρανοίς και τα εν τη γη κύπτουν και προσκυνούν τον Θεόν, ζώα τε και άγγελοι, οι οποίοι δεν είναι υπερόπται (δι' αυτό). Φοβούνται τον Κύριον των, ο οποίοςς κείται υπεράνω αυτών και πράττει τα πάντα, και υπακούουν εις τας εντολάς του» [sura 16, 48-50 (50-52)].⁶¹

Το Ισλάμ διδάσκει ότι κατά καιρούς υπήρξαν κοινωνίες ανθρώπων πιστών στον ένα Θεό, όμως η μουσουλμανική θρησκευτική κοινότητα θεωρείται η ιδανικότερη όλων, εφ' όσον ιστορικά είναι η τελευταία που δέχτηκε την αποκάλυψη του Θεού.⁶²

Ήσασταν η καλύτερη κοινότητα (με την έννοια του ισλαμικού «έθνους») αποφεύγοντας ό,τι είναι αρνητικό και πιστεύοντας στο Θεό (3,110). Και αλλού χρησιμοποιώντας τη λέξη «έθνος ισορροπημένο με ακρίβεια» το Κοράνι προσδιορίζει τη φύση της ισλαμικής κοινότητας έχοντας ως υπόδειγμα τον «εκλεκτό λαό» στους Εβραίους και τον «λαό του Θεού» στο Χριστιανισμό, ενώ παράλληλα καθορίζει ως σκοπό της ύπαρξης της umma την υποδειγματική παρουσία τους στον

⁶⁰ Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σ. 25

⁶¹ Γρηγορίου Ζιάκα, Πίστις, Ελπίς και Σωτηρία κατά το Ισλάμ, Θεσσαλονίκη 1978, σ. 8

⁶² Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σ. 25

κόσμο : *Για να γίνετε υπόδειγμα στους λαούς* (2, 143), τονίζει η ιερή Γραφή του Ισλάμ δίνοντας οικουμενική διάσταση στην ισλαμική κοινότητα και πολύ περισσότερο μία ιεραποστολική υποχρέωση διάδοσης της πίστεως στον Ένα Θεό.⁶³

Η ισλαμική *umma* όμως, ήδη από την εποχή του Μωάμεθ στη Μεδίνα, εμφανίστηκε ως μία πολιτικά οργανωμένη και αυτόνομη κοινότητα. Η αυτονομία αυτής της κοινότητας του Ισλάμ τίθεται στην υπηρεσία της «θεονομίας», καθώς υιοθετούν τον όρο αυτό οι ερευνητές, δηλαδή το γεγονός ότι νομοθέτης της *umma* είναι ο Θεός. Στη συνέχεια η «θεονομία» εκφράζεται ως «θεοκρατία», ένα σύστημα που επιβάλλει σε μία ανθρώπινη κοινωνία την κυριαρχία του Θεού και μέσω αυτής σ' όλο τον κόσμο. Αρχηγός αυτής της πολιτικοθρησκευτικής κοινωνικής πραγματικότητας είναι ο Χαλίφης (Ιμάμης ή Σουλτάνος), ο οποίος, με την προϋπόθεση ότι είναι γνώστης των προδιαγραφών του κορανικού νόμου και τίμιος, επιβάλλει τη δικαιοσύνη στους υποκόους του και απαιτεί την υποταγή τους. Κυβερνά με τη βοήθεια του *mufti* που είναι γνώστης του ιερού νόμου, του δικαστή (*qadi*) και του *muhasib*, του υπεύθυνου της αγορανομίας.⁶⁴

Βασική υποχρέωση της ισλαμικής κοινότητας είναι όχι μόνο η διατήρηση της ενότητας της (και γι' αυτό θα μπορούσαν να παραγκωνιστούν όλες οι διαφορές μεταξύ πολλών θρησκευτικών ομάδων σε περίπτωση κινδύνου για την κοινή πίστη στο Ισλάμ), αλλά και η «προσπάθεια για το έργο του Θεού» (*djihad*) (9, 41). Αυτή η προσπάθεια, ανάλογα με τις διάφορες περιστάσεις, έλαβε πολλές φορές τη μορφή του «ιερού πολέμου».⁶⁵

Η προϋπόθεση για τέτοιο πόλεμο, που κατά τα άλλα είναι αδικαιολόγητη για ένα καθαρό θρήσκευμα, βασίζεται

⁶³ Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σσ. 25-26

⁶⁴ Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σ. 26

⁶⁵ Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σσ. 26-27

επάνω στο θεοκρατικό χαρακτήρα του μουσουλμανικού καθεστώτος. Στο ενιαίο αρχικώς μουσουλμανικό κράτος του Μωάμεθ και των Χαλιφών, καθώς και των διεσπαρμένων αργότερα μουσουλμανικών κρατών, το πολίτευμα ήταν θεοκρατικό. Ο Μωάμεθ είχε αποκτήσει τη συνείδηση ότι είναι όχι μόνο ο προφήτης του Θεού και ο δέκτης της αποκαλύψεως που φέρει στον κόσμο, αλλά και ο ηγέτης της κοινότητας του και ο αυθέντης που καθορίζει το δίκαιο της. Συνεπώς η θρησκεία του Ισλάμ είναι κατά τους Μουσουλμάνους η κοινωνία του Θεού, η οποία συνενώνει όλες τις πτυχές του ανθρωπίνου βίου. Στην κοινωνία τούτη του Θεού δεν υπάρχει διάκριση μεταξύ θρησκείας και πολιτείας, μεταξύ θείου και ανθρωπίνου νόμου.⁶⁶

Όπου ταυτίζονται η θρησκεία και η πολιτεία, ο θρησκευτικός και πολιτικός ηγέτης, ο θρησκευτικός και ο πολιτικός νόμος, υφίσταται θεοκρατικό καθεστώς, στο οποίο τα ίδια μέσα ισχύουν και για τον ένα και για τον άλλο τομέα. Κοινό λοιπόν είναι και το είδος του πολέμου, που δεν είναι μόνο πολιτικό, αλλά και θρησκευτικό όπλο. Αν σ' ένα κράτος καταργηθεί το θεοκρατικό καθεστώς, υποτίθεται ότι καταργείται και ο τζιχάντ.⁶⁷

Κατά τις θεοκρατικές αντιλήψεις της ισλαμικής θρησκείας, ο κόσμος ως σύνολο διαιρείται σε δύο μέρη : στο Dar Al – Islam και στο Dar Al – Harb, δηλαδή στην περιοχή του Ισλάμ και στην περιοχή του πολέμου. Ο χώρος του Ισλάμ είναι οι περιοχές που εξουσιάζονται από μουσουλμάνους άρχοντες και κυβερνώνται με βάση τον ισλαμικό νόμο. Αυτή η διαίρεση επαφύεται βεβαίως στην κρίση των Μουσουλμάνων και ενέχει μέσα της την πρόσκληση για πόλεμο, γιατί προϋποθέτει ότι στο χώρο του Ισλάμ επικρατεί για πάντα ειρήνη, που δεν επιτρέπεται κανείς να την διαταράξει, κι όποιος τολμήσει να το

⁶⁶ Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σ.15

⁶⁷ Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σσ. 15-16

κάνει θα βρει αντιμέτωπους όλους τους Μουσουλμάνους έναν έναν χωριστά, αλλά όλους μαζί και ως σύνολο. Ο χώρος του πολέμου είναι όλες οι χώρες που βρίσκονται εκτός των ισλαμικών, και κυβερνώνται φυσικά από μη Μουσουλμάνους. Αυτές οι χώρες θεωρούνται ο τόπος του πολέμου και οι Μουσουλμάνοι έχουν χρέος να διεξάγουν διαρκώς πόλεμο εναντίον τους για να επεκτείνουν την παγκόσμια ισλαμική κυριαρχία. Όταν κάποια περιοχή περιέλθει στα χέρια τους, μεταβάλλεται αμέσως σε χώρο του Ισλάμ, και ο πόλεμος συνεχίζεται πέρα απ' αυτήν.⁶⁸

Το ισλαμικό πιστεύω shahada αποτελεί τις δύο πρώτες αρχές πίστης της μουσουλμανικής θρησκείας, την tawhid ότι δεν υπάρχει άλλος Θεός παρά μόνο ο Αλλάχ (La ilaha ilallah) και την nabovat ότι ο Μωάμεθ είναι ο Προφήτης του (Mohamed rassul Allah). Σύμφωνα με τον Mozaffari, οι θεολογικές αυτές αρχές έχουν και έντονες πολιτικές προεκτάσεις, και μεταξύ άλλων εκφράζουν την ισλαμική αντίληψη της «αρχής» και της «εξουσίας». Σημειώνει :

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το Κοράνι έχει καθορίσει ένα πλήθος αρχών οι οποίες αφορούν στην αρχή και την εξουσία. Θα επανέλθουμε σε αυτές αργότερα και εκτενέστερα. Προς το παρόν όμως, αρκεί να πούμε ότι το Κοράνι κάνει σαφή διαχωρισμό ανάμεσα στη θέση της αρχής και τη θέση της εξουσίας. Η πρώτη ανήκει αποκλειστικά στον Αλλάχ : υπάρχει μόνο μία αρχή, ο ένας και μοναδικός Αλλάχ (La ilaha ilallah). Η δεύτερη κατέχεται από τον Μωάμεθ τον απεσταλμένο του Αλλάχ, "Rassul Allah". Η εξουσία μέσω μεταβίβασης ή απονομής, δεν είναι εξ' ορισμού αυτόνομη, παρά εξαρτάται ιδιαίτερα από την αρχή του Αλλάχ, από τον οποίο πρέπει να νομιμοποιηθεί και στον οποίο πρέπει να υπακούει. Αυτές οι δύο

⁶⁸ Ηλία Νικολακάκη, ο.π., σ. 16

αρχές αποτελούν τη διακήρυξη της πίστης (*shahada*) κάθε Μουσουλμάνου.⁶⁹

Το Κοράνι απευθύνεται σε όλη την ανθρωπότητα, χωρίς διάκριση φυλής, περιοχής ή χρόνου. Επιπλέον, ζητά την καθοδήγηση του ανθρώπου σε όλα τα μονοπάτια της ζωής του – πνευματικά, κοσμικά, ατομικά και συλλογικά. Περιέχει οδηγίες για τον αρχηγό ενός κράτους, όπως και για κάποιον απλό άνθρωπο, για τον πλούσιο αλλά και για τον φτωχό, για την ειρήνη αλλά και για τον πόλεμο, για την πνευματική καλλιέργεια όπως και για το εμπόριο και την υλική ευημερία. Το Κοράνι πρωταρχικά επιζητά την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου – κάθε ανθρώπινο πλάσμα θα είναι προσωπικά υπόλογο στον Δημιουργό του. Για τον σκοπό αυτό, το Κοράνι δεν δίνει μόνο διαταγές, αλλά προσπαθεί και να πείσει. Επικαλείται την ανθρώπινη λογική συσχετίζοντας ιστορίες, παραβολές και μεταφορές. Περιγράφει τις ιδιότητες του Θεού, ο οποίος είναι Ένας, Δημιουργός των πάντων, Παντογνώστης, Παντοδύναμος, ικανός να μας αναβιώσει μετά θάνατον λαμβάνοντας υπόψιν του την εγκόσμια μας συμπεριφορά, Δίκαιος, Οικτίρμων, κτλ. Περιέχει επίσης τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να δοξάζεται ο Θεός, υποδεικνύει τις καλύτερες προσευχές, τις υποχρεώσεις του ανθρώπου απέναντι στο Θεό, τους συνανθρώπους του και προς τον εαυτό του. Το τελευταίο επειδή δεν ανήκουμε στον εαυτό μας αλλά στο Θεό, οποίος έχει εμπιστευτεί τον εαυτό μας σε εμάς. Το Κοράνι μιλάει για τους καλύτερους κανόνες σχετικά με την κοινωνική ζωή, το εμπόριο, το γάμο, την κληρονομιά, τον ποινικό νόμο, το διεθνές δίκαιο, κ.ο.κ. Αλλά το Κοράνι δεν είναι ένα βιβλίο με την συνηθισμένη έννοια του όρου – είναι μία συλλογή με τα λόγια του Θεού, τα οποία αποκαλύφθηκαν σε διάστημα εικοσιτριών ετών στον απεσταλμένο του στους

⁶⁹ Χρυσόστομου Σελαχβαρζί, Ισλάμ και ανθρώπινα δικαιώματα, Αθήνα 2001, σ. 72, πρβλ Mehdi Mozaffari, Authority in Islam. From Muhammad to Khomeini, New York : M.E. Sharp Inc, 1987, σ.17

ανθρώπους. Το Κοράνι χρησιμοποιεί χαρακτηριστικά τη λέξη «βασιλιάς» για το Θεό και τη λέξη «άνθρωπος» για τον άνθρωπο. Όταν ένας βασιλιάς θέλει να στείλει ένα μήνυμα σε έναν σκλάβο, στέλνει έναν αγγελιοφόρο και δίνει τις οδηγίες του στον απεσταλμένο του. Ως εκ τούτου, υπάρχουν συγκεκριμένα πράγματα που γίνονται κατανοητά και υπονοούνται.⁷⁰

Τρία χαρακτηριστικά του αρχικού μηνύματος που είναι ενσωματωμένα στο Κοράνι έχουν αποδειχθεί αποφασιστικής σημασίας για τη μουσουλμανική πολιτική σκέψη. Πρώτον, στον αγγελιοφόρο του Θεού παρουσιάστηκε το πρόβλημα της οργάνωσης και της διοίκησης μίας αυτόνομης κοινότητας ακολούθων. Αντίθετα με τον Ιησού, δεν ήταν ένας θρησκευτικός οραματιστής κάτω από έναν κατεστημένο αυτοκρατορικό νόμο, αλλά ένας πολιτικός ηγέτης, εμπνευσμένος από τον αποκεκαλυμμένο σκοπό του Θεού και αποφασισμένος να υπερασπιστεί τον σκοπό αυτόν ενάντια σε ένα περιβάλλον φυλετικής διακυβέρνησης και παγανιστικής δεισιδαιμονίας.⁷¹

Δεύτερον, οι Σούρες του Κορανίου δεν κάνουν καμία διάκριση ανάμεσα στη σφαίρα του δημόσιου και στη σφαίρα του ιδιωτικού τομέα : αυτά που διατάζει στους πιστούς, τα διατάζει προς λύση των πολλών προβλημάτων, μεγάλων και μικρών, που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της πολιτικής αποστολής του Μωάμεθ. Νόμοι που καθορίζουν το γάμο, την περιουσία, την τοκογλυφία και το εμπόριο συναντώνται δίπλα – δίπλα με κανόνες οικιακών τελετουργικών, τρόπων καλής συμπεριφοράς και προσωπικής υγιεινής. Η διεξαγωγή του πολέμου και η αντιμετώπιση των εγκληματιών αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τόνο φωνής όπως η δίαιτα και το καθάρισμα. Ολόκληρη η ζωή της κοινότητας ορίζεται από ένα

⁷⁰ Muhammad Hamidullah, *The Preservation of the Original Teachings of Islam*, <http://www.muslim-canada.org/ch2hamid.pdf>, σσ. 4-5

⁷¹ Roger Scruton, *The Political Problem of Islam*, *The Intercollegiate Review* – Fall 2002, σ. 5

διαταραγμένο, αλλά τελικώς συνεπές, σύνολο απόλυτων. Και είναι αδύνατον να κρίνεις από το ίδιο το κείμενο αν κάποιοι από αυτούς τους νόμους είναι πιο σημαντικοί, πιο απειλητικοί ή πιο αγαπητοί στο Θεό από κάποιους άλλους. Δεν δίνεται ποτέ η ευκαιρία σε έναν μελετητή του Κορανίου να διακρίνει τα θέματα εκείνα που είναι ανοιχτά σε πολιτική διαπραγμάτευση και εκείνα που είναι απόλυτα καθήκοντα προς τον Θεό. Ως αποτέλεσμα αυτού, όλα ανήκουν στον Θεό, με τη συνέπεια ότι τίποτα δεν ανήκει στον Καίσαρα.⁷²

Τρίτον, το κοινωνικό όραμα του Κορανίου διαμορφώθηκε από την φυλετική τάξη και τις εμπορικές συναλλαγές της Αραβίας του Μωάμεθ. Είναι ένα όραμα στο οποίο οι άνθρωποι δένονται μεταξύ τους με αδελφικούς δεσμούς και φυλετική πίστη, αλλά είναι υπόλογοι για τις πράξεις τους μόνο στο Θεό. Δεν γίνεται καμία αναφορά σε θεσμούς, εταιρείες, κοινωνίες, ή διαδικασίες με κάποια ανεξάρτητη εξουσία. Η ζωή, όπως παριστάνεται στο Κοράνιο, είναι μία τέλεια, άμεση αντιπαράθεση ανάμεσα στο άτομο και το Θεό του, στην οποία η απειλή της τιμωρίας και η ελπίδα για ανταμοιβή δεν λείπει από το μυαλό καθεμίας από τις δύο πλευρές.⁷³

2.3 ΙΣΛΑΜΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

Από τα πρώτα χρόνια, ο Προφήτης εγκαθίδρυσε σταδιακά ένα Ισλαμικό σύστημα διακυβέρνησης και τρόπου ζωής. Στα πρώτα της χρόνια, η νεογέννητη μουσουλμανική κοινότητα της Μεδίνας έπρεπε να αντιμετωπίσει έναν αριθμό επιθέσεων και εφόδων από τους Κορεισίτες και τους συμμάχους τους. Ο Προφήτης σε κάθε ευκαιρία δίδασκε τους μουσουλμάνους τον

⁷² Roger Scruton, ο.π., σ. 5

⁷³ Roger Scruton, ο.π., σ. 5

σωστό κώδικα συμπεριφοράς ενός μουσουλμάνο σε περίπτωση πολέμου και ειρήνης· από προσωπικές και ηθικές αρετές που πρέπει να έχουν, μέχρι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές τακτικές.⁷⁴

Όσον αφορά το πολιτικό μέτωπο, ο Προφήτης ενθάρρυνε την κοινότητα να αποφεύγει όσο το δυνατόν περισσότερο τους πολέμους και τη βία, και θα πρέπει να είναι η απολύτως τελευταία διέξοδος, όταν όλοι οι άλλοι τρόποι έχουν εξαντληθεί. Ο Προφήτης Μωάμεθ βγήκε από το δρόμο του για να αποφύγει τη σύγκρουση και τη βία, και έχει καταγραφεί ότι στην δεκάχρονη παραμονή του Προφήτη στη Μεδίνα και παρ' όλες τις πολλές μάχες στις οποίες είχαν παρασυρθεί οι μουσουλμάνοι, μόνο 800 άνθρωποι σκοτώθηκαν και από τις δύο πλευρές. Ο Προφήτης παρήγγειλε στο στρατό του να μην καταστρέψει σπίτια και να μην λεηλατήσει ή κόψει οπωροφόρα δέντρα. Τους διέταξε να μην τραβήξουν τα ξίφη τους παρά μόνο σε περίπτωση μεγάλης ανάγκης. Συνήθιζε να επιπλήττει κάποιους από τους στρατηγούς τους και να διορθώνει τα λάθη τους.⁷⁵

Μία άλλη κοινωνικό – πολιτική αρχή που εισήγαγε ο Προφήτης Μωάμεθ ήταν ότι **«η γη ανήκει στον Αλλάχ και σε όποιον την καλλιεργεί»**. Αυτό είχε μία πολύ σημαντική επίδραση στην ανάπτυξη της χώρας, τόσο κοινωνικά όσο και πολιτικά, για να μην αναφέρουμε την οικονομική πρόοδο και την αναβίωση που ακολούθησε με την αρχή αυτή.⁷⁶

Άλλη μία κοινωνικό – οικονομική πολιτική εγκαθιδρύθηκε από την δήλωση του Προφήτη **«εγώ είμαι υπεύθυνος για αυτούς»**. Αυτός που πεθαίνει και αφήνει πίσω του οικογένεια που δεν έχει αρκετά χρήματα για να εξασφαλίσει τα προς το ζείν, τότε ο Προφήτης θα είναι υπεύθυνος για αυτούς και θα

⁷⁴ Imam Muhammad Shirazi, ο.π., σ. 20

⁷⁵ Imam Muhammad Shirazi, ο.π., σ. 21

⁷⁶ Imam Muhammad Shirazi, ο.π., σ. 21

πρέπει να απευθυνθούν σε εκείνον. Απ' την άλλη μεριά, **«εκείνος που πεθαίνει και αφήνει περιουσία πίσω του, η περιουσία είναι για τους κληρονόμους του»**. Όλος εκείνος ο πλούτος είναι για την οικογένεια που αφήνει πίσω, π.χ. δεν υπάρχει φόρος κληρονομιάς στο Ισλάμ. Αλλά αυτή η πολιτική δεν σταματάει εκεί, αλλά συνεχίστηκε παραπέρα όταν ο Μωάμεθ ανακοίνωσε ότι όταν κάποιος πεθαίνοντας αφήνει πίσω του ένα χρέος, τότε εκείνος [ο Μωάμεθ και συνεπώς ο αρχηγός του Ισλαμικού κράτους γενικότερα] είναι υπεύθυνος για την εξόφληση του.⁷⁷

Η προφητική νομοθεσία επίσης αναφέρθηκε στα συμφέροντα των μη – μουσουλμάνων που ζουν σε ένα ισλαμικό κράτος, ονομάζοντας τους *dhimmy*. Κυριολεκτικά σημαίνει «η υπευθυνότητα [ενός ισλαμικού κράτους]» : **«Εκείνος που βλάπτει έναν *dhimmy*, τότε στην ουσία έχει βλάψει εμένα»**.⁷⁸

Τέτοιοι νόμοι, και η πολιτική απελευθέρωση της Μέκκας, ενθάρρυνε πολλούς να έρθουν και να ζήσουν σε ένα Ισλαμικό κράτος, γιατί τουλάχιστον εκεί θα υπήρχαν εγγυήσεις για την περιουσία και την ασφάλεια αυτών και των οικογενειών τους, στο παρόν και στο μέλλον. Οι άνθρωποι άρχισαν μαζικά να αγκαλιάζουν το Ισλάμ σαν τρόπο ζωής.⁷⁹

Δεν υπάρχει διαχωρισμός στο Ισλάμ ανάμεσα στη θρησκεία και την πολιτική. Τώρα ποιές είναι οι κατευθυντήριες γραμμές ή αρχές στο Ισλάμ για την οργάνωση μίας πολιτικής τάξης; Το πολιτικό σύστημα του Ισλάμ βασίζεται σε τρεις αρχές: α) TAWHID (ενότητα / μοναδικότητα του Θεού), β) RISALAT (προφητικό αξίωμα), γ) KHILAFAT (αντιπροσώπευση). TAWHID σημαίνει ότι μόνο ο Θεός είναι ο Δημιουργός, ο Υποστηρικτής, και ο Κύριος του σύμπαντος και

⁷⁷ Imam Muhammad Shirazi, ο.π., σ. 22

⁷⁸ Imam Muhammad Shirazi, ο.π., σ. 22

⁷⁹ Imam Muhammad Shirazi, ο.π., σ. 22

όλων όσων υπάρχουν μέσα σε αυτό, οργανικά και ανόργανα. Η κυριαρχία στο βασίλειο αυτό είναι δική του υπόθεση. Εκείνος έχει επίσης το δικαίωμα να διατάζει ή να απαγορεύει, και οι διαταγές του είναι ο νόμος.⁸⁰

Το μέσο με το οποίο λαμβάνουμε το νόμο του Θεού είναι γνωστό ως RISALAT. Από αυτήν την πηγή έχουμε λάβει δύο πράγματα : Το Κοράνιο, και η εξουσιοδοτημένη ερμηνεία και η εξήγηση του Κορανίου μέσω παραδειγμάτων από τον Προφήτη μέσα στην δικαιοδοσία του ως αντιπρόσωπου του Θεού. Ο Προφήτης (Μωάμεθ) έχει επίσης λάβει, σύμφωνα με την πρόθεση του Κορανίου, ένα μοντέλο του ισλαμικού τρόπου ζωής στο οποίο ο ίδιος παρέχει το νόμο και δίνει τις απαραίτητες λεπτομέρειες όπου χρειάζεται. Ο συνδυασμός των δύο αυτών στοιχείων ονομάζεται SHARI'AH.⁸¹

KHILAFAT σημαίνει «αντιπροσώπευση». Ο άνθρωπος, σύμφωνα με το Ισλάμ, είναι ο αντιπρόσωπος του Θεού στη γη. Του έχει ζητηθεί να εξασκεί την εξουσία στον κόσμο αυτό, η οποία του δόθηκε από το Θεό, μέσα στα όρια που του υπέδειξε ο Θεός.⁸²

Ο κάθε άνθρωπος σε μία ισλαμική πολιτική τάξη τα δικαιώματα και τις δυνάμεις του χαλιφάτου του Θεού, και μέσω του σεβασμού όλα τα άτομα είναι ίσα. Κανείς δεν μπορεί να στερήσει από τον άλλον τα δικαιώματα και τις δυνάμεις του. Η υπηρεσία που θα διαχειρίζεται τα θέματα του κράτους θα ιδρυθεί σε συμφωνία με τη θέληση των ατόμων, και η κρατική εξουσία θα είναι μόνο μία επέκταση των δυνάμεων των ανθρώπων που θα την εξασκούν.

Κάθε κράτος για να λειτουργεί σωστά, χρειάζεται ένα σύνταγμα, το οποίο να προσδιορίζει τη δομή και τη δικαιοδοσία του κράτους και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των

⁸⁰ The Islamic concept of a political order, source : "Islam and the Contemporary World" by G. W. Choudhury, <http://www.geocities.com/khyber007/islpol.html?200627>, 27/7/2006

⁸¹ The Islamic concept of a political order, ο.π.

⁸² The Islamic concept of a political order, ο.π.

πολιτών του. Το σύνταγμα μπορεί να είναι απλώς ένα γραπτό κείμενο ή να είναι βασισμένο σε παραδόσεις και τακτικές σύμφωνα με τις οποίες διαμορφώνεται η κυβέρνηση. Παρόλα αυτά, κάθε σύνταγμα πρέπει να είναι αρκετά ευέλικτο έτσι ώστε να συμβαδίζει με την πρόοδο της κοινωνίας.⁸³

Όσον αφορά στο Ισλαμικό Κράτος, το σύνταγμα πρέπει να βασίζεται πάνω στις αρχές και τις κατευθυντήριες γραμμές του Κορανίου, και κανένα μέρος του συντάγματος δεν πρέπει να είναι αντίθετο στις θεμελιώδεις αρχές του Κορανίου.⁸⁴

Τώρα θα σκιαγραφήσουμε έξι βασικές ιδέες πάνω στις οποίες πρέπει να βασίζεται το σύνταγμα σε ένα ισλαμικό κράτος :⁸⁵

1. Η κυριαρχία σε ένα ισλαμικό κράτος ανήκει μόνο στον Αλλάχ. Γι' αυτό η υποταγή είναι μόνο προς τον Αλλάχ.

*«Και δεν έπλασα τα Πνεύματα (δαίμονες τους Τζίνν) και τους ανθρώπους, παρά για να Με λατρεύουν».*⁸⁶

*«Και είπε ο Αλλάχ : Μη παίρνετε (για λατρεία) δύο θεούς, γιατί είμαι ο Ένας Μοναδικός Θεός. Εμένα μόνο φοβηθείτε».*⁸⁷

*«Δεν είναι δυνατό ώστε ένας άνθρωπος που του δόθηκε η Βίβλος και η Σοφία και το Προφητικό Αξίωμα να πει στους ανθρώπους : Να είστε δικοί μου δούλοι παρά να είστε του Αλλάχ. Το αντίθετο (Θα πρέπει να πει) : Να είστε πιστοί υπηρέτες Εκείνου, που πραγματικά είναι ο Κύριος όλων, καθώς το διδάσκετε και το έχετε μελετήσει στο Βιβλίο».*⁸⁸

⁸³ Quranocracy, by Dr S. A. Wahud, Khalid Publishers, Pakistan, <http://members.aol.com/Mamalek2/qbook16.htm>, 27/7/2006

⁸⁴ Quranocracy, ο.π.

⁸⁵ Quranocracy, ο.π.

⁸⁶ Το Ιερό Κοράνιο, 51:56, ο.π.

⁸⁷ Το Ιερό Κοράνιο, 16 : 51, ο.π.

⁸⁸ Το Ιερό Κοράνιο, 3: 79, ο.π.

2. Η εξάσκηση της εξουσίας θα πρέπει να είναι αυτή του Κορανίου, το οποίο σημαίνει ότι η κυβέρνηση θα πρέπει να είναι πιστή στις θεμελιώδεις αρχές του Κορανίου.⁸⁹

*«Οι λόγοι του Κυρίου σου (του Κορανίου) αποτελούν κορυφή της αλήθειας και της δικαιοσύνης. Κανείς δεν μπορεί να αλλάξει τους λόγους Του, και είναι Αυτός που ακούει και γνωρίζει τα πάντα».*⁹⁰

*«[...] Κι όποιος δεν δικάσει, με βάση τα όσα αποκαλύφθηκαν απ' τον Αλλάχ, αυτοί είναι οι άπιστοι».*⁹¹

*«[...] Κι όποιος δεν δικάσει, με βάση τα όσα αποκαλύφθηκαν απ' τον Αλλάχ, αυτοί είναι οι παράνομοι».*⁹²

*«Πες τους ω Μωχάμμαντ : μήπως ζητήσω άλλο δικαστή εκτός από τον Αλλάχ; Ενώ Αυτός είναι που έστειλε σε σας το Βιβλίο εξηγημένο στις λεπτομέρειες του [...]».*⁹³

*«Κι αν ακούσεις τους πιο πολλούς απ' τους κατοίκους της γης, θα σε παρασύρουν απ' τον δρόμο του Αλλάχ. Ακολουθούν μόνο εικασίες και αυτοί δεν είναι τίποτε άλλο, παρά μόνο ψεύτες».*⁹⁴

*«Έπειτα σε κάναμε να είσαι στο (σωστό) Δρόμο της Θρησκείας. Γι' αυτό ν' ακολουθείς αυτόν (το Δρόμο) και να μην ακολουθείς τις επιθυμίες εκείνων που δεν γνωρίζουν».*⁹⁵

3. Στο Ισλαμικό κράτος δεν υπάρχει χώρος για σχισματικές διαιρέσεις. Έτσι, ένα αληθινά Ισλαμικό κράτος πρέπει να διακηρύξει ότι κάποιος που ονομάζει τον εαυτό του Μουσουλμάνο και ταυτόχρονα Σουνίτη ή Σίίτη, ή ανήκει σε κάποια σέκτα, είναι σύμφωνα με το κράτος άπιστος και πρέπει και ο νόμος να τον θεωρεί έτσι. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι

⁸⁹ Quranocracy, ο.π.

⁹⁰ Το Ιερό Κοράνιο, 6 :115, ο.π.

⁹¹ Το Ιερό Κοράνιο, 5 : 44, ο.π.

⁹² Το Ιερό Κοράνιο, 5 : 47, ο.π.

⁹³ Το Ιερό Κοράνιο, 6 : 114, ο.π.

⁹⁴ Το Ιερό Κοράνιο, 6 : 116, ο.π.

⁹⁵ Το Ιερό Κοράνιο, 45 : 18, ο.π.

θα τιμωρηθεί, γιατί κανένας δεν είναι υποχρεωμένος να ακολουθεί τη μία πίστη ή την άλλη.⁹⁶

*«Στη Θρησκεία δεν υπάρχει καταναγκασμός. [...]».*⁹⁷

*«Εσύ δεν είσαι σε τίποτε μ' εκείνους που διαιρούν τη θρησκεία τους και προκαλούν σ' αυτήν αιρέσεις. Η υπόθεση τους βρίσκεται στον Αλλάχ, που στο τέλος θα τους αναγγείλει την αλήθεια για όσα έκαναν».*⁹⁸

*«Κατευθυνθείτε προς Αυτόν μετανοιωμένοι, και φοβηθείτε Τον. Τηρείτε τακτικά τις προσευχές και μην είστε απ' αυτούς που δίνουν συνεταίρους (στον Αλλάχ), Αυτούς που έχουν διαιρέσει τη Θρησκεία τους και έγιναν αιρετικοί – και που κάθε κόμμα (κάθε αίρεση) χαίρεται (υπερήφανα) για το δόγμα που πιστεύει!».*⁹⁹

*«Και κρατηθείτε γερά όλοι σας με το σχοινί του Αλλάχ (το Ισλάμ) και μη διασπασθείτε [...]».*¹⁰⁰

4. Το Ισλαμικό κράτος πρέπει να είναι «δημοκρατία με συμβούλιο» - επιτρέποντας την πρόοδο και την ευελιξία. Πράγματι το Κοράνιο προειδοποιεί ενάντια της ρύθμισης των πάντων σύμφωνα με την Θεία διαταγή. Για παράδειγμα, δεν δίνει συγκεκριμένες λεπτομέρειες για την μορφή της κυβέρνησης, αλλά αφήνει χώρο για την ανάπτυξη νόμων και κανονισμών με την προϋπόθεση ότι οι θεμελιώδεις αρχές δεν παραβιάζονται.¹⁰¹

«Ω! Εσείς που πιστέψατε! Μη ρωτάτε για πράγματα που μπορεί, αφού σας τα εξηγήσουν τέλεια, να σας μπερδέψουν πιο πολύ. Αντίθετα όμως, αν ρωτήσετε γι' αυτά κατά την αποκάλυψη του Κορανίου, θα σας γίνουν αντιληπτά. Ο Αλλάχ

⁹⁶ Quranocracy, ο.π.

⁹⁷ Το Ιερό Κοράνιο, 2 : 256, ο.π.

⁹⁸ Το Ιερό Κοράνιο, 6 : 159, ο.π.

⁹⁹ Το Ιερό Κοράνιο, 30 : 31, 32, ο.π.

¹⁰⁰ Το Ιερό Κοράνιο, 3 : 103, ο.π.

¹⁰¹ Quranocracy, ο.π.

*έχει συγχωρέσει γι' αυτά γιατί είναι Πολυεπεικής, Μακρόθυμος».*¹⁰²

*«[...] και συσκέπτονται για τις υποθέσεις τους συμβουλευόντας ο ένας τον άλλο, [...]».*¹⁰³

*«[...] και συμβούλεψε τους στις υποθέσεις της στιγμής. Και όταν λοιπόν πάρεις την απόφαση, να εμπιστευθείς τον Αλλάχ. Γιατί ο Αλλάχ αγαπά όσους Τον εμπιστεύονται».*¹⁰⁴

Το Κοράνιο δεν δίνει σαφείς οδηγίες για τη δημιουργία μίας κυβέρνησης. Στα αρχικά στάδια πρέπει να βασίζεται σ' αυτό που είναι καλύτερο για το λαό. Ο τελικός σκοπός είναι να φύγουν από τη μέση όλα τα φράγματα εθνικιστικού κράτους ώστε η ελευθερία κίνησης του ατόμου να μην παρεμποδίζεται και να επιτευχθεί ο τελικός σκοπός που είναι να ενωθεί η ανθρωπότητα.¹⁰⁵

5. Αυτοί που λαμβάνουν τις αποφάσεις και οι κυβερνώντες ενός Ισλαμικού Κράτους πρέπει να έχουν μεγάλη ποιότητα χαρακτήρα και αγωγής. Το Κοράνιο ορίζει λεπτομερώς κάποιες καλές ιδιότητες των ανθρώπων που ανήκουν σε μία μουσουλμανική κοινότητα : για παράδειγμα, *momineen*, *saliheen*, και *muttaqeen*.¹⁰⁶

*«Πραγματικά πιστοί (momineen) είναι εκείνοι που έχουν πιστέψει στον Αλλάχ και στον Απόστολο Του, και από τότε δεν αμφιβάλλουν, και μοχθούν με τις περιουσίες τους (τα υπάρχοντα τους) και τον ίδιο τον εαυτό τους για το Δρόμο (το Έργο) του Αλλάχ. Αυτοί είναι οι ειλικρινείς (και τίμιοι σ' αυτή)».*¹⁰⁷

¹⁰² Το Ιερό Κοράνιο, 5 : 101, ο.π.

¹⁰³ Το Ιερό Κοράνιο, 42 : 38, ο.π.

¹⁰⁴ Το Ιερό Κοράνιο, 3 : 159, ο.π.

¹⁰⁵ Quranocracy, ο.π.

¹⁰⁶ Quranocracy, ο.π.

¹⁰⁷ Το Ιερό Κοράνιο, 49 : 15, ο.π.

«Κι εκείνοι που έχουν πιστέψει κι έκαναν το καλό θα τους επιτρέψουμε να μπουν στη συντροφιά των ενάρετων (saliheen)». ¹⁰⁸

«Ευσέβεια δεν είναι μόνο να στρέφετε ανατολικά και δυτικά τα πρόσωπα σας αλλά η ευσέβεια είναι εκείνου που πιστεύει στον Αλλάχ και στην Έσχατη Μέρα, στους Αγγέλους και στο Βιβλίο και στους προφήτες. Να δίνει από την περιουσία του, - ενώ την αγαπάει - για τους συγγενείς του, και για τα ορφανά, και για τους απόρους, και για τους οδοιπόρους, και τους ζητιάνους και για την απελευθέρωση των σκλάβων. Είναι να εκτελεί την προσευχή να καταβάλλει την Ζακάτ, και αυτοί που κρατούν την υπόσχεση τους, αν έχουν υποσχεθεί (και προσδιορίζω) τους υπομονετικούς στις δυσκολίες και στους πόνους και όταν πολεμάνε για το όνομα του Αλλάχ. Τέτοιοι είναι εκείνοι που πιστεύουν την αλήθεια και είναι ευσεβείς (muttaqeen)». ¹⁰⁹

«[...]Βέβαια ο πιο τιμημένος από σας - στα μάτια του ΑΛΛΑΧ -, είναι ο πιο ενάρετος (υπάκουος) (ανάμεσα σας)[...].» ¹¹⁰

6. Η διαχείριση της δικαιοσύνης : Η δικαιοσύνη είναι το κλειδί της λειτουργίας ενός ισλαμικού κράτους. Το Κοράνιο περιέχει αυστηρά κριτήρια ισότητας και διαχείρισης της δικαιοσύνης, της ανεξαρτησίας και ακεραιότητας των δικαστών, και το καθήκον των μαρτύρων να δίνουν αληθινή μαρτυρία χωρίς να μεροληπτούν. Ο παρακάτω στίχος δίνει μια σαφή εικόνα των κριτηρίων δικαιοσύνης. ¹¹¹

«Ω! Εσείς που πιστέψατε! Να σταθείτε σταθερά στο δίκαιο. Η μαρτυρία σας να είναι εντελώς για τον ΑΛΛΑΧ κι αν

¹⁰⁸ Το Ιερό Κοράνιο, 29 : 9, ο.π.

¹⁰⁹ Το Ιερό Κοράνιο, 2 : 177, ο.π.

¹¹⁰ Το Ιερό Κοράνιο, 49 : 13, ο.π.

¹¹¹ Quranocracy, ο.π.

πρόκειται, να είναι ενάντιο στον εαυτό σας, ή ενάντια στους γονείς και τους συγγενείς σας, είτε είναι πλούσιοι, ή φτωχοί. Γιατί ο ΑΛΛΑΧ είναι πρόθυμος να τους προστατέψει και τους δύο (στην μαρτυρία). Να μην παρασύρεστε απ' τα πάθη της καρδιάς σας, μην τυχόν παρεκτραπείτε. Κι αν διαστρέφετε το δίκαιο, ή αρνείστε να το κάνετε, μάθετε, ότι ο ΑΛΛΑΧ είναι καλά πληροφορημένος για τις πράξεις σας».¹¹²

¹¹² Το Ιερό Κοράνιο, 3 : 135, ο.π.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3 ΕΝΑ ΤΡΑΝΤΑΧΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΘΕΟΚΡΑΤΙΑΣ : ΤΟ ΙΡΑΝ

3.1 Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΣΙΙΤΙΣΜΟΥ

Ένας ξάδερφος και γαμπρός του Προφήτη Μωάμεθ, ο Αλή είναι ο πατέρας της γραμμής αίματος όλων των *ιμάμηδων* που αποτελούν το γενεαλογικό δέντρο του Σιιτικού Ισλάμ. Ο Σιιτισμός, ή όπως ήταν αρχικά γνωστό, το *shi'atu Ali*, “η παρέα του Αλή,” πρόκειται σε ένα μεγάλο μέρος για το χάρισμα που υπάρχει στους καθοδηγούμενους από το Θεό άνδρες. Οι πιο χαρισματικοί από όλους είναι οι αρσενικοί απόγονοι του Προφήτη από την κόρη του Φατιμά, τη γυναίκα του Αλή. Οι Σουνίτες, παίρνουν το όνομα τους από τη φράση *sunnatu an-Nabi*, “οι παραδόσεις του Προφήτη”. Και αυτοί, επίσης, σέβονται τη γενεαλογία του Προφήτη. Αλλά εκείνοι έχουν αναγνωρίσει τη νομιμότητα των πολλών χαλίφηδων, σουλτάνων, και εμίρηδων του Ισλάμ – σε σύγχρονους καιρούς, τους συνταγματάρχες, τους στρατηγούς, και τους ισόβιους προέδρους του – ανεξάρτητα με το αν είχαν οικογενειακούς δεσμούς με τον Προφήτη. Από την αρχή, το Σουννιτικό Ισλάμ έχει δεθεί με το κράτος, την πραγματικότητα και τον συμβιβασμό της εξουσίας.¹¹³

Ο Σιιτισμός, εν τούτοις, είναι μία πίστη σφυρηλατημένη υπερβολικά από εναντιότητες και ήττες. Η πρώτη μεγάλη σουννιτική δυναστεία, οι Ουμαγιάδες της Δαμασκού, αποδυνάμωσαν θανάσιμα τον Αλή και σκότωσαν τον γιο του

¹¹³ Reuel Marc Gerecht, *The Islamic Paradox, Shiite Clerics, Sunni Fundamentalists, and the coming of Arab Democracy*, The AEI Press, Washington D. C. 2004, σ. 29

Χουσεϊν, τον πιο τραγικό από τους πολλούς μάρτυρες του Σιιτισμού, στις πεδιάδες της Καρμπάλας του 680. Η δεύτερη σουννιτική δυναστεία, οι Αμπασίδες, επεδίωξε την εξουσία το 750 με την προπαγάνδα ότι θα διέδιδε τα Σιιτικά ιδεώδη. Μόλις, όμως, ήρθε στην εξουσία, οι χαλίφηδες των Αμπασιδών στην Βαγδάτη προσκολλήθηκαν στενά στην Σουννιτική ορθοδοξία. Με το τέλος της κλασσικής εποχής του Ισλάμ τον ένατο αιώνα, οι μετέπειτα φιλόσοφοι – βασιλιάδες του Σιιτισμού, οι ιμάμηδες, μετά τον χαλίφη Αλή, ποτέ δε θα διοικούσαν μία χώρα ή έναν στρατό.¹¹⁴

Ο Σιιτισμός περιστασιακά ηλεκτριζόταν από τα δικά του αιρετικά σχίσματα και τα μυστικά ιεραποστολικά του κινήματα. Θα εγείρονταν μεγάλες σιιτικές δυναστείες. Οι Φαταμίδες εμφανίστηκαν ξαφνικά στην Βόρεια Αφρική τον δέκατο αιώνα, κατέκτησαν την Αίγυπτο, μετέτρεψαν τη νέα πόλη του Καΐρου σε μία ζωντανή μητρόπολη της διανόησης, και σύντομα απείλησαν τους Αμπασίδες με λαθραίες ιεραποστολές και στρατιές πριν ο Σαλαδίνος, και ο πολέμιος των Σουνιτών Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος τους εξολοθρεύσει. Ένας κλάδος των Φαταμίδων, οι Δολοφόνοι, θα εισήγαγε τον οργανωμένο πολιτικό φόνο στο λεξιλόγιο του Ισλαμικού και του Χριστιανικού κόσμου. Άλλος ένας κλάδος θα παρήγαγε τους αποκρυφιστές Druze στο Λίβανο και ακόμη τους φυλετικούς και αιρετικούς Alawis, οι οποίοι σήμερα κυβερνούν τη Συρία. Οι Σαφαβίδες Σάχες του δέκατου έκτου αιώνα πάντρεψαν την ιρανική ταυτότητα και γλώσσα με τον Σιιτισμό, απείλησαν την σουννιτική Οθωμανική Αυτοκρατορία με ατρόμητους Σούφιδες ιερούς πολεμιστές, και έχτισαν την πόλη Ισφαχάν, ίσως όχι την πιο όμορφη, αλλά σίγουρα όμως την πιο αισθητική, πόλη στον Ισλαμικό κόσμο. Και η πιο μαλακή πλευρά του ιρανικού Σιιτισμού τον 19^ο αιώνα παρήγαγε τον Μπαχαϊσμό, ο οποίος θεωρήθηκε από τους ακολούθους του και τους μουσουλμάνους

¹¹⁴ Reuel Marc Gerecht, ο.π., σσ. 29-30

ως μία νέα θρησκεία και όχι ως ένα αιρετικό δόγμα. Όλοι οι μεγάλοι επαναστάτες κληρικοί του 20^{ου} αιώνα—Ruhollah Khomeini, ο ιρακινός Muhammad Baqir as-Sadr, και ο Muhammad Hussein Fadlallah του Λιβάνου—προσπάθησαν να μετατρέψουν το Σιιτισμό σε μία πίστη νικητών, να κάνουν τους Σιίτες να συμπεριφέρονται όπως οι Σουνίτες. Το μαρτύριο του γιου του Αλή, Χουσεϊν, ο οποίος πορεύθηκε ενάντια στους Ουμαγιάδες και προς έναν σίγουρο θάνατο, έγινε γι' αυτούς τους ανθρώπους και τους ακολούθους τους το παράδειγμα της επαναστατικής διαμαρτυρίας, και όχι μία φιγούρα σαν το Χριστό που διδάσκει στην ήττα τις αρετές της θυσίας και την ασχήμια της πολιτικής εξουσίας.¹¹⁵

Αλλά ο παραδοσιακός Σιιτισμός δεν θα μπορούσε ποτέ επαναπαυθεί στις δόξες των αυτοκρατοριών του ή των άγιων ανθρώπων του, οι οποίοι ενεργούσαν ως πρίγκιπες. Στον πυρήνα του ήταν ασυμβίβαστος με τον καισαροπαπισμό ή τη θεοκρατία. Ταυτίζονταν, όμως, όλο και περισσότερο με ένα σώμα θρησκευτικών λογίων, οι οποίοι φρόντιζαν για τη διάδοση των παραδόσεων και του νόμου της Σιιτικής κοινότητας. Με το πέρασμα του χρόνου, ένα μικρό κομμάτι του χαρίσματος που ανήκε στους δώδεκα ιμάμηδες της γενιάς του Αλή – ο τελευταίος από τους δώδεκα, Muhammad al-Mahdi, «κρύφτηκε» το 874 κοντά στην πόλη Samarra και επιστρέφει στο πλήρωμα του χρόνου ως μεσσίας – μεταβιβασμένος στα πιο ικανά μέλη του σιιτικού κλήρου. Λόγω των χρόνων που αφιέρωσαν στη μελέτη του Ιερού Κορανίου, έγιναν, αν όχι πάντα στους πιστούς τουλάχιστον στα δικά τους, «οι αντιπρόσωποι του Κρυμμένου Ιμάμη».¹¹⁶

Οι Δυτικοί που ξέχασαν πόσο σκληρά εργάστηκαν οι Χριστιανοί πρόγονοι τους για να αναπτύξουν τη λογική και να υπερασπιστούν την πίστη τους, θα έχουν μεγάλη δυσκολία στο

¹¹⁵ Reuel Marc Gerecht, ο.π., σ. 30

¹¹⁶ Reuel Marc Gerecht, ο.π., σσ. 30-31

να καταλάβουν τη σκέψη και τους τρόπους των κληρικών. Είτε είναι ακόλουθοι του θεοκρατικού δόγματος του Χομεϊνί είτε είναι από εκείνους που αντιπαθούν την πολιτική, της πίστης αναμονής του Μεσσία, οι Σίίτες ουλεμάδες γνωρίζουν ότι κατέχουν επαρκή γνώση του Ιερού Νόμου, της Σαρία, ώστε να διακρίνουν το πιο ηθικό μονοπάτι για τους πιστούς. Έχουν αφιερώσει τη ζωή τους στο να ακονίζουν τη λογική τους, που θεωρείται ως η πιο σημαντική ιδιότητα των μουσουλμάνων κληρικών, να υπηρετούν ως ηθικοί ενδιάμεσοι ανάμεσα στο Θεό και τους ανθρώπους.¹¹⁷

Οι Σουνίτες και οι Σίίτες είναι τα δύο κύρια θρησκευτικά δόγματα του Ισλάμ. Και οι δύο υποστηρίζουν ότι το Κοράνιο και τα hadiths (συλλογές των ρητών και των πράξεων του Προφήτη Μωάμεθ) είναι οι κύριες πηγές θρησκευτικών εντολών. Παρόλα αυτά, λόγω διαφορετικών απόψεων σχετικά με την ηγεσία της κοινότητας μετά από το θάνατο του Προφήτη Μωάμεθ, οι Σουνίτες και οι Σίίτες ανέπτυξαν διαφορετική προσέγγιση της νομολογίας. Ιστορικά, οι Σουνίτες βασίστηκαν σε μία κοινότητα λογίων (τους ουλεμάδες / 'ulama), που ήταν εκπαιδευμένη στις Γραφές, για να καθορίσουν αποδεκτές ερμηνείες των Κορανικών νόμων ή της Σαρία, ενώ οι Σίίτες απέδωσαν τη θρησκευτική εξουσία σε μία καθοδηγούμενη από το Θεό σειρά από Ιμάμηδες, οι οποίοι είναι απόγονοι του Προφήτη. Οι Σουνίτες αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία των Μουσουλμάνων, και έχουν αναπτύξει με το πέρασμα των αιώνων έναν αριθμό κατανοητών αλλά εξίσου έγκυρων ερμηνειών του Ισλαμικού νόμου. Η πλειοψηφία των Σιϊτών σήμερα βασίζεται σε λόγιους για θρησκευτική καθοδήγηση λόγω της πίστης τους ότι ο Ιμάμης είναι κρυμμένος και θα επιστρέψει για να απονείμει τέλεια τάξη και δικαιοσύνη.¹¹⁸

¹¹⁷ Reuel Marc Gerecht, ο.π., σ. 31

¹¹⁸ HPCR Central Asia, ο.π., σ. 3

Το Σιϊτικό / Σουννιτικό σχίσμα επήλθε μετά έλευση του Ισλάμ, σε σχέση με το ποίος ήταν ικανός να διαδεχθεί τον προφήτη Μωάμεθ σαν νέος χαλίφης (κάτι σχετικά ανάλογο με το θεσμό του Πάπα στην καθολική Εκκλησία). Οι Σιίτες (σήμερα αναλογούν στο 15 % των μουσουλμάνων παγκοσμίως) πιστεύουν ότι η νόμιμη ηγεσία ολόκληρης της ισλαμικής κοινότητας μπορεί να προέλθει μόνο μέσω των απογόνων του Προφήτη Μωάμεθ. Θεωρούν όλους τους πρώιμους ηγέτες, τους οποίους σέβονται οι Σουνίτες, σφετεριστές. Μία αντίσταση που επικεντρωνόταν στην νόμιμη γραμμή των «ιμάμηδων» κράτησε πολλές γενεές, μέχρι τη μυστηριώδη εξαφάνιση του τελευταίου ιμάμη το έτος 874. Από τότε, οι Σιίτες είναι προσκολλημένη σε μία μεσσιανική αντίληψη ότι ο «κρυμμένος ιμάμη» θα επιστρέψει στο πλήρωμα του χρόνου και θα αποκαταστήσει τη δίκαιη τάξη. Οι πολιτικά σκεπτόμενοι Σιίτες, βασιζόμενοι σε αυτές τις αρχές, πιστεύουν ότι όλη η κοσμική εξουσία που μεσολαβεί μέχρι το σημείο εκείνο, είναι απολύτως παράνομη.¹¹⁹

Σε σχέση με το σουννιτικό Ισλάμ, ο Σιιτισμός έχει παραμείνει περισσότερο κριτικός για τους μονάρχες και λιγότερο συμφιλιωμένος με την πολιτική τάξη, και το τελευταίο για δικό του καλό. Στην καλύτερη περίπτωση, ο σιιτικός κλήρος έδωσε μία προσωρινή νομιμότητα σε ηγέτες που άφησαν ισλαμικούς θεσμούς να ανθίσουν ανενόχλητα. Ο ίδιος ο κλήρος ήρθε ομαδικά να αντικαταστήσει τον κρυμμένο ιμάμη κατά τη διάρκεια της απουσίας του. Με το πέρασμα των αιώνων, λειτουργούσαν ως η συνείδηση της σιιτικής κοινότητας και έτσι κατέλαβαν ρόλους παρόμοιους με αυτούς του χριστιανικού ιερατείου στην μεσαιωνική Ευρώπη, ή των Κομφουκιανών μανδαρίνων στην μεσαιωνική Κίνα. Συγκριτικά με τους Κομφουκιανούς μανδαρίνους, οι Σιίτες κληρικοί ήταν πολύ περισσότερο εχθρικοί με αυτούς που είχαν την εξουσία στα

¹¹⁹ Mehrzad Boroujerdi, Iran Briefing Paper, AP Comparative Government and Politics, Syracuse University, Copyright © 2005 by College Board, σ. 11

χέρια τους και απολάμβαναν μεγαλύτερη ανεξαρτησία. Οι θρησκευτικές τους λειτουργίες ήταν χωριστά από το κράτος και συχνά ανεπηρέαστες από αυτό. Επίσης απολάμβαναν μία συνταγματική βάση.¹²⁰

Οι ακόλουθοι του Σουννιτισμού και του Σιϊτισμού, των δύο μεγάλων κλάδων του Ισλάμ, συμφωνούν στα βασικά δόγματα της θρησκείας, αλλά από το θάνατο του Μωάμεθ και μετά έχουν αναπτύξει διαφορές στην ερμηνεία και πράξη. Οι Σουνίτες πιστεύουν ότι η κοινωνία ως σύνολο μπορεί δικαιοματικά να ερμηνεύει το Κοράνιο και να επιλέγει πολιτικές και θρησκευτικές αυθεντίες, γνωστές με το όνομα **Χαλίφηδες**. Πιστεύουν ότι στους διαδόχους του Μωάμεθ δόθηκε η νόμιμη στρατιωτική και πολιτική εξουσία της ισλαμικής κοινότητας μετά το θάνατο του Μωάμεθ. Οι Σουνίτες αποτελούν το 85% του ισλαμικού πληθυσμού, και εφόσον κατοικούν σε κάθε ισλαμικό κράτος, πολλοί ακόλουθοι του δόγματος αυτού μπορούν να βρεθούν στην Σαουδική Αραβία, την Ινδονησία, τη Μαλαισία, την Αίγυπτο, τη Συρία και την Βόρεια Αφρική.¹²¹

Σε αντίθεση με τους Σουνίτες, οι Σίιτες θεωρούν τον Αλή, ξάδερφο και γαμπρό του Προφήτη, και τους απογόνους του ως τους μοναδικούς αληθινούς διαδόχους του Προφήτη. Ο Αλή ήταν επίσης ο 4^{ος} χαλίφης των Σουνιτών. Δεν ήταν μόνο εξ' αίματος συγγενής του Προφήτη, αλλά θεωρούνταν ότι είχε μία ιδιαίτερη εσωτερική γνώση και αντίληψη του Ισλάμ. Επιπλέον, οι Σίιτες υποστηρίζουν ότι ένας θεοσεβής και θρησκευτικός δάσκαλος, γνωστός ως **ιμάμης**, που οδηγεί την κοινότητα στην προσευχή, είναι καθοδηγούμενος από το Θεό και έχει την αρμοδιότητα να ερμηνεύει το Κοράνι. Περίπου 15% των Μουσουλμάνων παγκοσμίως είναι Σίιτες. Ενώ οι περισσότεροι ζουν στον Ιράν και στο Ιράκ, διάφορες σιιτικές κοινότητες

¹²⁰ Mehrrzad Boroujerdi, ο.π., σ. 11

¹²¹ Arts of the Islamic World, ο.π., σ. 13

υπάρχουν επίσης στο Πακιστάν, το Αφγανιστάν, το Μπαχερέιν και την Υεμένη.¹²²

Με την εισβολή και κατοχή του Ιράν από τους Σαφαβίδες στις αρχές του δέκατου έκτου αιώνα, έγινε Σιιτισμός επίσημη θρησκεία του κράτους. Μέχρι τότε ο Σιιτισμός λειτουργούσε ως ένα διανοητικό, μυστικό και εσωτεριστικό κίνημα και οι σίιτες είχαν ως βασική αρχή τους την αποχή από την πολιτική ζωή. Στο Ιράν υπήρχαν ελάχιστα σιιτικά κέντρα και οι περισσότεροι σίιτες ήταν Άραβες και όχι Πέρσες. Το «σαφαβιδικό πείραμα» στο Ιράν – αν μπορούμε να το αποκαλέσουμε έτσι – αποτέλεσε, λοιπόν, μία λαμπρή καινοτομία. Μεταξύ των σουνιτών και των σιιτών δεν υπάρχει καμία δογματική διαφωνία και η διαφορά τους είναι, βασικά, διαφορά νοοτροπίας. Οι σουνίτες είναι κατά βάση οπτιμιστές όσον αφορά τη μουσουλμανική ιστορία, ενώ αντίθετα η οπτική των σιιτών είναι πιο τραγική: η μοίρα των απογόνων του Προφήτη Μωάμεθ είχε γίνει το σύμβολο ενός κοσμικού αγώνα ανάμεσα στο καλό και το κακό, στη δικαιοσύνη και στην τυραννία, ενός αγώνα στον οποίο το πάνω χέρι φαινόταν να έχουν πάντοτε οι κακοί. Ενώ οι σουνίτες έκαναν μύθο τη ζωή του Μωάμεθ, οι σίιτες μυθοποίησαν τις ζωές των απογόνων του. Για να κατανοήσουμε την πίστη των σιιτών, χωρίς την οποία κάποια γεγονότα, όπως η Ιρανική Επανάσταση του 1978-1979 δεν μπορούν να ερμηνευτούν, θα πρέπει πρώτα να εξετάσουμε εν συντομία την ανάπτυξη του σιιτικού Ισλάμ.¹²³

3.1.1 Ιστορικό παρελθόν

Οι διαφορές ανάμεσα στους Σουνίτες και τους Σίιτες έχουν τις ρίζες τους στις διαφωνίες για τη διαδοχή του

¹²² Arts of the Islamic World, ο.π., σ. 13

¹²³ Κάρεν Άρμστρονγκ, ο.π., σσ. 83-84

Προφήτη Μωάμεθ, ο οποίος πέθανε το 632 μ. Χ., και για τη φύση της πολιτικής εξουσίας στην ισλαμική κοινότητα. Η ιστορική διαφωνία επικεντρώνεται στο αν θα πρέπει να δίνεται η ηγεσία σε ένα ικανό και ευσεβές άτομο το οποίο να διοικήσει σύμφωνα με τις υποδείξεις του Προφήτη, ή θα πρέπει να διατηρηθεί η ηγεσία αποκλειστικά ανάμεσα στους απογόνους του Προφήτη. Το ερώτημα αυτό προέκυψε όταν οι αρχηγοί της κοινότητας εξέλεξαν έναν στενό σύντροφο του Προφήτη με το όνομα Abu Bakr για να γίνει ο πρώτος Χαλίφης (στα αραβικά «Χαλίφης» σημαίνει διάδοχος). Παρόλο που οι περισσότεροι Μουσουλμάνοι δέχθηκαν αυτήν την απόφαση, κάποιοι υποστήριξαν την υποψηφιότητα του Ali ibn Abi Talib, τον ξάδερφο και γαμπρό του Προφήτη, συζύγου της κόρης του Προφήτη Φάτιμα. Ο Ali είχε παίξει έναν επιφανή ρόλο κατά τη διάρκεια της ζωής του Προφήτη, αλλά σύμφωνα με το αραβικό φυλετικό σύστημα του έλειπε η αρχαιότητα και γι' αυτό παρακάμφθηκε από άμεσος διάδοχος.¹²⁴

Η κατάσταση δεν ήταν αποδεκτή από κάποιους ακολούθους του Ali, οι οποίοι θεωρούσαν τον Abu Bakr και τους δύο επόμενους Χαλίφηδες (Umar και Uthman) ως παράνομους. Οι ακόλουθοι του Ali πίστευαν ότι ο Προφήτης Μωάμεθ είχε ονομάσει τον Ali ως διάδοχο του και ότι το status quo ήταν μία παραβίαση της θείας τάξης. Κάποιοι από τη μερίδα του Ali οργάνωσαν τη δολοφονία του τρίτου Χαλίφη Uthman το 656 μ. Χ., και ο Ali ονομάστηκε Χαλίφης. Ο Ali, με τη σειρά του δολοφονήθηκε το 661 μ. Χ., και οι γιοι του Hassan (περίπου 670 μ. Χ) και Hussein (680 μ. Χ.) πέθαναν στη μάχη ενάντια των δυνάμεων του Χαλίφη των Σουνιτών. Αυτοί που υποστήριζαν τον Ali έγιναν αργότερα γνωστοί ως Σιίτες (Shi'a), μία λέξη που προέρχεται από τον όρο "shi 'at Ali", και σημαίνει «υποστηρικτές» ή «βοηθοί του Ali». Υπάρχουν άλλοι που

¹²⁴ Febe Armanios, Islam : Sunnis and Shiites, CRS Report for Congress, Congressional Research Service, The Library of Congress, February 23, 2004, σ. 1

σέβονταν και δέχονταν την νομιμότητα του χαλιφάτου του, αλλά αντιτίθονταν στην πολιτική διαδοχή που είναι βασισμένη στην γραμμή αίματος του Προφήτη. Αυτή η ομάδα, που αντιπροσώπευε την πλειονότητα των Μουσουλμάνων, έγινε με το χρόνο γνωστή με το όνομα Sunnī (Σουνίτες), που σημαίνει «ακόλουθοι των ηθών [του Προφήτη] [sunna]». Θεωρητικά, οι Σουνίτες πιστεύουν ότι ο ηγέτης (imam) της Μουσουλμανικής κοινότητας θα πρέπει να επιλέγεται βάσει της κοινής γνώμης, στην υπάρχουσα πολιτική σειρά, και βάσει των ηγετικών αρετών του ατόμου. Αυτή η προϋπόθεση ακολουθήθηκε στην κοινότητα των Σουνιτών Μουσουλμάνων, όχι πάντα με συνέπεια, καθ' όλη τη διάρκεια της ισλαμικής ιστορίας.¹²⁵

3.1.2 Σιιτικό Ισλάμ : Ανάπτυξη και βασικά δόγματα

Αρχικά, το κίνημα των Σιιτών κέρδιζε οπαδούς στις περιοχές που σήμερα αποτελούν το Ιράκ, το Ιράν, την Υεμένη και μέρη της Κεντρικής και Νότιας Ασίας. Στον περισσότερο κόσμο, οι Σιίτες εξακολουθούσαν να είναι η μειοψηφία. Σήμερα, σύμφωνα με κάποιους υπολογισμούς, το Σιιτικό Ισλάμ αποτελεί περίπου του 10% - 15% του παγκόσμιου μουσουλμανικού πληθυσμού.¹²⁶

3.1.2.1 Ηγεσία της κοινότητας

Για τους Σιιτες, ο πρώτος αληθινός ηγέτης της Μουσουλμανικής Κοινότητας είναι ο Alī, ο οποίος θεωρείται ένας imam, ένας όρος που χρησιμοποιείται ανάμεσα στους Σιίτες όχι μόνο για να καταδείξει ηγετικές ικανότητες, αλλά και

¹²⁵ Febe Armanios, ο.π., σσ. 1-2

¹²⁶ Febe Armanios, ο.π., σ. 2

για να υποδηλώσει την εξ' αίματος σχέση προς τον Προφήτη Μωάμεθ. Όταν η εξουσία πέρασε στους απογόνους του Ali, οι αρμοδιότητες του imam προσδιορίστηκαν περισσότερο. Κάθε ιμάμης διάλεγε έναν διάδοχο και, σύμφωνα με το σιιτικό πιστεύω, περνούσε κάποιο είδος πνευματικής γνώσης στον επόμενο ηγέτη. Οι ιμάμηδες υπηρετούσαν ταυτόχρονα σαν πνευματικοί και πολιτικοί ηγέτες. Αλλά επειδή οι Σιίτες σταδιακά έχασαν τις πολιτικές τους μάχες με τους Σουνίτες μουσουλμάνους κυβερνήτες, οι ιμάμηδες επικεντρώθηκαν στην ανάπτυξη μιας πνευματικότητας που θα λειτουργούσε ως ο πυρήνας των σιιτικών θρησκευτικών πρακτικών και δοξασιών. Οι Σιίτες πιστεύουν ότι όταν τέλειωσε η σειρά των ιμάμηδων που κατάγονταν από τον Αλή, θρησκευτικοί άνδρες, γνωστοί ως mujtahids, κέρδισαν το δικαίωμα να ερμηνεύουν τη θρησκευτική, μυστική και νομική γνώση στην ευρύτερη κοινότητα. Οι πιο πολυμαθείς από αυτούς τους δασκάλους είναι γνωστοί ως ayatollahs.¹²⁷

3.1.2.2 Σιιτική νομολογία και θεμελιώδεις δοξασίες

Οι βασικές πηγές της ισλαμικής νομολογίας, είτε των Σουνιτών είτε των Σιιτών, είναι το Κοράνιο, η Sunna (τα ήθη του Προφήτη Μωάμεθ) όπως περιγράφεται στα hadiths (τα ρητά του Προφήτη και των συντρόφων του, το qiyas (αναλογία), το ijma (ομοφωνία γνώμης), και το ijtihad (ατομική λογική). Η πρωταρχική λειτουργία των πολυμαθών θρησκευτικών ηγετών είναι η ερμηνεία του Ισλαμικού νόμου (Shari 'a). Δεν υπάρχουν κωδικοποιημένοι νόμοι ούτε στο Σουννιτικό ούτε στο Σιιτικό Ισλάμ. Υπάρχουν, όμως, πηγές για την ερμηνεία του νόμου, και αυτές οι πηγές είναι παρόμοιες στους Σουνίτες και στους Σιίτες. Τα σιιτικά hadiths διαφέρουν

¹²⁷ Febe Armanios, ο.π., σ. 2

από τα σουννιτικά hadiths κυρίως στο ότι περιλαμβάνουν τα ρητά των σιϊτών ιμάμηδων, οι οποίοι θεωρήθηκαν ότι εμπνεύστηκαν από το Θεό. Η σιϊτική νομική ερμηνεία, σε αντίθεση με τη σουννιτική, επίσης επιτρέπει περισσότερη ανθρώπινη λογική.¹²⁸

3.1.2.3 Δωδεκαϊστικός Σιϊτισμός

Ο Δωδεκαϊστικός Σιϊτισμός – ο πιο συνηθισμένος τύπος Σιϊτισμού σήμερα – είναι διάχυτος στο Ιράν, το Ιράκ, το Λίβανο και το Μπαχρέιν. Οι δωδεκαϊστες δέχονται μία σειρά από δώδεκα αλάνθαστους ιμάμηδες που κατάγονταν από τον Αλί και πιστεύουν ότι είχαν διοριστεί θεϊκά από τη γέννηση τους. Οι δώδεκα ιμάμηδες θεωρούνται ως προστάτες της πίστης και ορισμένοι ερμηνευτές του νόμου και της θεολογίας. Οι δωδεκαϊστές πιστεύουν ότι ο δωδέκατος και τελευταίος από αυτούς τους ιμάμηδες «εξαφανίστηκε» στα τέλη του ένατου αιώνα. Αυτός ο «Κρυμμένος Ιμάμης» αναμένεται να γυρίσει μια μέρα για να διοικήσει την κοινότητα. Ακολουθώντας την εξαφάνιση του δωδέκατου ιμάμη, όπως υπογραμμίζει ένας λόγιος, πολλοί δωδεκαϊστές «επέλεξαν να αποσυρθούν από την πολιτική και να περιμένουν ήσυχα την επιστροφή του». Αυτή θεωρείται ως η «ειρηνική» τάση ανάμεσα στους δωδεκαϊστές. Το εικοστό αιώνα, με τις αλλαγές στο πολιτικό τοπίο της Μέσης Ανατολής, εμφανίστηκε μία καινούργια και συναγωνιστική «δραστική» τάση σε συγκεκριμένες ομάδες δωδεκαϊστών, που ενσαρκώθηκε στον μετέπειτα θρησκευτικό ηγέτη του Ιράν, τον Αγιατολαχ Χομείνι.¹²⁹

Ο ιρανικός Σιϊτισμός ήταν ο καταλύτης για την μοναδική στον μουσουλμανικό κόσμο αληθινή Ισλαμική επανάσταση.

¹²⁸ Febe Armanios, ο.π., σ. 2

¹²⁹ Febe Armanios, ο.π., σ. 3

Πολλοί όμως δεν πιστεύουν ότι ένας ικανός μουσουλμάνος θρησκευτικός λόγιος, ένας *faqih*, μπορεί να υποτάξει τον ισλαμικό ιερό νόμο στις συνεχώς μεταβαλλόμενες τάσεις και υποδείξεις της δημοκρατίας.¹³⁰

3.2 Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΙΡΑΝΙΚΟΥ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ

Το Ιράν, μια χώρα με ιστορία πάνω από 3000 χρόνια, έχει μία από τις πλουσιότερες καλλιτεχνικές, φιλολογικές και λόγιες γενεαλογίες στη Μέση Ανατολή. Αυτή η παράδοση υπάρχει λόγω της συσσωρευμένης συνεισφοράς των Περσών τεχνιτών, γνωστικών και ηδονιστικών ποιητών, και πολυμαθών ανθρώπων της φιλοσοφίας, της επιστήμης και της θρησκείας. Η κάπως περίπλοκη πολιτική κουλτούρα και η έννοια αυτοπροσδιορισμού είναι βαρέως επηρεασμένη από α) μία προ – ισλαμική αντίληψη της ιρανικής ταυτότητας που επικεντρώνονταν στον εθνικισμό, β) πνευματικά δάνεια τα οποία με το πέρασμα του χρόνου συγκρούονταν με τη νεότεριότητα της Δύσης, και γ) την σύνδεση με το μικρότερο παρακλάδι του Ισλάμ, γνωστό ως Σιΐτισμός. Κάθε ένα από αυτά τα ρεύματα λειτούργησε ως πρόσφορο έδαφος για τη διαμόρφωση διάφορων τύπων πολιτικών αισθημάτων που ποίκιλαν από αντι – αραβικό ιρανικό εθνικισμό ως κοσμικό ανθρωπισμό και τελικά ριζοσπαστικό Σιιτισμό.¹³¹

Η αφετηρία της σύγχρονης ιστορίας του ιρανικού κράτους μπορεί να εντοπιστεί στην έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Παρόλο που το κράτος επισήμως ακολουθούσε μία πολιτική ουδετερότητας απέναντι στην παγκόσμια σύρραξη, η γεωπολιτική υπεραξία αφ' ενός, και οι στενές σχέσεις του ιρανικού καθεστώτος με τη ναζιστική Γερμανία, οι οποίες δεν

¹³⁰ Reuel Marc Gerecht, ο.π., σ. 21

¹³¹ Mehrzad Boroujerdi, ο.π., σ. 10

εξαντλούνταν μόνο σε οικονομικές και εμπορικές σχέσεις, αλλά και το πλούσιο ιρανικό υπέδαφος αφετέρου, οδήγησαν σε μία από κοινού βρετανο – σοβιετική εισβολή στο Ιράν στις 25 Αυγούστου του 1941 και κατοχή του από τις χώρες αυτές.¹³²

Η είσοδος των Βρετανών και των Σοβιετικών στο ιρανικό έδαφος δημιούργησε έντονες εσωτερικές αναταραχές στη δομή εξουσίας του κράτους. Ενώ επιφανειακά η πολιτική ηγεσία του Ιράν έδειξε προθυμία να συνεργαστεί τόσο με την Μεγάλη Βρετανία όσο και με τη Ρωσία, υπογείως όμως ξεκίνησε μία σειρά μυστικών διαβουλεύσεων ξεκίνησαν με το Λευκό Οίκο και μάλιστα με τον ίδιο τον Αμερικανό Πρόεδρο, οι οποίες είχαν απώτερο σκοπό την είσοδο του αμερικανικού στρατού στη χώρα και τη δημιουργία μίας τριμερούς επιτροπής ελέγχου του Ιράν. Την ημέρα της εισβολής των βρετανο - σοβιετικών δυνάμεων στο Ιράν, ο ίδιος ο Σάχης απέστειλε μήνυμα στον πρόεδρο των ΗΠΑ, ζητώντας την επέμβαση της Αμερικής ώστε να μην επιτραπούν πολιτικές διώξεις εναντίον του ιρανικού λαού. Στις 27 του ίδιου μήνα, ο Ιρανός Υπουργός εξωτερικών σε επιστολή του προς τον αμερικανό ομόλογο του πίεσε την "προστάτιδα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την υποστηρικτή της ανεξαρτησίας των μικρών και ανίσχυρων κρατών, Αμερική, να αναλάβει τις ευθύνες της απέναντι στην βρετανο - σοβιετική εισβολή στο Ιράν".¹³³

Αν και ο ίδιος ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών, Roosevelt, θεωρούσε πως "το Ιράν δεν είναι σημαντικό για την άμυνα των Ηνωμένων Πολιτειών", εν τούτοις η παρουσία του σοβιετικού στρατού από τη μία στο εσωτερικό της χώρας και τα νέα δεδομένα που δημιούργησε η ιαπωνική επίθεση στο Pearl Harbor με τη γερmano – ιταλική κήρυξη πολέμου εναντίον της χώρας (11 Δεκεμβρίου 1941), είχε ως αποτέλεσμα τα πρώτα αμερικανικά στρατεύματα να φτάσουν στη χώρα το Δεκέμβριο

¹³² Σπύρος Λίτσας, Φιλελεύθερη ΕΜΦΑΣΗ, τεύχος 21, Δεκέμβριος 2004, σ. 34

¹³³ Σπύρος Λίτσας, ο.π., σ. 35

του 1942.¹³⁴

Το Ιράν κατέχει μία κεντρική θέση – κυριολεκτικά και συμβολικά – στη Μέση Ανατολή, και έτσι οι εσωτερικές και οι διεθνείς του σχέσεις έχουν αντίκτυπο στην περιοχή ως σύνολο και στα συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών εκεί.¹³⁵

Με το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης στο ανώτατο ιρανικό πολιτειακό επίπεδο ήταν ελάχιστη έως μηδαμινή. Η κεντρική πολιτική του καθεστώτος του Σάχη ήταν απολύτως συνδεδεμένη με τη Δύση και συγκεκριμένα με τα συμφέροντα των Η.Π.Α. Η σοβιετική όμως επιρροή σε πολιτικό επίπεδο στόχευε και αφορούσε στη βάση του ιρανικού πληθυσμού και συγκεκριμένα στα στοιχεία της ιρανικής κοινωνιολογικής κλίμακας, τα οποία βρίσκονταν υπό καθεστώσ απόλυτης φτώχειας και εξαθλίωσης. Το εσωτερικό πολιτικό σύστημα του Ιράν κατά τη διάρκεια των δεκαετιών μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και μέχρι την Ισλαμική Επανάσταση του 1979 θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως μία εκσυγχρονισμένη μορφή του μεσανατολικού φεουδαρχισμού. Η αγροτική τάξη βρισκόταν στην οικονομική ανυποληψία και υπό τον απόλυτο έλεγχο των μεγαλοκτηματιών, ενώ οι κοινωνικές συνθήκες που χαρακτήριζαν την κοινωνική «κάστα» των πετρελαιο – εργατών δεν βρίσκονταν σε καλύτερο επίπεδο. Ως αποτέλεσμα των εκρηκτικών συνθηκών στη χώρα αλλά και λόγω της παρουσίας του Κόκκινου Στρατού στο Ιράν, δημιουργείται με την απόλυτη στήριξη του Κρεμλίνου το Ιρανικό Κομμουνιστικό Κόμμα (Tudeh), το οποίο αν και δεν καταφέρνει να λάβει ευρεία υποστήριξη από τη συντηρητική ιρανική κοινωνία, εν τούτοις έχει μεγάλη επιρροή στο εσωτερικό της ιρανικής νεολαίας, δημιουργώντας τα πρώτα ψήγματα του ιρανικού εθνικισμού. Ο ιρανικός εθνικισμός κινούνταν ενάντια στην παρουσία των

¹³⁴ Σπύρος Λίτσας, ο.π., σ. 35

¹³⁵ Iran : Time for a New Approach, Report of an Independent Task Force Sponsored by the Council on Foreign Relations, The Council on Foreign Relations, Inc. 2004, σ. 10

αμερικανικών δυνάμεων στο εσωτερικό της χώρας και ζητούσε την ανατροπή του Σάχη, απαιτώντας μία γενικευμένη κοινωνική αναδιαμόρφωση που θα συντελούσε στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου του ιρανικού λαού και στη χάραξη μίας εξωτερικής πολιτικής που δεν θα ακολουθούσε τη Δύση. Η άνοδος του εθνικισμού συνδέθηκε απευθείας με μία αναζωπύρωση του θρησκευτικού συναισθήματος των πολιτών, που ταυτοχρόνως με τα κοινωνικά αιτήματα τους τοποθέτησαν και την θρησκευτική πίστη στο κέντρο των πολιτικών τους «πιστεύω». Με τον τρόπο αυτό, οδηγούμαστε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60 στην άνοδο του πολιτικού Ισλάμ στο Ιράν που δανείζεται τα κομμουνιστικά κοινωνικά αιτήματα για αναδιανομή της γης και για ανατροπή του Σάχη, κατηγορώντας τον ότι είναι πράκτορας της χριστιανικής Δύσης και επιδιώκει την αποσύνδεση του ιρανικού λαού από την θρησκεία των προγόνων του. Ως αποτέλεσμα, έχουμε την σταδιακή αποδυνάμωση των κομμουνιστών στο Ιράν, στοιχείο που ενισχύεται και από το ότι το Ι.Κ.Κ. κηρύχθηκε παράνομο από τον ίδιο τον Σάχη το 1952, και την ταυτόχρονη ενίσχυση του πολιτικού Ισλάμ, που ως οργανωμένο κίνημα αναζητά πλέον ένα πιο ενισχυμένο ρόλο στο εσωτερικό της χώρας.¹³⁶

Στις αρχές της δεκαετίας του 1960, όταν η εξουσία του Σάχη έγινε πιο αυταρχική και σκληρή, αυξήθηκε η πικρία που ένιωθε ο λαός. Έμοιαζε να υπάρχουν δύο μέτρα και δύο σταθμά. Η Αμερική διακήρυττε περήφανα την πίστη της στην ελευθερία και τη δημοκρατία, όμως την ίδια στιγμή υποστήριζε ένθερμα έναν Σάχη που απαγόρευε κάθε αντίδραση στην πολιτική του και στερούσε από τους Ιρανούς βασικά ανθρώπινα δικαιώματα. Μετά το 1953 το Ιράν έγινε προνομιούχος σύμμαχος της Αμερικής. Ως σημαντική πετρελαιοπαραγωγική χώρα, το Ιράν αποτελούσε θαυμάσια αγορά των αμερικανικών υπηρεσιών και της τεχνολογίας. Οι Αμερικανοί θεωρούσαν το

¹³⁶ Σπύρος Λίτσας, ο.π., σσ. 35-37

Ιράν οικονομικό χρυσωρυχείο και, όσο περνούσαν τα χρόνια, οι Ηνωμένες Πολιτείες επαναλάμβαναν τα παλιά πολιτικά μοτίβα που είχαν χρησιμοποιήσει οι Βρετανοί: επιθετική τακτική στην αγορά πετρελαίου, υπερβολική επιρροή στο μοναρχικό πολίτευμα, απαίτηση για διπλωματική ασυλία, παραχωρήσεις και προνόμια στις επιχειρήσεις και το εμπόριο και μία συγκαταβατική στάση απέναντι στους ίδιους τους Ιρανούς. Αμερικανοί επιχειρηματίες και σύμβουλοι εισέρευσαν στη χώρα και κέρδισαν πάρα πολλά χρήματα. Υπήρχε μία καταφανέστατη αντίθεση ανάμεσα στη δική τους ζωή και σε εκείνη που ζούσαν οι περισσότεροι Ιρανοί: οι πρώτοι ζούσαν απομονωμένοι από τον κόσμο και, επειδή τα συμβόλαια εργασίας τους συνδέονταν με τη βασιλική εξουσία, ταυτίστηκαν μοιραία με το καθεστώς. Ήταν μία κοντόφθαλμη, ιδιοτελής πολιτική που τελικά θα προσέδιδε στις Ηνωμένες Πολιτείες έναν δαιμονικό χαρακτήρα.¹³⁷

Στο Ιράν επικρατούσε μία πόλωση : κάποιοι ωφελήθηκαν από την οικονομική άνθηση που έφεραν οι Αμερικανοί, η συντριπτική πλειοψηφία όμως έμεινε πίσω.

Οι ιερατικοί κύκλοι αποκτούν όλο και μεγαλύτερη απήχηση και διαμαρτύρονται ενάντια στη δυτικοποίηση της χώρας και τη σημασία που αποκτούν τα ξένα συμφέροντα. Στο τέλος του 1977, εμφανίζεται επίσης κάποια αναταραχή στα πανεπιστήμια.¹³⁸

Τρεις μεγάλες κατηγορίες αντιπολίτευσης διακρίνονται στις αρχές του 1978:

- Οι επαναστάτες, στους οποίους ανήκουν το Τουντέχ (Κομμουνιστικό Κόμμα) και διάφορες ακροαριστερές ομάδες, ορισμένες από τις οποίες είχαν προσφύγει στον ένοπλο αγώνα από το 1970.

¹³⁷ Κάρεν Άρμστρονγκ, ο.π., σ. 343

¹³⁸ Jean-Marc Balencie Arnaud de La Grange, Εξεγερμένοι Κόσμοι, Αθήνα 2003, σ. 442

- Οι φιλελεύθεροι, που στρατολογούνται κυρίως μεταξύ των εκδυτικισμένων διανοουμένων και δηλώνουν οπαδοί του Εθνικού Μετώπου του Μοσαντέχ,

- και οι θρησκευτικοί από τους οποίους άλλοι πρόσκεινται στο Εθνικό Μέτωπο και άλλοι είναι ένοπλες ομάδες που χρησιμοποιούν τις ίδιες μεθόδους με τους ομολόγους τους της άκρας αριστεράς.

Κοινό σημείο όλων είναι η καταγγελία των ξένων επεμβάσεων και ο Σάχης είναι γι' αυτούς πράκτορας των Ηνωμένων Πολιτειών.¹³⁹

Στις 7 Ιανουαρίου 1978, ξεσπούν διαδηλώσεις στην Κομ. Οι διαδηλωτές δηλώνουν οπαδοί του Αγιατολαχ Χομεϊνί, που ζει τότε εξόριστος στο Ιράκ και καταγγέλλει εδώ και πάνω από δεκαπέντε χρόνια τον Σάχη. Στις 16 Ιανουαρίου 1979, ο Σάχης εγκαταλείπει το Ιράν.¹⁴⁰

Όπως είδαμε, η πρόσδεση του Ιράν στο άρμα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, ο ρόλος της Σοβιετικής Ένωσης ως παράγοντας στήριξης του Ιρανικού Κομμουνιστικού Κόμματος, αλλά και ο έντονος επηρεασμός των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων της χώρας από τη θρησκεία, δημιουργούν το γόνιμο έδαφος για την εμφάνιση του πολιτικού Ισλάμ στη χώρα. Ο συγκερασμός όλων των παραπάνω στοιχείων οδήγησαν στην πτώση του Σάχη και στη δημιουργία της πρώτης ισλαμικής κυβέρνησης, στις 11 Φεβρουαρίου του 1979.¹⁴¹

Σε σύντομο χρονικό διάστημα δημιουργούνται νέες δομές : ισλαμικά δικαστήρια, ένοπλες μιλίσιες (οι pas-darans – οι «Φρουροί της Επανάστασης»), και στις 31 Μαρτίου υιοθετείται με δημοψήφισμα, η αρχή της εγκαθίδρυσης μιας «Ισλαμικής Δημοκρατίας». Το νέο καθεστώς χαρακτηρίζεται από τη

¹³⁹ Jean-Marc Balencie Arnaud de La Grange, ο.π., σ. 442

¹⁴⁰ Jean-Marc Balencie Arnaud de La Grange, ο.π., σ. 442

¹⁴¹ Σπύρος Λίτσας, ο.π., σ. 37

συλλογικότητα της εξουσίας που ενσαρκώνει το ζεύγος Πρόεδρος της Δημοκρατίας / Οδηγός της Επανάστασης. Μοιάζει με μία κληρικαλιστική Δημοκρατία, που στηρίζεται τόσο στη θρησκευτική νομιμότητα (Οδηγός της επανάστασης και θρησκευτικοί θεσμοί) όσο και σε μία δημοκρατική νομιμότητα (μέσω της κυβέρνησης και του κοινοβουλίου, που ανανεώνεται σε τακτά διαστήματα με μία εκλογική διαδικασία που διαξάγεται με σχετικά ελεύθερο και διαφανή τρόπο, που παρόμοιος του, από αυτήν την άποψη, δεν συναντάται σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή.¹⁴²

3.3 Ο ΑΓΙΑΤΟΛΑΧ ΧΟΜΕΪΝΙ ΚΑΙ Η ΙΣΛΑΜΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1979

Η ιρανική επανάσταση του 1979 υπήρξε η τελευταία από τις μεγάλες σύγχρονες κοινωνικές επαναστάσεις, όπως αυτές τις Γαλλίας και τις Ρωσίας. Όμως, ήταν και μία ιδιόμορφη επανάσταση σε τουλάχιστον τρία σημεία : 1) είναι η πρώτη επανάσταση στην οποία η κυρίαρχη ιδεολογία, οι τρόποι οργάνωσης και τα ηγετικά στελέχη ήταν θρησκευτικά στη μορφή και την φιλοδοξία τους. 2) ήταν η πρώτη σύγχρονη επανάσταση που οδήγησε στην εγκαθίδρυση μιας θεοκρατίας, ενώ όλες οι υπόλοιπες νεότερες επαναστάσεις ήταν εναντίον του κράτους και της θρησκείας, και 3) η μόνη σύγχρονη κοινωνική επανάσταση στην οποία οι χωρικοί και οι άτακτοι στρατιώτες των αγροτικών περιοχών έπαιξαν έναν περιθωριακό ρόλο.¹⁴³

Ο Αγιατολαχ Ρουχολά Μουσαβί Χομεϊνί (ή αλλιώς Ιμām Χομεϊνί) θεωρείται ο σημαντικότερος μεταρρυθμιστής στη

¹⁴² Jean-Marc Balencie Arnaud de La Grange, ο.π., σ. 443

¹⁴³ Mehrzad Boroujerdi, ο.π., σ. 16

σύγχρονη ισλαμική ιστορία και ο θεμελιωτής της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν. Γεννήθηκε στις 24 Σεπτεμβρίου του 1902 (20 του μηνός Jamadi al – Akhir 1320) στην πόλη Χομείν του κεντρικού Ιράν κατά την επέτειο της γέννησης της Χαζράτ – ε Φατεμέ, κόρης του προφήτη του Ισλάμ Χαζράτ – ε Μοχάμμαντ.¹⁴⁴

Το 1963 εμφανίζονται διάφορα κινήματα φυλετικής εξέγερσης στην επαρχία Φαρς. Οι θρησκευτικοί υπεύθυνοι παίζουν κεντρικό ρόλο στην αντίδραση ενάντια στις μεταρρυθμίσεις του Σάχη, και ιδιαίτερα την αγροτική, η οποία αποφασίζεται παρά την αντίθεση του шиιτικού κλήρου. Στις 5 Ιουνίου, ο εκπρόσωπος τους, Αγιατολαχ Ρουχολάχ Χομείνι, φυλακίζεται. Απελευθερώνεται μετά από μερικούς μήνες και συνεχίζει την πολιτική του δραστηριότητα. Στη συνέχεια απελαύνεται στην Τουρκία, απ' όπου περνά στο Ιράκ. Όταν το 1965 προσκαλείται στη Νατζάφ για να διδάξει Θεολογία, θεωρείται από τους κυριότερους θρησκευτικούς σίιτες ηγέτες. Το 1978, εκδιώκεται από το Ιράκ και καταφεύγει στη Γαλλία όπου εμφανίζεται ως ηγέτης της αντιπολίτευσης κατά του Σάχη. Την 1η Φεβρουαρίου 1979 επιστρέφει στην Τεχεράνη όπου επιθυμεί να παραμείνει υπεράνω της πολιτικής και ζητά από τους άλλους Αγιατολαχ να μην καταλαμβάνουν επίσημες θέσεις. Όμως, μετά τις αιματηρές επιθέσεις του καλοκαιριού 1981, κατά τη διάρκεια των οποίων αποδεκατίστηκε το γενικό επιτελείο του Κόμματος της Ισλαμικής Δημοκρατίας (PRI) και η κυβέρνηση, ο ιμάμης Χομείνι αφήνει τους ιμάμηδες να πάρουν στα χέρια τους τα ινία του κράτους.¹⁴⁵

Στη Νατζάφ, ο Χομείνι τελειοποίησε την πολιτική θεωρία του για μία καθοδηγούμενη από τον κλήρο ισλαμική επανάσταση. Ήταν μία λαμπρή καινοτομία, που μεταμορφώνει την προνομιούχα θέση των Шиιτών κληρικών σε μία

¹⁴⁴ Ευάγγελος Βενέτης, «Η επίδραση της σκέψης του Αγιατολλά Χομείνι στο шиιτικό Ιράκ», Σημείωμα για τη Μέση Ανατολή, Οκτώβριος 2006, Τεύχος 11, σ. 17

¹⁴⁵ Jean-Marc Balencie Arnaud de La Grange, ο.π., σ. 443

οργανωμένη εμπροσθοφυλακή που παρακινούσε τις μάζες να βγουν στους δρόμους. Παρόλο που ο Χομεϊνί έλπιζε ότι μία Ισλαμική Επανάσταση θα εξαπλωνόταν σε όλη τη Μέση Ανατολή, ο Αραβικός Σουννιτικός κόσμος δεν κυριεύτηκε από το κάλεσμα του σε ένοπλη αντίσταση ενάντια στους υποστηριζόμενους από την Αμερική βασιλιάδες και δικτάτορες της περιοχής. Παρόλο που εντυπωσιάστηκε από την επιτυχία του Χομεϊνί—η Σουννιτική Μουσουλμανική Αδελφότητα, η μητέρα όλων των σουννιτικών φονταμενταλιστικών κινήματων, ονειρευόταν δεκαετίες νωρίτερα την ανατροπή των άδικων μουσουλμάνων διοικητών—Σουνίτες στρατιωτικοί δεν μπορούσαν να συγχωρήσουν τους υπαινιγμούς του Χομεϊνί για τον «Κρυμμένο Ιμάμη» και το γεγονός ότι οι αρμοδιότητες του και ο τίτλος του (Ο Χομεϊνί πάντα ονομαζόταν *Ιμάμης* στο Ιράν) του ανατέθηκαν με υπερφυσικό τρόπο. Το μέγα σχίσμα του Ισλαμικού πολιτισμού, μεταξύ των Σουνιτών και των Σιιτών, που κυριαρχούν μόνο στο Ιράν, το Ιράκ, και το Λίβανο, καλά κρατεί.¹⁴⁶

Η θρησκευτικό – πολιτική σκέψη του Ιμάμ Χομεϊνί συμπυκνώνεται στα παρακάτω σημεία : Αντιτιθέμενος στην εντατική εκδυτικοποίηση της ιρανικής κοινωνίας από την κυβέρνηση του βασιλιά του Ιράν Σάχη Μοχάμαντ Ρεζά Παχλαβί, ο Χομεϊνί θεώρησε την εν λόγω εκδυτικοποίηση ως πολιτικό επεκτατισμό της Δύσης, και δη των Ηνωμένων Πολιτειών, σε βάρος του Ιράν και του ισλαμικού κόσμου. Απότοκο της εποχής της αποικιοκρατίας, ο επεκτατισμός αυτός, κατά το Χομεϊνί, σήμαινε την ταυτόχρονη αλλοίωση και αφανισμό των ισλαμικών δογματικών αρχών και ιδεωδών.¹⁴⁷

Κατά το Χομεϊνί και αναφορικά με τον ισλαμικό κόσμο, δύο είναι τα κύρια σημεία : 1) Προέχει η ενότητα του συνόλου του ισλαμικού κόσμου (Ούμμα) που είναι διαιρεμένος σε έθνη –

¹⁴⁶ Reuel Marc Gerecht, ο.π., σ. 32

¹⁴⁷ Ευάγγελος Βενέτης, ο.π., σ. 17

κράτη. Η διαφορά μεταξύ Σηιτών και Σουνιτών θα πρέπει να θεωρείται ελάσσονος σημασίας, καθώς προέχει η ακεραιότητα του Ισλάμ. 2) Το Ισλάμ ως θρησκεία θα πρέπει να είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την πολιτική, αλλιώς η ενότητα του ισλαμικού κόσμου δεν μπορεί να επιτευχθεί. Είναι γνωστή η έκφραση του ότι «το Ισλάμ χωρίς την πολιτική είναι μηδέν».¹⁴⁸

Ο Αγιατολαχ Χομεϊνί χρησιμοποίησε Σιιτικό συμβολισμό για να επικοινωνήσει με τις μάζες του Ιράν. Κανονικά, ο Χομεϊνί σύγκρινε το μισητό Σάχη με τον Yazid, τον Ουμαγιάντ χαλίφη που διέταξε τη σφαγή του πολυαγαπημένου Husseïn. Κατά συνέπεια, ο αγώνας του Χομεϊνί μεταφράστηκε σε μία αρχέτυπη σύγκρουση μεταξύ θείας δικαιοσύνης και θανάσιμης τυραννίας. Ο Ιρανός Σάχης είχε επιδιώξει των εκμοντερνισμό της χώρας του το ταχύτερο δυνατό με τη βοήθεια των κατακόρυφα αυξανόμενων εσόδων από το πετρέλαιο. Γι' αυτό είχε καλέσει ένα μεγάλο αριθμό από Δυτικούς τεχνικούς στο Ιράν. Κατά κάποια ειρωνεία, αυτό έδωσε τροφή στις αξιώσεις του Χομεϊνί πως ο παραδοσιακός Ισλαμικός πολιτισμός ανταλλάσσόταν με μία βρόμικη Δυτική σούπα. Το αποτέλεσμα ήταν η Ιρανική επανάσταση του 1979. Ο Χομεϊνί ανήλθε στην εξουσία ανάμεσα σε εικοτολογίες πως αυτός είναι ο αντιπρόσωπος του Κρυμμένου Ιμάμη των Σιιτών.¹⁴⁹

Σε σχέση με το σηιτικό Ισλάμ, η διδασκαλία του Ιμάμ Χομεϊνί είναι επίσης ρηξικέλευθη σχετικά με το ρόλο του σηιτικού ιερατείου : Η γενική κοσμοθεωρία των Σηιτών βασίζεται στην αναμονή του Δωδέκατου Απόστολου, του Μαχντί, ο οποίος θα αποδώσει δικαιοσύνη την Ημέρα της Κρίσης. Ενώ παραδοσιακά το ιερατείο διαδραματίζει συμβουλευτικό νομικό – θρησκευτικό ρόλο στην ζωή των πιστών και δεν αναμιγνύεται στην πολιτική, ο Χομεϊνί θεωρεί απαραίτητη την ανάμειξη του ιερατείου στα κοινά και τη

¹⁴⁸ Ευάγγελος Βενέτης, ο.π., σ. 17

¹⁴⁹ Ward Mc Afee, ο.π., σ. 263

διακυβέρνηση του κράτους. Η εν λόγω μεταρρύθμιση κρίνεται απαραίτητη λόγω του ζωτικού κινδύνου που αντιμετωπίζει το σηιτικό Ισλάμ από τον δυτικό επεκτατισμό. Η εν λόγω θεωρία ονομάζεται «velayat – e faqih» (κατά λέξη η υποστήριξη / συντροφικότητα του νομομαθούς, δηλ. Η εποπτεία που πρέπει να ασκεί η κορυφαία ιερατική μορφή στην πολιτική ζωή των μουσουλμάνων εν τη απουσία του Προφήτη του Ισλάμ, Muhammad, και εν αναμονή του Δωδέκατου Αποστόλου, Mahdi).¹⁵⁰

Οι ανωτέρω απόψεις του Χομεϊνί τον έφεραν σε σύγκρουση με το μεταρρυθμιστή Σάχη. Μετά από προσωρινή φυλάκιση, ο Χομεϊνί εξορίστηκε στις 4 Νοεμβρίου 1964 στην Τουρκία και στις 5 Σεπτεμβρίου 1965 μεταφέρθηκε στην ιερή πόλη Νατζάφ του Ιράκ, όπου και παρέμεινε για δεκατρία χρόνια, έως το καλοκαίρι του 1978. Η 13χρονη παραμονή του Χομεϊνί στο Ιράκ έχει συσχετισθεί απόλυτα με την πολιτική του δράση αναφορικά με την αλλαγή του πολιτικού σκηνικού στο Ιράν και την πτώση του Σάχη το 1979. Είναι αλήθεια ότι ο Αγιατολλά Χομεϊνί βρήκε πρόσφορο έδαφος στη Νάτζαφ για την προώθηση των ιδεών του στο γειτονικό Ιράν. Ιδρύοντας ένα σπάνιας ακρίβειας και οργάνωσης δίκτυο μεταφοράς ιδεών, αντιλήψεων και αγαθών, ο Χομεϊνί εργάσθηκε ακαταπόνητα και με επιτυχία για την υλοποίηση της Ισλαμικής επανάστασης στο Ιράν.¹⁵¹

Στις 15 Δεκεμβρίου 1982, ένα διάταγμα του Χομεϊνί αναγγέλλει την ίδρυση ενός κράτους δικαίου. Στις 4 Ιουνίου 1989, όμως, πεθαίνει χωρίς να έχει ρυθμίσει το πρόβλημα της διαδοχής του.¹⁵² Εν αντιθέσει προς την γαλλική και την αμερικανική επανάσταση, η ισλαμική επανάσταση είχε έναν κύριο υποκινητή: τον ιδρυτή της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν, τον Αγιατολαχ Χομεϊνί, μία από τις πλέον περίπλοκες

¹⁵⁰ Ευάγγελος Βενέτης, ο.π., σ. 17

¹⁵¹ Ευάγγελος Βενέτης, ο.π., σ. 17

¹⁵² Jean-Marc Balencie Arnaud de La Grange, ο.π., σ. 443

πολιτικές φυσιογνωμίες του 20^{ου} αιώνα, οποίος, παρ' ότι δημιούργησε ένα νέο καθεστώς στο Ιράν – υπόλογο για πάμπολλες παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, βρήκε περισσότερους από 10 εκατομμύρια Ιρανούς να σπαράζουν στους δρόμους της βουτηγμένης στο πένθος Τεχεράνης την ημέρα του θανάτου του.¹⁵³

Η ιδιομορφία του δόγματος του Χομεϊνί είναι ότι η πολιτική εξουσία που μπορεί να ασκεί η κυβέρνηση αντί για τον ιμάμη έχει υποχρεωτικά θρησκευτικό χαρακτήρα. Στο σύστημα διακυβέρνησης που υιοθετήθηκε στο Ιράν, υπό την ηγεσία του Χομεϊνί, το υψηλότερο αξίωμα θα πρέπει οπωσδήποτε να το κατέχει ένας θρησκευτικός ηγέτης.¹⁵⁴

Ουδείς μπορεί να παραγνωρίσει ότι η ισλαμική επανάσταση σηματοδότησε μία από τις πλέον κομβικές στιγμές και με ιδιαίτερα μεγάλη επιρροή της σύγχρονης πολιτικής ιστορίας, καθώς επίσης και το ότι ο εμπνευστής της κατόρθωσε να συσπειρώσει τους Ιρανούς ενάντια σε ό,τι θεωρούσε πως απειλεί την εθνική και θρησκευτική τους ταυτότητα. Οι ιστορικοί αναγνωρίζουν την εκπληκτική διαίσθηση ενός ανθρώπου που, παρ' ότι ποτέ δεν υπήρξε υπέρμαχος του διαλόγου, ωστόσο μιλούσε με απλότητα και αμεσότητα κατευθείαν στις καρδιές των συμπατριωτών του και διακατεχόταν από την έμφυτη πεποίθηση ότι ένας κληρικός πρέπει να είναι κάτι παραπάνω από το πρόσωπο που οδηγεί τους πιστούς για προσευχή. Ο ίδιος εξάλλου φρόντιζε να δηλώνει συχνά : «Πολιτική και θρησκεία είναι το ένα και το αυτό».¹⁵⁵

Ο Χομεϊνί έκανε αυτό που πολλοί θρησκευτικοί λόγιοι μέσα στους αιώνες ονειρεύονταν. Ανέτρεψε έναν τύραννο. owned a tyrant. Σουνίτες και Σίίτες θεολόγοι

¹⁵³ Το ΒΗΜΑ, 28/07/2002, σ. Υ02, Κωδικός άρθρου Β13623Υ021, ID 247408

¹⁵⁴ Jean-Marc Balencie Arnaud de La Grange, ο.π., σ. 443

¹⁵⁵ Το ΒΗΜΑ, ο.π.

συζήτησαν πολλές φορές της ιδέα της νόμιμης διοίκησης. Η συζήτηση ήταν κοινή επειδή η πραγματικότητα συχνά διαψεύδει και τις πιο μικρές προσδοκίες the discussion. Ο ιδρυτής της Ισλαμικής Δημοκρατίας έδειξε ότι ένας βασιλιάς μπορεί να κληθεί να λογοδοτήσει. Η ιδέα της δικαιοσύνης—ότι όλοι οι άνθρωποι, είτε είναι ευγενικής ή ταπεινής καταγωγής, πρέπει να ζουν σύμφωνα με τον ίδιο νόμο—είναι ελαστική στην ισλαμική ιστορία. Ο Χομεϊνί μπορεί να έγινε ο ίδιος τύραννος και να πρόδωσε την προσωπική του υποχρέωση να ζει κάτω από το νόμο, αλλά για μία καταπληκτική στιγμή, στα μάτια των κληρικών που ήταν πολιτικά αντίθετοι και απωθούνταν από τις αξίες και τη ρητορική του Χομεϊνί, απέδωσε κριτική.¹⁵⁶

Ο θάνατος του ήταν ημέρα πένθους για τον ιρανικό λαό που λάτρεψε σαν επίγειο σωτήρα του τον αγέλαστο ιμάμη, ανατροπέα της αμερικανόφιλης μοναρχίας του Σάχη και ιδρυτή του πρώτου θεοκρατικού πολιτικού συστήματος. «Αυτή δεν είναι μία συνηθισμένη κυβέρνηση» είχε διακηρύξει. «Είναι η κυβέρνηση του Θεού». Κάτι που σήμαινε ότι όποιος αντιτίθεται στην κυβέρνηση, αντιτίθεται στο Θεό, διαπράττει με άλλα λόγια βλασφημία...¹⁵⁷

Ο Χομεϊνί ήταν ένας από τους πιο δυναμικούς ηγέτες του ισλαμικού κόσμου στα χρόνια μας. Ο Χομεϊνί στα μηνύματα του τόνιζε την ισλαμική πίστη, με έναν παραδοσιακό και ίσως φονταμενταλιστικό τρόπο, και σχεδόν πάντα αναφερόταν στους «δίδυμους Σατανάδες», την Δύση και την Ανατολή.¹⁵⁸

Ο μέγας Αγιατολαχ Ρουχολάχ Χομεϊνί, ο οποίος κατά τη διάρκεια της Ιρανικής Επανάστασης ήταν ο Marja-e-Taqlid με τον μεγαλύτερο αριθμό ακολούθων στον κόσμο του δωδεκαϊστικού Σιιτισμού, εισήγαγε ένα εντελώς καινούργιο δόγμα: το Velayat-e-Faqih ή «Αντιβασιλεία των Νομικών».

¹⁵⁶ Reuel Marc Gerecht, ο.π., σ. 33

¹⁵⁷ Το ΒΗΜΑ, ο.π.

¹⁵⁸ Akbar S. Ahmed, Islam Globalization and Postmodernity, London 1994, σσ. 98-99

Σύμφωνα με το δόγμα αυτό, ο πιο υποσχόμενος Μέγας Αγιατολαχ θα διοικούσε τους πιστούς εν απουσία του Δωδέκατου Ιμάμη, και έτσι θα γινόταν ο ύπατος αρχηγός. Το δόγμα του Αγιατολαχ Χομεϊνί απορρίφθηκε από τους άλλους μεγάλους Αγιατολάδες. Παραδοσιακά οι πνευματικοί ηγέτες των Σιιτών απέφευγαν την κοσμική δύναμη, και πολύ πίστευαν ότι η καινοτομία του Χομεϊνί ήταν αιρετική. Το χάρισμα του και οι ηγετικές του ικανότητες, όμως, ήταν επαρκή για να πείσουν το ιρανικό εκλογικό σώμα να επικυρώσει ένα σύνταγμα που να δίνει στον Ύπατο Αρχηγό, ο οποίος δεν είναι αιρετός, εξουσία σε όλες τις όψεις της κυβέρνησης.¹⁵⁹

Ο Χομεϊνί στο βιβλίο του «Ισλαμική Διακυβέρνηση» κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της ισλαμικής διακυβέρνησης :

Ένα σώμα νόμων από μόνο του δεν είναι αρκετό για την αναμόρφωση μιας κοινωνίας. Για να μπορέσει ο νόμος να διασφαλίσει την αναμόρφωση και την ευτυχία του ανθρώπου, πρέπει να υπάρχει μία εκτελεστική δύναμη και ένας εκτελεστής. Για το λόγο αυτό, ο Παντοδύναμος Θεός, μαζί με την αποκάλυψη των νόμων (π. χ. τις διατάξεις της Σαρία), έδωσε μία ιδιαίτερη μορφή διακυβέρνησης με εκτελεστική και διοικητική σύσταση.¹⁶⁰

Ο Πιο Ευγενής Αγγελιοφόρος ήταν επικεφαλής των εκτελεστικών και διοικητικών θεσμών της μουσουλμανικής κοινότητας. Εκτός από το να μεταβιβάζει και να εξηγεί και να ερμηνεύει τα άρθρα της πίστης και τις διατάξεις και τους θεσμούς του Ισλάμ, είχε αναλάβει την επιβολή του νόμου και την εγκαθίδρυση των ισλαμικών διατάξεων, δηλαδή, να φέρει σε ύπαρξη το ισλαμικό κράτος. Δεν ευχαριστιόταν με την διακήρυξη του νόμου, αλλά ταυτόχρονα τον εκτελούσε

¹⁵⁹ William O. Beeman, Elections and the Governmental Structure in Iran : Reform Lurks Under the Flaws, the Brown Journal of World Affairs, VOLUME XI, ISSUE 1 SUMMER / FALL 2004, σ. 3

¹⁶⁰ Imam Khomeini, Governance of the Jurist (Velayat – e Faqeeh), translated by Prof. Hamid Algar, The Institute for Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works (International Affairs Department), Iran Chamber Society, σ. 18

κόβοντας χέρια και με μαστιγώματα και λιθοβολισμούς. Μετά τον Πιο Ευγενή Αγγελιοφόρο, ο διάδοχος του είχε το ίδιο καθήκον και λειτουργία. Όταν ο Προφήτης όριζε έναν διάδοχο, δεν ήταν μόνο για τη μεταβίβαση των άρθρο της πίστης και του νόμου. Ήταν για την επιβολή του νόμου και την εκτέλεση των διατάξεων του Θεού. Ήταν αυτή η λειτουργία – η εκτέλεση του νόμου και η εγκαθίδρυση των ισλαμικών θεσμών – που έκανε τον διορισμό του διαδόχου τόσο σημαντικό πράγμα, ώστε ο Προφήτης θα είχε αποτύχει στην αποστολή του αν το είχε αγνοήσει. Γι' αυτό και μετά τον Προφήτη, οι μουσουλμάνοι ακόμη χρειάζονταν κάποιον για να εκτελεί τους νόμους και να σταθεροποιεί το θεσμό του Ισλάμ στην κοινωνία, ώστε να μπορέσουν, αν γίνεται, να αποκτήσουν την ευτυχία σ' αυτόν τον κόσμο και στον επόμενο.¹⁶¹

Στην πραγματικότητα, οι νόμοι και οι κοινωνικοί θεσμοί χρειάζονται από τη φύση τους έναν εκτελεστή. Πάντα και παντού ισχύει το ότι η νομοθεσία από μόνη της έχει πολύ μικρό όφελος : η νομοθεσία από μόνη της δεν μπορεί να διαβεβαιώσει την ευημερία του ανθρώπου. Μετά την εγκαθίδρυση της νομοθεσίας, πρέπει να εμφανιστεί μία εκτελεστική δύναμη, μία δύναμη που να εκτελεί τους νόμους και τις ετυμηγορίες των δικαστηρίων, επιτρέποντας όμως τους ανθρώπους να ωφεληθούν από τους νόμους και τις δίκαιες καταδίκες των δικαστηρίων. Το Ισλάμ έχει εγκαταστήσει μία τέτοια εκτελεστική δύναμη με τον ίδιο τρόπο που έχει φέρει τους νόμους σε ύπαρξη. Το άτομο που φέρει αυτήν την εκτελεστική δύναμη ονομάζεται vali – yi amr.¹⁶²

¹⁶¹ Imam Khomeini, ο.π., σ. 18

¹⁶² Imam Khomeini, σ. 18

3.4 ΤΟ ΙΡΑΝ ΣΗΜΕΡΑ

Η ιρανική επανάσταση του Φεβρουαρίου 1979 ήταν ένα γεγονός το οποίο ανήγγειλε την επιστροφή των θρησκευτικών επαναστάσεων στα χρονικά της σύγχρονης ιστορίας. Η γρήγορη πτώση ενός ισχυρού αυτοκρατορικού καθεστώτος, η χρήση της θρησκείας ως πρωταρχική ενέργεια για πολιτική κινητοποίηση, το τρομακτικό επίπεδο εχθροπάθειας ενάντια στη Δύση, και η εγκαθίδρυση μιας θεοκρατίας στις τελευταίες δεκαετίες του εικοστού αιώνα έχουν εγείρει σοβαρά ερωτήματα στους μελετητές της συγκριτικής πολιτικής. Η επανάσταση βοήθησε στο να εγκαινιαστεί ένα ρεύμα πολιτικού ακτιβισμού στον μουσουλμανικό κόσμο, το οποίο αναφέρεται ως «Ισλαμικός φονταμενταλισμός», «Ισλαμική πολεμικότητα», «Ισλαμικές ριζοσπαστικές ιδέες».¹⁶³

Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν είναι μοναδική ανάμεσα στα σύγχρονα πολιτικά συστήματα με την έννοια ότι είναι μία θεοκρατία που διαπνέεται από ισχυρά δημοκρατικά στοιχεία. Ως η μοναδική στον κόσμο θεοκρατική δημοκρατία, το πολιτικό σύστημα του Ιράν είναι οργανωμένο γύρω από την αρχή ότι ο Σιϊτικός κλήρος έχει το θεϊκό δικαίωμα να διοικεί από τη στιγμή που είναι ικανοί ερμηνευτές της θέλησης του Θεού. Η χώρα διοικείται από έναν αρχι – κληρικό, ο οποίος έχει τον τίτλο του «Ύπατου Αρχηγού» και απολαμβάνει μάλλον εκτεταμένες εξουσίες.¹⁶⁴

Παρόλα αυτά, το ιρανικό πολιτικό σύστημα έχει ισχυρά δημοκρατικά στοιχεία με την έννοια ότι το σύνταγμα αναγνωρίζει την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας και τη διάκριση των εξουσιών, κάνει συχνές αναφορές στα ατομικά δικαιώματα, και απονέμει στο εκλογικό σώμα το δικαίωμα να επιλέγει τον πρόεδρο, μέλη του κοινοβουλίου, την Συνέλευση των

¹⁶³ Mehrrzad Boroujerdi, ο.π., σ. 1

¹⁶⁴ Mehrrzad Boroujerdi, ο.π., σ. 2

θρησκευτικών Εμπειρογνομώνων, και τοπικά συμβούλια δήμων και κοινοτήτων. Αυτό το ανακάτεμα θεοκρατικών και δημοκρατικών χαρακτηριστικών στο ιρανικό σύνταγμα έχει οδηγήσει πολλές φορές σε ένταση. Η νομιμότητα της Ισλαμικής Δημοκρατίας επαφίεται εν μέρει στη λαϊκή κυριαρχία και εν μέρει στη συμμόρφωση της σε έναν αποκεκαλυμένο θρησκευτικό νόμο. Οι περισσότεροι πολιτικοί εκλέγονται από το λαό, αλλά επιβλέπονται από κληρικούς οι οποίοι είναι πλήρως υπόλογοι μόνο στην θρησκευτική τους συνείδηση και σε ακόμη ένα άτομο. Έτσι η Ισλαμική Δημοκρατία έχει ένα ρήγμα στις βάσεις της νομιμότητάς της.¹⁶⁵

Η Ιρανική μορφή διακυβέρνησης είναι μοναδική. Αν και είναι φυσικώς δεμένη με την σιιτική θρησκευτική φιλοσοφία, ώστε να χαρακτηρίζεται μερικώς «θεοκρατία», χάνει τα χαρακτηριστικά εκείνα που την διαχωρίζουν από άλλους κυβερνητικούς θεσμούς, και τα χαρακτηριστικά αυτά είναι πολύ δύσκολο να βρεθούν πουθενά αλλού στον κόσμο.¹⁶⁶

3.4.1 Ιρανικοί κρατικοί θεσμοί και πολιτικοί παράγοντες¹⁶⁷

3.4.1.1 Η θρησκευτική κυβέρνηση του Ιράν (velayat – e faqih)

Επικεφαλής : Ayatollah Ali Khamenei (από το 1989)

Το σύνταγμα του Ιράν εξουσιοδοτεί τον κλήρο να επιλέγει τον καλύτερο να υπηρετήσει ως ο διοικων νομομαθής (vali – ye faqih) ή Αρχηγός (rahbar). Στην εξουσία του συμπεριλαμβάνεται :

¹⁶⁵ Mehrrzad Boroujerdi, ο.π., σ. 2

¹⁶⁶ William O. Beeman, ο.π., σ. 2

¹⁶⁷ Iran : Time for a New Approach, ο.π., σσ. 74-76

- Επιδοκιμασία / παύση του προέδρου
- Επίβλεψη της γενικής πολιτικής της κυβέρνησης
- Αρχιστράτηγος των ενόπλων δυνάμεων. Εξουσία να κηρύξει πόλεμο
- Διορισμός του δικαστικού σώματος και έλεγχος των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών εκπομπών και επικεφαλής άλλων κοινωνικών θεσμών

Άλλες σφαίρες επιρροής περιλαμβάνουν παραστατικές οικονομικές οργανώσεις, το δίκτυο της προσευχής της Παρασκευής, και αντιπροσώπους του Αρχηγού διασκορπισμένους σε ολόκληρη τη χώρα και σε όλη τη γραφειοκρατία.

Το 1989, συνταγματικές αναθεωρήσεις κατήργησαν την απαίτηση να αναγνωρίζεται ο Αρχηγός από τους κληρικούς ομότιμους του ως *marja*, ή να αναγνωρίζεται πηγή άμιλλας, και αφαίρεσαν όρους για ένα διοικητικό συμβούλιο.

Από την επανάσταση και μετά, οι εξουσίες του Αρχηγού προοδευτικά αυξήθηκαν. Το 1988, η εντολοδοσία του έγινε απόλυτη και ανυψώθηκε στην υψηλότερη βαθμίδα θεϊκής εντολής, και το 1989 συνταγματικές αναθεωρήσεις του έδωσαν ρητά τη θέση του «απόλυτου γενικού επίτροπου» της κυβέρνησης.

Από το 1989, το αξίωμα του Αρχηγού εξελίχθηκε αρκετά ως προς τις αρμοδιότητες, τις βλέψεις και την εξουσία. Ο Khamenei τυπικά ευθυγραμμίζεται με τη συντηρητική του βάση αλλά έχει αποδειχθεί ικανός να συμβιβάζεται με τους αναμορφωτές. Η απόλυτη εξουσία του είναι κάπως περιορισμένη ως αποτέλεσμα του σχετικά σεμνού βαθμού του στην κληρική ιεραρχία.

3.4.1.2 Η προεδρία

Λόγω του μεταεπαναστατικού κυνηγιού για εξουσία, η προεδρία της Ισλαμικής Δημοκρατίας επρόκειτο να είναι διοικητικά ανίκανη. Αρχικά. Ο ρόλος του προέδρου ήταν μία τυπικότητα, και ο πρωθυπουργός διατύπωνε και εκτελούσε πολιτική. Το 1989, ο θάνατος του Khomeini παρακίνησε μία σεμνή επαναδιαμόρφωση του συστήματος, εξαλείφοντας το αξίωμα του πρωθυπουργού και μετατρέποντας τον πρόεδρο σε ονομαστικό αρχηγό της κυβέρνησης. Προεδρικές εκλογές γίνονται κάθε τέσσερα χρόνια, και το μετέπειτα υπόκειται σε έναν συνταγματικό περιορισμό δύο θητειών. Η προεδρία παραμένει ρητά κατώτερη από τον Αρχηγό και ασκεί περιορισμένη υλική εξουσία δια μέσου της επίβλεψης του στα διάφορα υπουργεία. Ο πρόεδρος επίσταται ισχυρών κυβερνητικών σωμάτων, αλλά η εξουσία του είναι βοηθητικό μέσο στις ανεπίσημες σχέσεις με άλλους μεσίτες εξουσίας. Το 2002, ο Khatami εισήγαγε δύο νομοσχέδια για κοινοβουλευτική μελέτη που θα μπορούσαν να ενισχύσουν αρκετά την συνταγματική εξουσία του προέδρου. Το Συμβούλιο των Φυλάκων απέρριψε δύο φορές τα νομοσχέδια αυτά, και υπάρχει μικρή πιθανότητα για αναβίωση της εκτέλεσής τους.

3.4.1.3 Συμβούλιο των Φυλάκων (Shura – ye Negahban)

Επικεφαλής : Ayatollah Ahmad Jannati

Αυτό το σώμα των δώδεκα δικαστών αποτελείται από έξι θρησκευτικούς δικαστές και έξι λαϊκούς. Είναι εξουσιοδοτημένο να επιθεωρεί όλη τη νομοθεσία για να ελέγχει την συμβατότητα

της με τους θεσμούς του Ισλάμ και του Ιράν, και επίσης έχει την αρμοδιότητα να επιβλέπει τις εκλογές. Το σύνταγμα του Ιράν εξουσιοδοτεί τους έξι κληρικούς του συμβουλίου με σχετικά ευρεία δικαιοδοσία.

Ο Ανώτατος Αρχηγός παίζει τον μεγαλύτερο ρόλο στην επιλογή και επίβλεψη του Συμβουλίου των Φυλάκων.

Τη δεκαετία του 1980, το συμβούλιο τακτικά συγκρούονταν με το κοινοβούλιο για θέματα ιδεολογίας, εμποδίζοντας δύο σημαντικές προσπάθειες της μεταεπαναστατικής κυβέρνησης – αναμόρφωση της χώρας και εθνικοποίηση του ξένου εμπορίου – βάσει μίας πατροπαράδοτης ερμηνείας του Ισλαμικού Νόμου.

Οι συγκρούσεις με το κοινοβούλιο κατά τη δεκαετία του 1980 οδήγησαν σε έναν καινούργιο τρόπο λήψης αποφάσεων – *maslehat*, ή σκοπιμότητα – ο οποίος τυπικά ανύψωσε εθνικιστικά συμφέροντα πάνω από όλα, συμπεριλαμβανομένων των περιορισμών του Ισλαμικού Νόμου.

Από το 1992, το συμβούλιο μεγάλη εξουσία να καθορίσει την σχετική ελευθερία των εκλογών σφετεριζόμενο την αρμοδιότητα να καθορίζει την καταλληλότητα των υποψηφίων για εκλόγιμο αξίωμα.

3.4.1.4 Ισλαμική Συμβουλευτική Συνέλευση (Majlis – e Shura – ye Islami)

Το ιρανικό κοινοβούλιο χρονολογείται στην Συνταγματική Επανάσταση του 1905 – 11. Σήμερα οι αρμοδιότητες του περιλαμβάνουν:

- Επίβλεψη του εκτελεστικού κλάδου (μέσω επιδοκίμασας / καταγγελίας των υπουργών)

- Επικύρωση των διεθνών συμφωνιών
- Ευθύνη για την οικονομική πολιτική μέσω της κατάρτισης του ετήσιου κυβερνητικού προϋπολογισμού και εγκρίνοντας την μακροπρόθεσμη διαδικασία προγραμματισμού.

Οι περιορισμοί στο Majlis είναι αξιοσημείωτοι. Όλη η νομοθεσία πρέπει να επιθεωρείται και να εγκρίνεται από το Συμβούλιο των Φυλάκων.

3.4.1.5 Συνέλευση των Εμπειρογνωμόνων (Majlis – e Khobregan)

Επικεφαλής : Ayatollah Ali Meshkini

Η Συνέλευση των Εμπειρογνωμόνων ιδρύθηκε το 1979 ως μία εκλεκτή συνταγματική συνέλευση, αλλά διαλύθηκε αμέσως μετά την έγκριση του συντάγματος.

Το 1982 συνήλθε μία νέα Συνέλευση των Εμπειρογνωμόνων για υποθέσεις σχετικά με τη διαδοχή και η πρωτεύουσα αρμοδιότητα της ήταν η επιλογή του Υπατου Αρχηγού. Αποτελείται από ογδόντα έξι θρησκευτικούς λόγιους, οι οποίοι εκλέγονται μέσω εθνικής ψηφοφορίας για να υπηρετήσουν μία οκτάχρονη θητεία. Μία απαραίτητη προϋπόθεση για τους υποψηφίους είναι η θρησκευτική μόρφωση, αλλά τα μέλη της δεν είναι απαραίτητο να είναι κληρικοί (τουλάχιστον στη θεωρία). Παρόλα αυτά, οι υποψήφιοι πρέπει αυστηρά να εξασφαλίζουν την υποστήριξη τους στο status quo. Επειδή οι αρμοδιότητες της είναι λίγες και αρκετά επεισοδιακές, η συνέλευση έχει πολύ μικρό ρόλο στην καθημερινή πολιτική του Ιράν.

3.4.1.6 Συμβούλιο των Σκοπιμοτήτων (Majma – ye Tashkhis – e Maslahat – e Nezam ή Συμβούλιο για τη φορολογία των συμφερόντων του Συστήματος)

Επικεφαλής : πρώην πρόεδρος Hashemi Rafsanjani

Λόγω της επίμονης διαμάχης μεταξύ του κοινοβουλίου και του Συμβουλίου των Φυλάκων, ο Ayatollah Khomeini διακήρυξε το 1988 ότι τα συμφέροντα του κράτους είναι ιεραρχικά υψηλότερα «από όλες τις διατάξεις που δημιουργήθηκαν ή διατάχθηκαν απευθείας από τον Αλλάχ». Το Συμβούλιο των Σκοπιμοτήτων ιδρύθηκε για να θεσμοθετήσει αυτήν την αρχή. Οι αρμοδιότητες του περιλαμβάνουν :

- Διαμεσολάβηση μεταξύ του κοινοβουλίου και του Συμβουλίου των Φυλάκων όσον αφορά στην αμφιλεγόμενη νομοθεσία
- Συμβουλεύει τον Αρχηγό στη γενική πολιτική του κράτους

Το Συμβούλιο των Σκοπιμοτήτων επεκτάθηκε το 1997, για την ετοιμασία της ανάληψης του από τον μετέπειτα πρόεδρο Hashemi Rafsanjani. Τα μέλη του εκτίουν μία πεντάχρονη θητεία. Περιλαμβάνει τους επικεφαλής των τριών κλάδων της κυβέρνησης, έξι κληρικούς του Συμβουλίου των Φυλάκων, σχετικούς υπουργούς, και άλλους διορισμένους από τον Ύπατο Αρχηγό. Η λήψη των αποφάσεων παραμένει καλυμμένη και μυστική.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

4 ΙΣΛΑΜ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ

4.1 Μία ορθόδοξη προσέγγιση

Υπάρχουν σημεία της ισλαμικής θεολογίας πάνω στα οποία θα μπορούσε να ασκήσει κριτική ή να επιβεβαιώσει την αντίθεση του σ' αυτά κάθε χριστιανός οποιουδήποτε δόγματος. Αναφέρουμε π. χ. την περί Ιησού διδασκαλία του Ισλάμ, την οποία δεν θα μπορούσε ούτε στο ελάχιστο και ο πιο απλός χριστιανός ανατολής και δύσεως.¹⁶⁸

Η προσέγγιση μας αυτή τη στιγμή με το Ισλάμ θα πρέπει να γίνει από τα εξής σημεία :

α) Το πρώτο στοιχείο είναι η απουσία της διδασκαλίας για την «κατ' εικόνα Θεού» δημιουργία του ανθρώπου. «Η ερμηνεία που δίνουμε στη δημιουργία του ανθρώπου 'κατ' εικόνα' Θεού, έχει καίριες συνέπειες για τον προσδιορισμό του ήθους και την Ηθική».¹⁶⁹ Αν στις Εκκλησίες της Δύσης η «δυτική λογικοκρατία συνέδεσε το κατ' εικόνα με τη φύση του ανθρώπου, με τον άνθρωπο ως 'όν καθόλου', ως είδος», στο Κοράνιο θεμελιώνεται a priori η διδασκαλία ότι ο άνθρωπος πλάστηκε από το Θεό ως ένα είδος ανάμεσα σε τόσα άλλα, έστω το καλύτερο.¹⁷⁰

Ο άνθρωπος στο Ισλάμ είναι ένα τμήμα της ανθρώπινης φύσης, γι' αυτό και στέκει απέναντι στο Θεό, και η μόνη

¹⁶⁸ Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σ.35

¹⁶⁹ Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σ. 35-36, πρβλ. Χ. Γιανναρά, Η ελευθερία του ήθους, Αθήνα, 1979, σ. 35

¹⁷⁰ Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σ. 36

δυνατότητα σχέσης μαζί του είναι η τυφλή υποταγή στο θέλημα του. Έτσι η πίστη προσλαμβάνει στο Ισλάμ ιδιαίτερη σημασία, όντας η μόνη παραχωρημένη από το Θεό δυνατότητα καταξίωσης του μπροστά στη θεϊκή παντοδυναμία.¹⁷¹

β) Η ορθόδοξη θεολογία του «κατ' εικόνα» μας οδηγεί στην απόρριψη της κατανόησης του ανθρώπου ως βιολογικής ύπαρξης», επειδή «δεν εξαντλεί τον άνθρωπο», και στην αποδοχή της άποψης (που είναι άποψη των Πατέρων) ότι ο άνθρωπος οντολογικά είναι όν θεολογικό. «Η οντολογία του είναι εικονική» κατά τον Π. Νέλλα.¹⁷²

Στο ανεικονικό Ισλάμ λείπει η κίνηση. Ο άνθρωπος μένει σταθερός μπροστά στο Θεό και αναμένει την κρίση του. Καμιά δυνατότητα κίνησης προς εκείνον, παρά μόνο γνωστική κατανόηση των εντολών του. Η ελευθερία του περιορίζεται στο μέτρο που μπορεί να ενεργοποιήσει το νου του, το λογικό του, για την αφομοίωση των θείων επιταγών. Γι' αυτό και αδυνατεί να κατανοήσει την κίνηση του Χριστού ως Θεού προς τον άνθρωπο.¹⁷³

Η εικόνα έχει άμεση σχέση με την ενανθρώπιση, την οποία το Ισλάμ απορρίπτει εμφαντικά, το ίδιο και την εικόνα. Αν η εικόνα προϋποθέτει τον διαπροσωπικό διάλογο Θεού και ανθρώπου, αυτό αποτελεί το μέγα σκάνδαλο για το Ισλάμ. Δεν είναι τυχαίο ότι ο εικονισμός στο Ισλάμ σταματάει σε κάθε είδος συμβολισμού με την καλλιτεχνική απόδοση εδαφίων από το Κοράνιο, ή άλλων σχημάτων που αποτελούν σύμβολα μίας υπερκόσμιας πραγματικότητας απρόσιτης στον άνθρωπο.¹⁷⁴

γ) Υπάρχει και τρίτο σημείο. Πρόκειται για της θεοκρατικές αντιλήψεις που ποτέ δεν έλειψαν και από πολλές χριστιανικές κοινότητες της Δύσεως. Η θεοκρατία που

¹⁷¹ Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σ. 36

¹⁷² Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σ. 37, πρβλ. Π. Νέλλα, Ζώνον θεούμενον, Αθήνα 1979, σ. 30

¹⁷³ Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σσ. 37-38

¹⁷⁴ Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σ. 38

επέβαλλε ο Καλβίνος στη Γενεύη, οι αντιλήψεις για την πολιτεία του Θεού, οι μέχρι σήμερα υφιστάμενες θεοκρατικές αντιλήψεις του παπισμού, εναρμονίζονται με τις θεολογικές απόψεις του Ισλάμ.¹⁷⁵

4.2 Ισλάμ εναντίον Χριστιανισμού : Αντιμετώπιση της εξουσίας

Οι δύο αδιαμφισβήτητες πηγές του Ισλάμ είναι το Κοράνι και ο Μωάμεθ. Οι Μουσουλμάνοι θεωρούν το Κοράνι ως τον ίδιο το Λόγο του Θεού και το Μωάμεθ ως τον τελευταίο Προφήτη του. Εάν έπρεπε να αποδοθεί η αξιοπιστία της γνώσης και του ορισμού του Ισλάμ μεταξύ των Μουσουλμάνων σε έναν παράγοντα, αυτός θα ήταν το κείμενο του Κορανίου και οι λόγοι και οι πράξεις του Μωάμεθ. Στην ουσία, ο Μωάμεθ και το Κοράνι αποτελούν ισότιμα αξιόπιστες πηγές του Ισλάμ.¹⁷⁶

Το ίδιο το Κοράνι σε αρκετούς στίχους του δίνει έμφαση στην κεντρική θέση που έχει ο Μωάμεθ : «Αληθώς, στον Προφήτη του Αλλάχ προσφέρεται ένα άριστο παράδειγμα για εκείνον ο οποίος ελπίζει να συναντήσει τον Αλλάχ και την Τελευταία Ημέρα και ο οποίος έχει πολύ στο νου του τον Αλλάχ». Από τη μελέτη του Κορανίου και του Μωάμεθ, μπορούμε να εντοπίσουμε ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά του Ισλάμ. Η πρώτη ιδιαιτερότητα του Ισλάμ, η οποία και το διακρίνει από άλλες θρησκείες, ανάμεσα στις οποίες και το Χριστιανισμό, είναι η πολιτική του θεώρηση, η οποία παρέμεινε η ίδια καθ' όλη τη διάρκεια των πρώτων τριών αιώνων της ιστορίας του. Ο Χριστός δίδαξε μία μη πολιτική θρησκεία και, κατά τον Μόρτιμερ,

¹⁷⁵ Αλέξανδρου Καριώτογλου, ο.π., σ. 39

¹⁷⁶ Χρυσόστομου Σελαχβαρζί, ο.π., σ. 54

Η ιδέα μιας μη πολιτικής θρησκείας για την εποχή εκείνη ήταν καινοτομία την οποία η Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία η ίδια δεν μπορούσε να εκλάβει με την φαινομενική της αξίας. Η έκφραση της υποταγής, την οποία η Αυτοκρατορία ανέμενε από τους υπηκόους της, περιείχε την αναγνώριση της θεϊκής διάστασης του αυτοκράτορα. Εφόσον οι Χριστιανοί αυτό το αρνούσαν, διώκονταν σε διάφορους βαθμούς έντασης, έως ότου έφτασε η ημέρα τρεις αιώνες μετά τον Ιησού) όπου ο ίδιος ο αυτοκράτορας έγινε Χριστιανός. Από τη στιγμή που έγινε αυτό, ο Χριστιανισμός έπαψε να είναι πλέον μία μη πολιτική θρησκεία. Ένας Χριστιανός νομοθέτης ήταν επόμενο να ακολουθεί τα χριστιανικά διδάγματα, να προωθεί το αληθινό χριστιανικό δόγμα, και να καταστέλλει τις αιρέσεις. Πέρασαν πάνω από χίλια χρόνια μέχρι να εμφανιστεί μία σχολή πολιτικής σκέψης, η οποία να προτείνει ότι η θρησκευτική πίστη ήταν ένα θέμα το οποίο θα έπρεπε να απασχολεί το άτομο και με την οποία το κράτος δεν θα έπρεπε να ασχολείται. Ωστόσο, όλο αυτό το χρονικό διάστημα οι Χριστιανοί κράτησαν ζωντανή την έννοια της «Εκκλησίας» ως κάτι ξεχωριστού από το κράτος. Παρ' όλο που η Εκκλησία και το κράτος μπορεί να αποτελούνταν από την ίδια μερίδα λαού, είχαν ξεχωριστή ηγεσία ενώ ο ρόλος τους ήταν διαφορετικός και συμπληρωματικός, ακόμη και όταν στην πράξη υπήρχε αλληλοεπικάλυψη και συγκρούσεις. Τα τελευταία 200 χρόνια, η Εκκλησία και το κράτος απομακρύνθηκαν ακόμη περισσότερο σε πολλές χριστιανικές κοινότητες. Οι Χριστιανοί αποδείχτηκαν ικανοί να δικαιώσουν το γεγονός αυτό επιστρέφοντας στο αυθεντικό δόγμα του Χριστιανισμού.¹⁷⁷

Ο Ιησούς είπε : «Η βασιλεία μου δεν ανήκει σε αυτόν τον κόσμο. Εάν η βασιλεία μου ανήκε σε αυτόν τον κόσμο, οι ακόλουθοι μου θα έπρεπε να αγωνιστούν και να με

¹⁷⁷ Χρυσόστομου Σελαχβαρζί, ο.π., σσ. 55-56, πρβλ. Edward Mortimer, Faith and Power: The Politics of Islam, New York, Random House 1982, σσ. 32-33

προφυλάξουν από το να με παραδώσουν στις Εβραϊκές αρχές. Όχι, η βασιλεία μου δεν ανήκει εδώ». Το Ισλάμ από την άλλη πλευρά, αποτελεί το αντίθετο. Είναι πολιτικό τόσο σε επίπεδο σκέψης, όσο και σε επίπεδο πραγματικότητας (πρακτική του Μωάμεθ και των τελευταίων τεσσάρων Χαλίφηδων). Το μήνυμα του Ισλάμ, όπως επιδεικνύεται ρητώς στους Μεδινικούς στίχους του Κορανίου, αποτελεί μία μάλλον πολιτική θεωρία με στόχο τη δημιουργία ενός κράτους το οποίο έγινε πραγματικότητα από το Μωάμεθ το 622.¹⁷⁸ Με τα λόγια του Mozaffari :

Η ιδιομορφία του Κορανίου έγκειται στο γεγονός ότι δεν πρόκειται για θεωρητική εργασία η οποία είχε διαμορφωθεί εκ των προτέρων. Πρόκειται για ένα βιβλίο δράσης ή, για να είναι κανείς ακριβέστερος, πρόκειται για μια διήγηση ενεργειών και εμπειριών μιας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων σε ένα συγκεκριμένο γεωγραφικό πλαίσιο σε μία συγκεκριμένη στιγμή της ιστορίας. Η εμπειρία αυτή εκτυλίχθηκε με σκοπό την ανατροπή της υπάρχουσας τάξης και την αντικατάσταση της με μία νέα τάξη, της Κοινωνία της Μεδίνας. Για να επιτευχθεί αυτό χρειάστηκαν εικοσιτρία χρόνια, από τη στιγμή όπου ο Αρχιτέκτονας δήλωσε την πρόθεση του να ξεκινήσει το νέο του έργο, μέχρι την ημέρα την οποία το έργο του αυτό ολοκληρώθηκε (8 Ιουνίου 632).¹⁷⁹ «Σήμερα τελειοποίησα τη θρησκεία σας και σας τα παρέδωσα όλα του κόσμου τα καλά. Για σας μετέτρεψα το Ισλάμ σε θρησκεία...».¹⁸⁰

Το Ισλάμ σε σύγκριση με το Χριστιανισμό, δεν αποτελεί απλώς μία θρησκεία. Αντίθετα από το Χριστιανισμό, το Ισλάμ δεν περιορίζεται σε μία «Εκκλησία», οι σχέσεις της οποίας με το κράτος θα μπορούσαν να κωδικοποιηθούν σε ένα σύμφωνο. Το Ισλάμ είναι, ή θα έπρεπε να είναι, το κράτος Είναι μια

¹⁷⁸ Χρυσόστομου Σελαχβαρζί, ο.π., σ. 56

¹⁷⁹ Χρυσόστομου Σελαχβαρζί, ο.π., σ. 56-57, πρβλ. Mehdi Mozaffari, Authority in Islam. From Muhammad to Khomeini, New York : M.E. Sharp Inc, 1987, σ. 8

¹⁸⁰ Το Ιερό Κοράνιο 5 : 3

«κοινωνική θρησκεία η οποία περιλαμβάνει νόμους και αρχές για τη διοίκηση της κοινωνίας», αποτελεί δε συγκερασμό ιδιωτικών ηθών και δημοσίων νόμων. Είναι ολόκληρο το πακέτο, για «τον κόσμο ετούτο» καθώς και για «τον άλλο κόσμο». Το Ισλάμ είναι τρόπος, ένας ολοκληρωμένος τρόπος ζωής, ένα κοινωνικό, πολιτιστικό και πολιτισμικό πρότυπο. Πρόκειται για μία πίστη, η οποία είναι απόλυτα συνυφασμένη με κανόνες, οι οποίοι διέπουν την κοινωνική ζωή.¹⁸¹

Αντίθετα από το Χριστιανισμό, το Ισλάμ δεν έχει ούτε Εκκλησία ούτε κλήρο. Ο «θρησκευτικός θεσμός» του Ισλάμ, που λέγεται Ουλάμα, αντίθετα από τον κλήρο της χριστιανικής Εκκλησίας, δεν αφορά την «ιεροσύνη». Ο ρόλος του δεν είναι η λειτουργία των μυστηρίων. Αποτελεί μία ομάδα ανθρώπων οι οποίοι είναι ειδικευμένοι στον Ισλαμικό νόμο, και κύρια μέριμνα τους αποτελεί η εφαρμογή του νόμου του Ισλάμ – του Σαρία, ο οποίος αποτελεί το δικαστικό σώμα της ισλαμικής κυβέρνησης, το φύλακα του αστικού κώδικα της ισλαμικής κοινότητας, που ορίζει τόσο τους ηθικούς όσο και τους νομικούς κανόνες. Η ηθική και η νομιμότητα δεν αποτελούν ξεχωριστά συστατικά του Ισλάμ, παρά έχουν αφομοιωθεί σε ένα. Στο Ισλάμ, δεν υπάρχει σαφής διαχωρισμός μεταξύ Καίσαρος και Θεού, αν θέλει κανείς να χρησιμοποιήσει βιβλικούς όρους. Η βασιλεία του Αλλάχ ανήκει στον «άλλο κόσμο» όσο και σ' αυτόν. Ο Μωάμεθ δεν ήταν μόνο «ο Προφήτης», αλλά και ο αρχηγός του κράτους. Τα λόγια του Χριστού, που απετέλεσαν και την πολιτική των οπαδών του, «Τα του Καίσαρος τω Καίσαρι, και τα του Θεού τω Θεώ» δεν βρίσκουν εφαρμογή στο Ισλάμ.¹⁸²

Μία άλλη ένδειξη της πολιτικής διάστασης του Ισλάμ αποτελεί η σταδιοδρομία του Μωάμεθ, «η οποία είναι η κλασική σταδιοδρομία ενός επαναστατικού ηγέτη».¹⁸³ Το 610, στην ηλικία των σαράντα ετών, ο Μωάμεθ αυτοανακηρύχθηκε

¹⁸¹ Χρυσόστομου Σελαχβαρζί, ο.π., σ. 58

¹⁸² Χρυσόστομου Σελαχβαρζί, ο.π., σσ. 58-59

¹⁸³ Το Ιερό Κοράνιο, 3 : 124, ο.π.

τελευταίος αγγελιαφόρος του Θεού. Υποστήριξε ότι του είχε αποκαλυφθεί τη ώρα που βρισκόταν σε απομόνωση στο σπήλαιο Χίρα, όπου κατέφευγε συχνά για διαλογισμό. Από τότε ξεκίνησε να κηρύττει μια μονοθεϊστική θρησκεία υπέρμαχο της κοινωνικής και πολιτικής εξίσωσης, η οποία βαλλόταν κατά της πολυθεϊστικής θρησκείας των ευπόρων τάξεων της εμπορικής πόλης της Μέκκας. Το καθεστώς πιθανώς να εντόπισε στο πρόσωπο του Μωάμεθ μία άμεση απειλή των συμφερόντων του και για το λόγο αυτό να απέρριψε το όραμα του και τον εξεδίωξε. Όπως είπαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο Μωάμεθ μετανάστευσε, ή για να είναι κανείς πιο ακριβής, κατέφυγε στην πόλη της Μεδίνας, όπου με την υποστήριξη και τη βοήθεια των κατοίκων της, ίδρυσε το πρώτο ισλαμικό κράτος στην ιστορία της ανθρωπότητας. Ο Μωάμεθ κυβέρνησε ως προφήτης – ηγέτης της θρησκευτικοπολιτικής κοινότητας των Μουσουλμάνων (Umma). Τέλος, το 630 ο Μωάμεθ συνέτριψε και υπέταξε τους εχθρούς του, και παρέλασε νικητής στη Μέκκα με τιμές αυτοκράτορα. Έκτοτε, ενεργούσε ως Προφήτης, κυβερνήτης, στρατιωτικός διοικητής, αρχιδικαστής και νομοθέτης.¹⁸⁴

Το γεγονός ότι ο Μωάμεθ ίδρυσε και ηγήθηκε της ισλαμικής πολιτικής κοινότητας δεν είναι δυνατόν να αγνοηθεί, και το γεγονός αυτό έχει σημαντική επίδραση στο χαρακτήρα του Ισλάμ ως θρησκείας. Είναι πραγματικά δύσκολο να εντοπίσει κανείς σαφή στοιχεία τα οποία να αποδεικνύουν ότι το Ισλάμ υπήρξε εξ αρχής πολιτικό εγχείρημα. Είναι όμως εξίσου δύσκολο, αν όχι αδύνατον, να αρνηθεί κανείς ότι το Ισλάμ, έπειτα από ένα σύντομο χρονικό διάστημα από την κήρυξη του, παγιώθηκε στην πολιτική από τον ίδιο τον Μωάμεθ. Όπως επισημαίνει ο Mozaffari¹⁸⁵, ο Μωάμεθ δεν επινόησε την Umma. Αυτή είχε δημιουργηθεί από τους Άραβες

¹⁸⁴ Χρυσόστομου Σελαχβαρζί, ο.π., σσ. 60-61

¹⁸⁵ Χρυσόστομου Σελαχβαρζί, ο.π., σσ. 60-61, πρβλ. Mehdi Mozaffari, Authority in Islam. From Muhammad to Khomeini, New York : M.E. Sharp Inc, 1987, σ. 28

πολύ πριν το Μωάμεθ. Η καινοτομία του Μωάμεθ ήταν η δημιουργία μιας ενιαίας Umma (εν των προηγούμενων αραβικών Umma), και να βασίσει την Umma αυτή, όχι σε κοσμικές έννοιες ή σε θρησκευτικές έννοιες των αραβικών φυλών (din), παρά στην εξουσία ενός μονιστή Θεού (του Αλλάχ). Καινοτομία της Umma του Μωάμεθ ήταν επίσης το γεγονός ότι δεν διέπετο από έναν δικαστή αραβικής φυλής ή ένα διστάτη (hakam), αλλά από έναν Επιτηρητή (Nabi), έναν απόστολο (Rassul) του μονιστικού Θεού (του Αλλάχ). Έτσι, η πρωτοτυπία του Μωάμεθ, «το θαύμα του Ισλάμ», έγκειται στην «εξαιρετική δεξιοτεχνία και ικανότητα μεταμόρφωσης της κοσμικής εξουσίας σε θεοκρατική, του συγκεκριμένου σε παγκόσμιο, και του καθημερινού σε αιώνιο». ¹⁸⁶

Όσον αφορά το Κοράνι, σχεδόν εξακόσιοι από τους συνολικά έξι χιλιάδες στίχους του, ή περίπου το ένα δέκατο του βιβλίου, έχουν πολιτικό ή νομικό χαρακτήρα. Κατά συνέπεια, οι περισσότεροι στίχοι του Κορανίου σχετίζονται με θέματα λατρείας. Ωστόσο, το σωστό θα ήταν να τονίσει κανείς ότι το Ισλάμ έχει πολιτικό χαρακτήρα. Παρόλο που οι πολιτικοί και νομικοί στίχοι του Κορανίου αποτελούν ποσοτικά τη μειονότητα, δεν είναι δυνατόν να αγνοηθεί η ποιοτική τους επιρροή στο σύνολο του βιβλίου, κατά τον ίδιο τρόπο με τον οποίο δεν είναι δυνατόν να αγνοηθεί η επιρροή της ζωής του Μωάμεθ ως ηγέτη της κυβέρνησης στο σύνολο της Sunna. Το Κοράνι δεν αποτελεί το σύνολο του Ισλάμ. Η ιστορία του Ισλάμ, το ίδιο το ημερολόγιο του Ισλάμ, μετρά από την εποχή της μετανάστευσης του Μωάμεθ και την ίδρυση του Ισλαμικού κράτους και την εφαρμογή του ισλαμικού κώδικα ζωής. Δεν είναι ούτε τυχαίο ούτε αμελητέο το γεγονός ότι οι πρώτοι νομομαθείς του Ισλάμ βάσισαν το κυρίως σώμα Ισλαμικού νόμου (Shari'a) στους στίχους του Κορανίου και τις πρακτικές

¹⁸⁶ Χρυσόστομου Σελαχβαρζί, ο.π., σ. 62, πρβλ. John Esposito, Islam the Straight Path, UK : Oxford University Press, 1994, σ. 77

του Μωάμεθ την εποχή της Μεδίνας.¹⁸⁷

¹⁸⁷ Χρυσόστομου Σελαχβαρζί, ο.π., σσ. 62-63

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το πρώτο και βασικό συμπέρασμα μας είναι ότι ιδρυτής της έννοιας της θεοκρατίας είναι ο ίδιος ο Μωάμεθ κατά την μετοίκηση του από τη Μέκκα στη Μεδίνα, όπου ίδρυσε θεοκρατικό κράτος στο οποίο κρατούσε και την πνευματική και την κοσμική εξουσία στα χέρια του. Πριν τον Μωάμεθ βέβαια έχουμε κάποια καθεστώτα τα οποία εκ πρώτης όψεως ομοιάζουν με θεοκρατία, όπως για παράδειγμα στο Βυζάντιο, αλλά εν τούτοις δεν μπορούμε να τα εκλαβουμε ως θεοκρατία.

Ο Μωάμεθ υπήρξε ένας άνθρωπος αρχικά ασήμαντος, ο οποίος όμως λόγω συγκυριών αλλά και τύχης κατέληξε να γίνει ο απεσταλμένος του Θεού στη γη και στους άλλους ανθρώπους. Ενώ ξεκίνησε ως πολύ φτωχός άνθρωπος, κατέληξε ιδιαίτερα μετά το γάμο του με την Χαντίτζια να ταξιδεύει όχι για βιοποριστικούς λόγους, αλλά για να γνωρίσει από κοντά τον πολιτισμό των γειτονικών χωρών. Στα ταξίδια του αυτά επηρεάστηκε εμφανώς από το Χριστιανισμό. Απέδωσε μάλιστα την οικονομική και κοινωνική ευημερία των χωρών που επισκέφτηκε στο γεγονός ότι είχαν μία μονοθεϊστική θρησκεία, γεγονός που τον έκανε να θελήσει να κηρύξει την μοναδικότητα του Θεού και στους συμπατριώτες του. Βέβαια το κήρυγμα του περί ενός Θεού ήταν επαναστατικό για τη νοοτροπία των πολυθεϊστών συμπατριωτών του για αυτό δεν έγινε δεκτό και εκδιώχθηκε από τη Μέκκα μαζί με τους λιγοστούς ακόλουθους του.

Το κήρυγμα του βρήκε πρόσφορο έδαφος στην πόλη Μεδίνα, στην οποία όμως επικρατούσε ένα ιδιόμορφο καθεστώς όσον αφορά στη θρησκεία, καθώς εκεί ζούσαν πολυθεϊστές Άραβες, Χριστιανοί και Ιουδαίοι. Ένα τέτοιο περιβάλλον, στο οποίο υπήρχε αλληλεπίδραση μεταξύ τριών θρησκειών, δέχθηκε ευκολότερα τη διδασκαλία του Μωάμεθ,

αναγνωρίζοντας τον ως τον Εκλεκτό του Θεού και απεσταλμένο του στους ανθρώπους.

Η διδασκαλία του Μωάμεθ στόχευε στην εξάλειψη του πολυθεϊσμού, ο οποίος ήταν διάχυτος τότε στην Αραβία. Πίστευε ότι μία μονοθεϊστική θρησκεία θα μπορούσε να συμβάλλει σημαντικά στην ανάπτυξη της χώρας του τόσο σε πνευματικό όσο και σε βιοτικό επίπεδο. Τοποθετεί τον εαυτό του στην κορυφή της πυραμίδας των προφητών και επειδή είναι ο τελευταίος από τους προφήτες ονομάζεται και «*Σφραγίδα των Προφητών*». Ο Χριστός είναι απλώς ένας προφήτης και δεύτερος πίσω από τον Μωάμεθ.

Στη Μεδίνα ο Μωάμεθ θέσπισε κανόνες, που αναφέρονταν στο ιερό βιβλίο του Ισλάμ, το Κοράνι, και οι οποίοι ρύθμιζαν οποιαδήποτε πλευρά της ζωής του πιστού Μουσουλμάνου, κοινωνική, θρησκευτική, πολιτική, πολιτιστική, στρατιωτική, οικογενειακή κτλ. Μεριμνούσε ακόμη και για τους μη – μουσουλμάνους που ζούσαν εντός των ορίων ενός ισλαμικού κράτους. Στη Μεδίνα ο Προφήτης Μωάμεθ απέκτησε διπλή εξουσία : ήταν ο πολιτικός και θρησκευτικός ηγέτης της τοπικής κοινότητας και οι αρμοδιότητες του αφορούσαν τόσο στην πολιτική όσο και στη θρησκευτική ζωή της Μεδίνας. Και στην δύο εξουσίες χρησιμοποιούσε ως πηγή δύναμης και εξουσίας το Ιερό Κοράνιο.

Οι βασικές αρχές της θεοκρατίας όσον αφορά στο σύνταγμα ενός ισλαμικού κράτους προέρχονται από το ίδιο το Κοράνι. Μελετώντας το Κοράνι μπορεί να βρει κανείς εδάφια τα οποία αναφέρονται σε κάθε πτυχή της ζωής ενός πιστού μουσουλμάνου, κοινωνική, θρησκευτική, πολιτική, πολιτισμική, στρατιωτική, οικογενειακή κτλ. Οι νόμοι ενός ισλαμικού κράτους έχουν ως βάση τα εδάφια του Κορανίου, όπως αυτά παραδόθηκαν από τον Αλλάχ στον Προφήτη Μωάμεθ.

Ο Προφήτης Μωάμεθ υπήρξε το παράδειγμα του ηγέτη

ενός ισλαμικού κράτους. Εκτός από το γεγονός ότι ήταν ο ιδρυτής του θεοκρατικού καθεστώτος, υπήρξε και ένας ηγέτης, ο οποίος ακολουθούσε κατά γράμμα τις υποδείξεις του Κορανίου και προσπαθούσε να επιβάλλει ένα καθεστώς ειρήνης, ηρεμίας και ισονομίας στους πιστούς που ζούσαν εντός των ορίων της δικαιοδοσίας του. Μεριμνούσε για τους φτωχούς και τους αδυνάτους, ακόμη και για τα τέκνα των αποθανόντων.

Στον σύγχρονο κόσμο η περίπτωση του Ιράν είναι η πλέον τρανταχτή απόδειξη της ύπαρξης της θεοκρατίας. Η Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν, όπως μαρτυρεί και το όνομα της, έχει ως βασικό γνώρισμα της την ύπαρξη της θρησκείας και συγκεκριμένα του Ισλάμ. Τώρα, το κατά πόσο το Ιράν είναι δημοκρατία, θα το κρίνει περισσότερο η ιστορία παρά εμείς. Και το λέμε αυτό, επειδή, μπορεί το Ιράν στην ολοκληρωμένη ονομασία του να διακηρύσσει ότι είναι μία Ισλαμική Δημοκρατία, στην πράξη όμως έχει κάποιους θεσμούς παγιωμένους, οι οποίοι υπαγορεύονται από τη θρησκεία, και οι οποίοι έχουν απόλυτη εξουσία σε όλους τους υπόλοιπους κυβερνητικούς θεσμούς που συγκροτούνται μέσω της ψήφου του εκλεκτορικού σώματος.

Πρέπει αρχικά να τονιστεί η σημασία του Σιιτισμού που είναι η επίσημη θρησκεία του Ιράν και να αντιμετωπιστεί ως κύριος παράγοντας διαμόρφωσης του πολιτικού καθεστώτος της χώρας. Σύμφωνα με τα δόγματα του Σιιτισμού, οι ηγέτες εμφανίζονται ως αντιπρόσωποι του «Κρυμμένου Ιμάμη» και λειτουργούν ως αντικαταστάτες του έως ότου εκείνος επιστρέψει και πάρει ξανά την εξουσία στα χέρια του. Ως ένας τέτοιος αντιπρόσωπος του «Κρυμμένου Ιμάμη» εμφάνισε τον εαυτό του και ο Αγιατολαχ Χομείνι και εκμεταλλευόμενος τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες που υπήρχαν στο Ιράν κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Σάχη Ρεζά Παχλαβί, καθώς και την προσκόλληση του στη νοοτροπία της Δύσης,

προσπάθησε να έρθει στην εξουσία διακηρύσσοντας ότι μία ισλαμική διακυβέρνηση της χώρας θα εξάλειφε όλα τα παραπάνω φαινόμενα και τελικά τα κατάφερε. Κατάφερε να ηγηθεί μίας επανάστασης που άλλαξε για πάντα την πορεία της χώρας και που για πολλούς γύρισε τη χώρα του πολλά χρόνια πίσω στο παρελθόν. Πέρα από αυτό, έφερε το Ιράν αντιμέτωπο με τους πρώην συμμάχους του, οι οποίοι τώρα αντιμετωπίζονταν ως εχθροί και διαφθορείς των ηθών.

Ο Αγιατολαχ Χομεϊνί προσπάθησε χρησιμοποιώντας τα διδάγματα του Σιιτισμού να αναζωπυρώσει τον ιρανικό εθνικισμό και να εναντιωθεί στον εκδυτικισμό και τον εκμοντερνισμό της χώρας του από τον Σάχη. Θεωρούσε ότι η πολιτική του Σάχη ήταν δεμένη στο άρμα της Δύσης και συγκεκριμένα της Αμερικής, την οποία στους λόγους του ονόμαζε ως έναν από τους «Δίδυμους Σατανάδες». Πρέπει να λάβουμε υπόψιν μας το γεγονός ότι μέχρι τον Χομεϊνί οι Σίιτες Αγιατολάδες δεν επεδίωκαν την κοσμική εξουσία και ότι οι σύγχρονοι Αγιατολάδες του Χομεϊνί έβλεπαν την πράξη του ως μία αιρετική καινοτομία και φυσικά δεν ήταν σύμφωνοι με αυτήν. Παρ' όλα αυτά, ο λαός ακολούθησε τον Χομεϊνί σαν να ήταν ο Μεσσίας που ήρθε για να τους λυτρώσει.

Για εμάς τους Χριστιανούς πολύ πιθανόν να είναι δύσκολο να κατανοήσουμε τον κόσμο του Ισλάμ, καθώς προερχόμαστε από ένα πιο ελεύθερο περιβάλλον και έχουμε διαφορετικό θρησκευτικό υπόβαθρο. Για τους Χριστιανούς η κύρια διδασκαλία του Θεού είναι η αγάπη, ενώ για το Ισλάμ η πιο βασική αρχή είναι η υποταγή (όπως υποδηλώνει και το όνομα «Ισλάμ», δηλαδή υποταγή). Οι Μουσουλμάνοι αντιλαμβάνονται τα πράγματα και τις καταστάσεις πολύ διαφορετικά από ότι οι Χριστιανοί. Για έναν μουσουλμάνο αρκεί η εκπλήρωση πέντε βασικών καθηκόντων, τους επονομαζόμενους «Πέντε Στύλους» του Ισλάμ, ώστε να επιτύχει την είσοδο του στον παράδεισο. Υπάρχουν βέβαια και

κάποια συμπληρωματικά καθήκοντα που υπαγορεύονται από την κοινωνία αλλά είναι μικρότερης σημασίας.

Η έννοια της Umma, της μουσουλμανικής κοινότητας, στην οποία ανήκουν όλοι οι Μουσουλμάνοι του κόσμου και βασική επιδίωξη της οποίας είναι η συνεχής επέκτασή της, είναι μία έννοια άγνωστη για τον χριστιανικό κόσμο. Ίσως οι Χριστιανοί να μην μπορούν να νιώσουν αυτόν τον πολύ ισχυρό δεσμό που ενώνει τους απανταχού μουσουλμάνους και τους κάνει ουσιαστικά αδέρφια και τέκνα του ίδιου πατρός.

Όσο καλά και να ακούγονται όλα αυτά στη θεωρία, στην πράξη ,όμως, ας μην ξεχνάμε ότι η εφαρμογή τους είναι πολύ σκληρή. Μιλάμε για καθεστώτα στα οποία θίγεται η έννοια της ελευθερίας, σε οποιαδήποτε μορφή της, και ότι η καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτά είναι κατανοητά στον δυτικό κόσμο, είναι ένα πολύ συχνό φαινόμενο και μάλιστα συνταγματικά κατοχυρωμένο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Arts of the Islamic World, a teacher's guide,
Smithsonian, Freer Gallery of Art and Arthur M. Suckler
Gallery, 2002, Smithsonian Institution

Balencie Jean-Marc - de La Grange Arnaud, *Εξεγερμένοι
Κόσμοι*, μετάφραση Μαρίκα Μαλαφέκα, Εκδόσεις Τυπωθήτω –
Γιώργος Δάρδανος, Αθήνα 2003,

Boroujerdi Mehrzad, *Iran Briefing Paper*, AP
Comparative Government and Politics, Syracuse University,
Copyright © 2005 by College Board

Dewey D. Wallace Jr, "Theocracy", *The Encyclopedia of
Religion*, Vol 14, Macmillan Publishing Company, New York
1987

Gerecht Reuel Marc, *The Islamic Paradox, Shiite Clerics,
Sunni Fundamentalists, and the coming of Arab Democracy*,
The AEI Press, Publisher for the American Enterprise Institute,
Washington D. C. 2004

Hinson E. Glenn, "Constantinianism", *The Encyclopedia
of Religion*, vol. 4 Macmillan Publishing Company, New York
1987

Imam Khomeini, *Governance of the Jurist (Velayat – e
Faqeeh)*, translated by Prof. Hamid Algar, The Institute for
Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works
(International Affairs Department), Iran Chamber Society

Imam Muhammad Shirazi, *The Prophet Muhammad, A
Mercy to the world*, Fountain Books in association with Imam
Shirazi World Foundation, First English Edition, U. K. 2005,

Islam, Globalization and Postmodernity, edited by Akbar S. Ahmed and Hastings Donnan, Routledge London 1994

Lods Adolphe, *Οι Προφήτες*, Εκδόσεις Δίβρης, Αθήνα 1979

Steven Runciman, *Η Βυζαντινή Θεοκρατία*, Εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2005

Speling S. David, "God", *The Encyclopedia of Religion*, Vol 6, Macmillan Publishing Company, New York 1987

Wines E.C., *The Hebrew Republic*, Book II Organic Law of the Hebrew State

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Άρμστρονγκ Κάρεν, *Ο Εμπόλεμος Θεός*, Εκδόσεις φιλίστωρ, Αθήνα 2002

Γιαννακόπουλου Κωνσταντίνου, *Μεσαιωνικός Δυτικός Πολιτισμός και οι κόσμοι του Βυζαντίου και του Ισλάμ*, Εκδοτικός Οίκος Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 1993,

Γιαννουλάτου Αναστασίου, *Επισκόπου Ανδρούσης, Θέματα Ιστορίας των Θρησκευμάτων Τεύχος 1, Ισλάμ Θρησκευολογική επισκόπησης*, Δ' έκδοση, Εκδόσεις Πορευθέντες, Αθήνα 1985,

Γλύκατση – Αρβελέρ Ελένη, *Η Πολιτική Ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, Εκδόσεις Αργώ, Αθήνα 1977

Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν, Εκδοτικός Οίκος Ελευθερουδάκη, Τόμος 9, Αθήνα 1964,

Ζιάκα Γρηγορίου, *Ισλάμ, Θρησκεία και Πολιτεία*, Θεσσαλονίκη 2003,

Ζιάκα Γρηγορίου, *Ιστορία των θρησκευμάτων, Β' Το Ισλάμ*, Εκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1991,

Ζιάκα Γρηγορίου, *Πίστις, Ελπίς και Σωτηρία κατά το Ισλάμ*, Θεσσαλονίκη 1978

Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, Τόμος 9,

Καριώτογλου Αλέξανδρου, *Ορθοδοξία και Ισλάμ*, Εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 1994,

Mc Afee Ward, *Τα πέντε μεγάλα ζωντανά θρησκευόμενα*, έκδοση: «ΑΡΤΟΣ ΖΩΗΣ», μετάφραση Καθηγ. Σ. Αγουρίδη, Αθήνα 1990,

Νικολακάκη Ηλία, *Τζιχάντ, ο ιερός πόλεμος του Ισλάμ*, Εκδοτικός οίκος Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 1994,

Σελαχβαρζί Χρυσόστομου, *Ισλαμ και ανθρώπινα δικαιώματα*, Εκδόσεις Δορκάς, Αθήνα 2001

Το Ιερό Κοράνιο, Έκδοση με την επιμέλεια της Μαριάννας Ι. Λάτση, Β' Έκδοση, Αφοί Αθανασιάδη Α. Ε., Αθήνα 1987

Φειδά Βλασίου, *Εκκλησιαστική Ιστορία Α'*, Δεύτερη Έκδοση, Αθήνα 1994,

Φούγια Γ. Παναγιώτη, *Ισλάμ, Πηγές, Πορεία, Προκλήσεις, Διάλογοι*, Μαλλιάρης Παιδεία, 2002, σ. 64

ΑΡΘΡΑ

Armanios Febe, *Islam : Sunnis and Shiites*, CRS Report for Congress, Congressional Research Service, The Library of Congress, February 23, 2004,

Beeman O. William, *Elections and the Governmental Structure in Iran : Reform Lurks Under the Flaws*, the Brown Journal of World Affairs, VOLUME XI, ISSUE 1 SUMMER / FALL 2004

Scruton Roger, *The Political Problem of Islam*, The Intercollegiate Review – Fall 2002

HPCR Central Asia, Policy Brief, Issue 2, v. 1, updated 15 Oct. 2001, Programm on Humanitarian Policy and Conflict Research at Harvard University,

Iran : Time for a New Approach, Report of an Independent Task Force Sponsored by the Council on Foreign Relations, The Council on Foreign Relations, Inc. 2004,

Βενέτη Ευάγγελου, *Η επίδραση της σκέψης του Αγιατολλά Χομείνι στο σημερινό Ιράκ*, Σημείωμα για τη Μέση Ανατολή, Κέντρο Μεσογειακών και Μεσανατολικών Σπουδών του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων (ΚΕ. Μ. ΜΕΣ), Τεύχος 11, Οκτώβριος 2006

Λίτσα Σπύρου, *Φιλελεύθερη ΕΜΦΑΣΗ*, τεύχος 21, Δεκέμβριος 2004,

Το ΒΗΜΑ, 28/07/2002, σ. Υ02, Κωδικός άρθρου B13623Y021, ID 247408

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

A slightly edited excerpt from Ch. 2 of *“Introduction to Islam”* by Muhammad Hamidullah, *The Preservation of the Original Teachings of Islam*, <http://muslim-canada.org/ch2hamid.pdf>

Quranocracy, by Dr S. A. Wahud, Khalid Publishers, Pakistan, <http://members.aol.com/Mamalek2/qbook16.htm>, 27/7/2006

The Islamic concept of a political order, source : *“Islam and the Contemporary World”* by G.W.Choudhury, , 27/7/2006 <http://www.geocities.com/khyber007/islpol.html?200627>,